

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

**EKOFEMİNİST BİR YAPISÖKÜM DENEMESİ:
MARGARET ATWOOD'UN DAMIZLIK KIZIN ÖYKÜSÜ VE
URSULA K. LE GUİN'İN KARANLIĞIN SOL ELİ
ROMANLARINDA İKİLİ KARŞITLIKLAR**

Yüksek Lisans Tezi

Yıldız SINMAZ UZGAN

Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı

**İzmir
2021**

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

**EKOFEMİNİST BİR YAPISÖKÜM DENEMESİ:
MARGARET ATWOOD'UN DAMIZLIK KIZIN ÖYKÜSÜ VE
URSULA K. LE GUİN'İN KARANLIĞIN SOL ELİ
ROMANLARINDA İKİLİ KARŞITLIKLAR**

Yüksek Lisans Tezi

Yıldız SINMAZ UZGAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nevin KOYUNCU

Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı
Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programı

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum *Ekofeminist Bir Yapısöküm Denemesi: Margaret Atwood'un Damızlık Kızın Öyküsü Ve Ursula K. Le Guin'in Karanlığın Sol Eli Romanlarındaki İkili Karşıtlıklar* adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Yıldız Sınmaz Uzgan

ÖNSÖZ

Cinsiyet hiyerarşisinden arınmış, kadınların yaratıcılığını açığa çıkarabildiği, kendi kendilerini yönetebildiği, geleceklerini yapılandırabildiği ve toplumu oluşturan tüm bireylerin renklerinin yansıdığı eşit bir dünya hayali, sürdürdüğüm feminist mücadele serüvenimin mihenk noktasıdır. Ütopik ve karşı-ütopik kurgusal dünyaların ikiliklerini irdeleyerek gerçekleştirdiğim bu yüksek lisans tezimin bir damla da olsa mücadeleye katkısı olmasını ümit ediyorum.

Uzun soluklu bu tez çalışmam sürecinde, son derece titizlikle metinleri inceleyip bana yön gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Nevin Koyuncu'ya gönülden teşekkür ederim. Tez savunma jüri üyesi hocalarım Prof. Dr. Dilek Direnç ve Doç. Dr. Nilfen Gökçen'e katkı ve destekleri için teşekkür ederim. Kadın mücadelesi alanında yaptığım tüm yazılı çalışmalarda benden bilgisi ve desteğini esirgemeyen sevgili yeğenim Dr. Püren Veziroğlu Biçer'e, ayrıca gönül verdiğim bu mücadelede beni daima yüreklendiren sevgili eşim Deniz ve kızım Ezgi Pınar'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Feminist mücadelenin isyankâr ruhunu oluşturan, aydınlık yarınları inşa etmek için canlarını ortaya koymuş tüm düşünür ve aktivist kadınlara saygıyla...

ÖZET

Ekofeminizm, bir diğer deyişle ‘‘Ekolojik Feminizm’’, ataerkilliğin kadına, doğaya ve Queer kimliklere aynı zihniyet ve yöntemlerle hükmetmesi, onları ikincilleştirerek araçsallaştırması ve tahakküm altına almasını sorunsallaştırmaktadır.

Erkek/Kadın, Üretim/Üreme, Akıl/Doğa, Kültür/Doğa, Kamusal/Özel, Aşkın/İçkin, Özne/Nesne gibi ikili karşıtlıklar tahakküme temel oluşturur ve hiyerarşik sistemin başat rolünü üstlenirken içinde buldukları kültürün tüm kavramsal sistemini yönlendirir.

Her ikili karşıtın öğeleri, diğer ikiliklerle iç içe geçmiş bir yapıda, temel baskı biçimlerini temsil ederek, kurumsallaşmış iktidarın gelişiminin ve bakış açısının tanımlanması olarak ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal ve sosyal eşitliklerin sağlanabilmesi, daha birbirine bağlı, hiyerarşik ve indirgemeci olmayan bir yaşam görüşünün tesis edilebilmesi için, ikili karşıtlıkların yıkılması ve yeniden kavramsallaştırılması gereklidir.

Bu çalışma, Margaret Atwood’un *Damızlık Kızın Öyküsü* ve Ursula K. Le Guin’in *Karanlığın Sol Eli* romanlarında gözlemlenen ikili karşıtlıkların, Derrida’nın yapısöküm yöntemiyle incelenmesini amaçlamaktadır.

ABSTRACT

Ecofeminism, in other words "Ecological Feminism", problematizes patriarchy's rule over women, nature and Queer identities with the same mentality and methods, subordinating them to instrumentalization and domination.

Binary oppositions such as Man / Woman, Production / Breeding, Mind / Nature, Culture / Nature, Public / Private, Transcendental / Immanent, Subject / Object form the basis of domination and direct the entire conceptual system of the culture they are in while assuming the dominant role of the hierarchical system.

The elements of each binary opposition emerge as a definition of the development and perspective of institutionalized power, representing the basic forms of oppression in a structure intertwined with other dualities.

In order to achieve social and social equality and to establish a more interconnected, hierarchical and non-reductionist view of life, it is necessary to demolish and reconcept the binary oppositions.

This study aims to examine the binary oppositions observed in Margaret Atwood's *The Handmaid's Tale* and Ursula K. Le Guin's *The Left Hand of Darkness*, by Derrida's method of deconstruction.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACTiii
İÇİNDEKİLER	iv
GİRİŞ	1
1. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	
1.1. Felsefede ve Sosyolojide Dualizm(ikicilik).....	6
1.2. Ekofeminizmde Dualist Yaklaşım.....	15
1.3. Dişil Yazın (Ecriture Feminine).....	20
2. EKOFEMİNİZM VE YAPISÖKÜM	
2.1. Ekofeminizm.....	26
2.2. Yapisöküm.....	37
3. ESERLERİN İNCELENMESİ	
3.1. Karanlığın Sol Eli-Ursula K. Le Guin	41
3.2. Damızlık Kızın Öyküsü-Margaret Atwood	52
4. SONUÇ	68
5. KAYNAKLAR	81

GİRİŞ

Bilim kurgu, toplumlarda söz konusu olabilecek sosyal değişimleri hayal etmenin ve bu değişimler üzerinden yaşanabilecek sonuçların önceden gözlenebilmesine, hatta çözüm ve önlemlerin geliştirilmesine alan sağlar. Bir yazar, farklı sosyal, politik ve tarihsel koşulların yaşandığı, alternatif zamanlarda alternatif dünyalar yaratarak, çeşitli insan gruplarını, kurguladıkları bu dünyaların içine yerleştirir ve kendi yaşadığımız dünyada ele alınıp irdelenmesi gereken konuları bu kurgu üzerinden yorumlama olanağı elde eder. Ütopik toplumlara mükemmellik üzerinden, distopik toplumlara ise karanlık ve baskıcı totaliter düzen üzerinden oluşturduğu bakış ile içinde bulunulan toplumun, neler için çabalaması veya nelerden kurtulmak için mücadele etmesi gerektiğine işaret eder. Bilim kurgu yazarı, yeni ve gelecek bir dünya yaratırken, psikolojik, sosyal ve biyolojik özellikler üzerinden yaratıcı bir değerler dizisi oluşturur ve yazın türünün sunduğu olanaklarla hayal gücünü birleştirir. Geleneksel edebi yazın yöntemiyle yazılmış roman, araştırma ve inceleme eserlerinde yazarlar, ekonomik, politik ve sosyal durumu analiz etmede mükemmel olsa da bilim kurgu yazarlarının, fantastik dünyaların sınırsızlığı içinde, alternatifleri hayal etmede tartışılmaz bir başarı gösterdiği aşikârdır.

Toplumları oluşturan bireyler üzerinde cinsiyet kimliği, temel olarak dil aracılığıyla yaratılır ve sosyal yapı kurulumunun ana ögesi olarak etkin bir yer işgal eder. Erkek/kadın ikili karşıtlığı da bir taraftan heteroseksüelliğin baskın konumunu yerleştirirken, diğer taraftan bu karşıtlığın altına gizli güç hiyerarşisi ile toplumun genel kabulü olan çekirdek aile kurumu anlayışına koşullandırıcı etki yapar. *Karanlığın Sol Eli*, bu ikili cinsiyet anlayışını altüst etmek ve cinsiyetler arası eşitsizliğin olmadığı bir toplum yaratma idealini, androjenlik üzerinden kurgulanmış bir yazın yapıtı olarak, dilin etkin kullanımı ve cinsellik tanımlamasını mercek altına alarak karşılaştırmalar yapar. Bilim kurgu türü, diğer yazın türlerine kıyasla çok geniş bir dil ve anlatım ifade yelpazesine sahiptir ve yazara hayal gücünün sınırsızlığı içinde çok geniş bir anlatım alanı sağlar. Ursula Le Guin de, bu sınırsızlığı yapıtında fazlasıyla kullanarak savaşımsız, eşitlikçi ve barışçıl bir hayali dünya tasarlar. Margaret Atwood ise *Damızlık Kızın Öyküsü* kitabında, sözü edilen erkek/kadın ikiliğinin oluşturduğu eşitsizliği ve onun

iktidar hiyerarşisini etkin hale getirdiği baskıcı Gilead rejiminde, dilin gücü ve dil aracılığıyla toplumun bireyleri üzerinde zihinsel ve davranışsal üstünlük oluşturarak kurduğu tahakkümü ve güç konumlanmasını anlatır.

Derida, dilin temellerinin negatif olduğunu ve dilsel yapının karşıtlıklardan oluştuğu görüşünü savunur (Derrida J. , 2014, s. 80). Dilsel yapı içinde yer alan terimler zıt kutuplara yerleşmiş olduğu için aynı değeri taşımaz. Terimler arasında hüküm süren egemenlik ilişkisi, terimlerden bir tanesi egemen bir konuma sahip iken diğeri onun ötekisi olarak bağımlı bir konumdadır. Yapı içinde olumlu bir konuma sahip olan egemen terim kendi ayrıcalığını ve varlığını diğeri olumsuzlayarak kurar (Derrida J. , 2007, s. 165). Yapısöküm anlayışı, aynı kültür/doğa, akıl/duygu, zihin/beden ikiliklerinde olduğu gibi erkek/kadın ikiliğinde de ilkinin ikincisine üstünlüğü, ikincinin ilkine bağımlılığı üzerinden tanımlandığını açığa çıkarmayı amaçlar. Bir başka deyişle, kadın ve erkek terimlerinin anlamları kendilerinin varlığından ibaret değildir ve birbirleri arasındaki farklar sayesinde kurulmaktadır. Kadın teriminin anlamı onun ne olduğundan çok ne olmadığına göre belirlenmektedir yani kadın-erkek olmayandır ama erkek de kadın olmayandır:

“Metinlerimin birçoğunda kadın kesinlikle mutlak ‘Öteki’ni temsil eder; başkalarından, diğeri ötekilerden daha öteki olduğu için değil ama. Doğrusunu söylemek gerekirse, bizim kültürümüzde baskın çıkan öğelerde kadın dışlandığı ya da bunlarla asimetrik bir ilişki içinde olduğundan. Kadın, sistemin dışındakini, sistemden dışlanmış olanı, dışlanmakta olanı temsil ediyor; bu aşırılığı, bu kırılmayı, bu mutlak aşkınlığı temsil ediyor. Yalnızca bizim kültürümüzde değil, hemen hemen dünyanın her yerinde kadın mutlak Öteki’ni temsil eder ve bu yüzden ben de diyalog metinlerinin çoğunda – ya da yalnızca iki değil, birden fazla sesin bulunduğu metinlerde- mutlak Öteki’ne kadın sesiyle hayat vermeye çalıştım” (Derrida J. , 2007, s. 163).

Karanlığın Sol Eli, özellikle feminizmin ikinci dalga hareketinin yükseldiği yıllarda yayınlanmıştır ve ikinci dalga feministlerinin sorunsallaştırdığı birçok konuya ilişkin tartışmalara, kurguda somutlaştırılmış kavramlar üzerinden de olsa farklı bir perspektif ile bakma olanağı sağlamıştır. 1960’ların başında başlayıp etkisini 1990’ların başlarına kadar sürdüren mücadeleleri içeren Feminist 2. Dalga döneminin talepleri,

kadınların bedenlerini ve sosyal yaşamdaki etkinliklerini ataerkil kuralların dışına taşıyarak, kontrolü kendi özgür iradelerine geçirmek istemeleri ile ilişkili gelişen taleplerden oluşur. Feminist kadınlar, var olan eşitsizliklerin temel nedeni olarak gördükleri ataerkil ve kapitalist düzenin yarattığı bu eşitsizliklerle mücadele şiarını oluşturacak olan “kişisel olan, politiktir” (Millet, 2000) düşüncesinin döneme damgasını vurmasını sağlamışlardır. Kadının duyguyla, doğayla ve özel alanla, erkeğin ise akıl, kültür ve kamusal alanla ilişkilendirilmesi yoluyla eşitsizliklerin normalleştirilmiş algısı, kadınların özel alanda gerçekleştirdikleri etkinliklerin ve burada karşılaştıkları eşitsizliklerin de politik olduğunun iddia edilmesi ile bozulmuş olur. Kadınların kendilerine yüklenen toplumsal roller nedeniyle yaşadıkları eşitsizlikler, kamusal düzenin dayattığı eril kurallardan kaynaklandığı için “özel alanın ve kişisel olanın” politik olduğu düşüncesi, gerçekliğini ve geçerliliğini ataerki gölgesinde ortaya koyar. Le Guin’in cinsiyetler arası bir uzlaşma ruhu oluşturacağını düşünerek oluşturduğu androjenlik yaratımı da tam bu açıdan bakıldığında politik bir tepki olarak açığa çıkar (Guin, 2010).

Le Guin, romanında, çift cinsiyetli bir dünya yaratımı düşüncesinin başlangıcını, Gethenlileri hermafrodit olarak kurgulayarak yapar. Gethenli bireyler cinsel açıdan yetkinliğe erişmiş olmalarına rağmen, sadece her ayın belirli dönemlerinde erkek veya dişi cinsiyet özelliklerinden birine sahip olurlar. Yaşamlarının farklı dönemlerinde dişi ya da erkek cinsiyeti niteliği taşımaları, hem kadın hem de erkek bakış açısını deneyimledikleri anlamına gelir. Bunun yanı sıra, kişilerin yaşamlarının bir döneminde anne olup başka bir dönemde de baba olabilmesi normatif aile olgusunu da ortadan kaldırır ve çocuk sahibi olmanın sorumluluğunu sadece anneye değil tüm bireylere yükler; “....kadınların başka yerlerde olabileceği gibi çocuk bakımına - psikolojik ve fiziksel olarak- sıkı sıkıya bağlanmadığı anlamına geliyor. Zahmet ve ayrıcalık oldukça eşit paylaşılıyor; herkes aynı riske veya seçim hakkına sahip. Bu yüzden de burada hiç kimse başka yerlerdeki özgür erkekler kadar özgür değil” (Guin, 2018, s. 107).

Dalgalı cinsel özellikler sergileyen Gethenlilerin aksine, romanın başkahramanı Genly Ai, kalıcı bir erkek cinsiyetine sahiptir ve gezegende geçirdiği zamanın

anlatımını, izlenimlerini ve anılarını, kökleşmiş heteroseksist anlayışın gölgesi altında okuyucuya aktarır. Çünkü kendisi de cinsiyetli bir dünyadan gelmiştir ve çok uzun süre, androjen olarak yaşamını sürdüren bu insan topluluğunun dinamiklerini içselleştirememiştir. Gethenlilerin tam anlamıyla erkek ya da kadın olmadıklarını aklında tutmakta zorluk çeker: “İki yıldan beri Kış'ta olmama karşın hâlâ bu gezegenin insanlarını onların gözünden göremiyordum. Bunu denedim ama çabalarım, bir Gethenliyi önce bir erkek sonra da kadın olarak görmeye çalışıp onları kendi doğaları açısından saçma ama bizler için vazgeçilmez olan bu kategorilere sokmaya zorlamaktan öteye gidemedi” (Guin, 2018, s. 28).

Karanlığın Sol Eli kitabında Le Guin, yarattığı fantastik dünyayı androjenlik üzerinden kurgulayarak, cinsiyet ikiliğinin etkinlik gösteremediği bir anlayışı güçlü kılarak geliştirir. Roman, cinsiyet rollerinin ve sosyal olarak inşa edilmiş kadınlık ve erkeklik kurgularının altında, basitçe bir “insan olma” katmanı olup olmadığını irdeleyerek, roman kişilerini tek bir cinsiyete sahip kılmayıp androjen yaparak, bir bakıma cinsiyet ikiciliğini altüst eder. Böylelikle eser, toplumsal cinsiyet normlarını yok ederek kurguladığı dünyada, kişilerden cinselliği çekip alarak, geriye, hem erkekler hem de kadınlar tarafından paylaşılan “insan olma hali” nin kalması ümidini taşır (Guin, 2010).

Damızlık Kızın Öyküsü, Margaret Atwood'un 1985 yılında yazdığı, politik bilinçliliği ve derin çevre duyarlılığını açık bir şekilde ortaya koyduğu, aynı zamanda kendisinin geleceğe yönelik öngörüsünün doğruluğunun kanıtı olarak görülebilecek bir romandır. Bütünüyle kadın doğasının temellendirildiği anlayış ve bağlantılarını, baskı altına alınan kadının fallus merkezli toplumdaki yerlerini irdelerken, her yönüyle doğanın bozulması, tahrip edilmesi ve tecavüze uğramasının gelecek nesillerin yaşamını derinden etkileyeceğinin de uyarısını yapar. Bunun yanı sıra, erkeklerin kadınlara ve çevreye karşı takındıkları duyarsız tutum ve her ikisini aynı kategoride ötekileştirmelerinin getireceği yıkıcı sonuçlara etkili bir bakış sunar.

Ekofeminist bakış açısı Atwood'un romanındaki kurgunun temelini oluşturur. Kitaptaki öykülemenin temeli, ekolojik yıkım sonucu oluşan sorunların, ataerkil sömürü

düzeninin işleyişini göz önüne sererek, kadın sorunsalı bağlamında ikili karşıtlıklar üzerinden anlatmaya dayanır. Zihin/Beden, Ruh/madde, Akıl/Doğa, Aşkın/İçkin, Özne/Nesne, Tahakküm/Boyun Eğme, Rekabet/İşbirliği, Mantık/Sezgi, Erkek/Kadın Üretim/Üreme gibi ikilikler kurgu boyunca etkisini hissettirir ve hikâyeye yön verir. Öyküdeki keskin hiyerarşik düzende, ikiliklerin eril tarafının daima üstün ve ayrıcalıklı konumda yer aldığı, dişil tarafın ise değerinin düşürülüp baskılandığı açıkça görülür. Bu baskıya maruz bırakma durumu şiddet kullanılarak, korku oluşturarak, temel ihtiyaçlardan mahrum bırakılarak gerçekleştirilirken, seçilmiş kadınların yetkilendirilmesiyle de etkili bir şekilde uygulanır.

Aristoteles, üreme bağlamında, kadın ve erkeğin etki ve gücünü önem sırasına koyar; erkek, şekil (form) ve etkili neden iken, kadın sadece materyali sağlar ve taşıyıcıdır. “Formu uygulayan sanatkâr, tek bir varlık olduğu halde, birçok masa meydana getirir. Dişiye göre erkeğin durumu da böyledir. Dişi sadece tek bir birleşme ile döllendiği halde, erkek birçok dişiyi döller” (Aristoteles, 1982, s. 167). Bu niteleme, insanın doğadaki kaynakları hammadde olarak görüp, bunları sömürerek kazanca dönüştürmesi ile büyük benzerlik içerisindedir. Doğanın temel alınarak, özellikle sömürgecilik ve ırkçılık üzerine geliştirilen söylemler, kadının arka plana itilmesi durumunu da güçlendirici etki yapmıştır. Doğanın uzun yıllar süresince acımasızca sömürülmesi olgusu, etkisini arttırarak göstermiş olmasına rağmen, doğanın doğrudan ele alınarak irdelenmesi konusu ancak 1990’larda “ekoeleştirici” akımı tarafından gerçekleştirilmiştir. Ekoeleştirelinin temel tanımı “edebiyat ve fiziksel çevre arasındaki ilişkiyi” incelemesi yönünde olsa da, gösterdiği hızlı gelişimle sadece edebiyat ile sınırlı kalmayıp, sosyoloji, tarih, felsefe, fizik ve biyoloji alanlarıyla da ilişkilendirilmiştir (Özdağ, 2017, s. 35). Bu durum, disiplinler arası çalışmalarda ekoeleştirelinin etkileşim gücünü arttırmıştır. Örneğin, queer ekoeleştirici, queer kuramlarla, ekoeleştireliyi bir araya getirerek, heteroseksüel/homoseksüel ve kültür/doğa ikili karşıtlıklarının yıkılıp yeniden üretilmesi ve doğayı doğrudan heteroseksüellikle bağdaştıran hetero-doğa anlayışının yıkılması konusunda yeni cephe oluşturur (Yılmaz, 2012, s. 210).

Damızlık Kızın Öyküsü romanında anlatılan Gilead Cumhuriyeti'nde kurulan ataerkil rejim, sahip olduğu kanun yapma yetkisini kullanarak vatandaşlarının sosyal

rollerini ve görevlerini düzenleyerek kontrol altında tutarken, güç söylemlerini büyük ölçüde bilim ve dine dayandırır. Zarar görmüş ekolojik döngünün neden olduğu düşük doğum oranları ve kısırlık, ülkede yaşayan vatandaşların yaşamını tehdit etmesinin yanında, neslin devamını da risk altına almış durumdadır. Bu nedenle yeni, acımasız rejim, vatandaşlarını kadın ya da erkek oluşlarına ve sosyal statülerine göre hiyerarşik bir şekilde böler ve vatandaşlık haklarından mahrum bırakacak şekilde yasal düzenlemeler yapar. Bu totaliter sistemde ötekileştirilmenin en ağırını yaşayan kadınları, doğurganlıklarına, yeteneklerine ve sosyal konumlarına göre kategorize ederken, erkekler arasındaki hiyerarşik yapıyı sosyal statülerine dayalı olarak yapılandırır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Felsefede ve Sosyolojide Dualizm(İkicilik)

Genel anlamıyla Dualizm(ikicilik) “herhangi bir alanda birbirlerine indirgenemeyen iki karşıt ilkenin varlığını ileri sürme” olarak tanımlanır. (Hançerlioğlu, 1996, s. 177) Bir diğer anlatımla, varlığın madde ve ruh olarak birbirine indirgenemeyip iki ayrı tözü bünyesinde barındırdığını savunan görüştür. Örneğin Kartezyen düalizme bakarsak bu ikiliğin madde ve zihin arasında olduğunu görürüz (Çelik, 2012, s. 56). Bircilik ve çokçuluk terimlerinin karşılığı olarak görülür. “İkicilik” yaratan/yaratılan, dünya/öteki dünya, ruh/madde gibi sadece tanrı veya varoluş temelli kavramlaşmada değil sosyal, kültürel ve soyut kavramlarda da gözlenir. Aydınlık/karanlık, üretim/üreme, erkek/kadın, sıcak/soğuk, kültür/doğa, yazma/konuşma gibi kavram zıtlıkları da düalist perspektiften değerlendirilmiştir. Felsefe alanında uzun geçmişi olan dualiteler, bir düşünüş sistemidir ve gerek ikili karşıtlıklar niteliğiyle gerekse diyalektik anlayışla bir anlama sistemi olarak birçok filozof tarafından kullanılmış ve üretilen teorik iddiaların temel taşlarını oluşturmuştur (Hançerlioğlu, s. 177).

Sosyoloji alanında dualiteler, bir taraftan anlama-açıklama kategorisi, diğer taraftan karşıt düşüncesele eğilimleri temsil ederek alanın gelişimsel yanına katkıda

bulunmuştur. Alanın temel gelenekleri olan pozitivist ve hermeneutik anlayışlar arasındaki farklılıklar da ikilik oluşturmuş ve bu iki geleneğin yaklaşım farklılıkları özne-nesne, yapı-fail, teori-pratik, birey-toplum gibi dualiteler üzerinden karşı karşıya gelmişlerdir. Sosyolojide özellikle iki karşıt gelenek, dualizmlerin iki tarafını oluşturmaktadır. Kuantum Fiziği alanında ise Işık hem dalga hem de parçacık olma ikili özelliği sergilemesi durumu "dalga-parçacık duality" olarak isimlendirilir (Wave-Particle Duality, 2021).

Dinsel alanda dualite çok daha eski dönemlere dayanır. Güç sahibi olanlarla güçsüzlerin ikiliğine dayanan, "iyilik" ve "kötülük" ikili karşıtlığını temel almaktadır. Sümerlerdeki yeryüzü ve gökyüzü tanrıları, eski Mısır'ın iyilik ve kötülük tanrıları, eski Çin'in,(Yin/Yang) Hint'in, (Tmus/Satya) İran'ın(Ahura Mazda/Angra mainyu) "karanlık ve aydınlık ilkeleri" bu karşıtlıkların dile getirilmesi halidir (Hançerlioğlu, 1996, s. 177) .

Thales'den itibaren Milet'te yetişmiş düşünürler ve Elealılar'ın bir kısmı, sorun olarak görmeseler de, zihin ve bedenin birbirinden ayrı olmayıp, bütün olduğunu ve tüm gerçekliğin sadece bir tözden ibaret olarak kabul edilmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. (Yıldız, 2012, s. 18) Buna karşın Pythagoras'lar "doğu mistisizmini Yunan dünya görüşünü oluşturan, bugün 'bilimsel' diye adlandırılabilir anlayışla" birleştirerek varlığı ruh ve beden olarak görmüşlerdir (Yıldız, 2012, s. 34).

Felsefe alanında kabul görmüş ilk ikici, antik çağ Yunan düşünürü Anaksagorastır. Anaksagoras'a göre "belirli şey sonlu ve sınırlıdır, yani karşıtı ile sınırlanmıştır; Sıcak soğuk ile sıvı olan katı olanla, aydınlık karanlıkla vb. sınırlanmıştır" ve her şey karşıtına döner (Gökberg, 1961, s. 22). Anaksagoras evrende yer alan hemen her şeyin sonsuz miktarda küçük tohumcuktan, yani spermatadan ibaret olduğunu iddia eder. Değişim bu spermataların bir araya gelmesi ve ayrışması ile gerçekleşir. Evrende yer alan ve görebildiğimiz tüm şeyler sınırlı sayıda spermatanın bir şekilde birleşik hale gelmesinden oluşur. Sadece spermata kendi başına değerlendirilirse saf ve yalın bir yapısı olduğu görülür. Dağılma ve yok olup gitmez, ezeli ve ebedidir. Anaksagoras'a göre evrendeki nous diye isimlendirilen yapı da spermatalar gibi katışıksız ve yalındır. Değişikliğe uğrayan şeyler, değişmeden kalan bir

gerçeklik tarafından oluşturulur ve bu gerçeklik bir bakıma değişiklik gösteren görünüşün de temelidir. Görünüş ve gerçeklik arasında yapılan bu ayrımı Anaksagoras, bu hareketin kaynağı ve temel devindiricisi olarak nous'u görerek aşmaya çalışmıştır. Anaksagoras'ın bir hareket prensibi olarak nitelediği nous, Antik Yunan düşüncesi üzerinden bakıldığında "irade" ve "akıl" gücünü temsil eder. Özetle Anaksagoras, madde ile ruh'un kesin olarak birbirinden ayrı olup, sonsuza dek birbirlerinden ayrı kalmayı sürdüreceklerini savunur. "Anaksagoras'ın, nous(nous) olarak isimlendirdiği bu ruh maddesel yapıdadır ancak yaratan olmak bakımından yaratılanın karşısında bulunarak birbirine indirgenemeyen temelli bir ikilik oluşturur" (Yıldız, 2012, s. 22).

Miletos okulunda (kurucusu Thales olup diğer ileri gelen filozofları, Anaksimenes ve Anaksimandros'tur. Canlı-cansız, hareketli-hareketsiz ayrımı yapılmamıştır. Milet'liler monisttir (Gökberg, 1961, s. 33).

Dünya görüşü düalist olan Pythagoras'ta monizmin yıkılması çok belirgindir ve aktif/pasif madde, düşünebilir madde, düşünemez madde gibi ayrımlar vardır. "Pythagoras'ta ruh havadan yapılmıştır. "Sınırlı, tekin, yetkin ile iyi'nin karşısında, sınırsız, çift, yetkin olmayan ile kötü vardır" (Gökberg, 1961, s. 32). Felsefeye ilk defa bilen özne, Pythagoras tarafından getirilmiş olup özne/nesne ayrımı bu dönemde yapılmış ve ruh, bilgi edinebilen bir mekanizma olarak görülmüştür. Kosmos, sınırlı/sınırsız, tek/çok ikiliklerinin birleşmesinden meydana gelmiş olan sayıdan ibarettir. Fiziksel bir nesneye benzeyen bu sayı ateş ve havadan meydana gelmiştir. Özetle "her şeyin temeli sayı, sayının temeli ise sınırsız ve sınırlıdır. Sınırlı (ateş) aktif olandır ve sınırsız (hava) daha pasif olan şeyleri temsil eder. Bu örneği sperm ve yumurtadan alır. Spermin yumurtayı döllemesine benzetilir" (Yıldız, 2012, s. 34).

Pythagorasçı ruh göçü inancı ve buna bağlı olarak zihin/beden ikiliğinden Platon da etkilenmiştir. Phaidon diyalogunda bu görüşü savunmuştur. Pythagoras'çılar duyumsal olandan arınmayı amaçlamışlar ve matematiksel bir bakış ile varlığın temelini sayılara dayandığını iddia etmişlerdir. (Gödelek, 2012, s. 31).

Doğada ve insan yaşantılarında, karşıtlıkların devam eden mücadelesi düşüncesi Herakleitos'a dayanır (Gökberg, s. 26). Zıtların mücadelesi, kozmostaki meydana gelişin sebebidir. Evrensel ilkenin de, karşıtlık içermesinin kanıtıdır. Kozmosta hakim

olan bu karşıtlıkların çatışması kaos sayılmaz, aksine şeylerin kendi aralarında görülen bu çatışma, evrendeki oluşun ve büyük uyumun da ilkesidir. (Çakmak, s. 56) Özet olarak Herakletios'da değişme, nesnedeki zıtlıklardan birinin hakimiyeti, ötekinin ise baskı altına alınması esasına dayanır. Evrensel oluşun, karşıtların mücadelesi ile meydana geldiğini ileri süren Herakleitos, "bir şeyden birçok şey ve her şey" deyişiyle evrensel anlamda bağımlı olmayı, değişim ve gelişimi, zıtların birliğini ve eşdeğerliğini iddia eden Herakleitos, 'eytişim'(diyalektik)'in temel anlayışının da inşacıları olmuştur (Hançerlioğlu, s. 105).

Sokrates'e göre eytişim, bir doğurtma yöntemi idi ve yaptığı tüm sorgulamalar üzerine kurguladığı tartışmalarda bu yöntemi kullanarak birbirine zıt düşünceleri açığa çıkarır ve bunları karşısındakinin çözümlemesini sağlayarak gerçeği buldurmaya çabalar (Hançerlioğlu, s. 105). Birbirine karşı olan ve bir birini dışlayan İki nesnel olgu ya da düşüncenin ilişkisini ifade eden karşıtlık, tüm devinim ve gelişmenin kaynağı olarak görülebilir. "Birlik oluşturmeyen karşıtlar olmayacağı gibi, karşıtlar olmaksızın da birlik oluşamaz. Karşıtların birliği görece ve geçici, karşıtların çatışması ise mutlak" (Frolov, 1991, s. 259).

Herakleitos, evrende devam eden değişmeye rağmen değişmeyen bir tözün bulunduğu görüşü ile duyumsama dünyasının salt bir görünüş olduğunu iddia eden Parmenides'in görüşü, Platon'un geliştirdiği görüşlerin temel düşüncesini oluşturmuştur. Neyin asli, kalıcı ve değişmez olduğu sorunu ile birlik-çokluk sorununa yönelen Platon, "akıl ve madde, Tanrı ve dünya ile ruh ve beden arasında kesin bir şekilde tanımlanmış bir düalizme dayanan akılcı felsefesini inşa etmiştir" (Uslu, 2012, s. 111). Platon Phaidon diyalogunda, zihin beden ayrımını, ayrıntılı bir şekilde ele alır. Bu diyalogda, mistik anlayışı idealer kuramıyla bir araya getirmiş ve ruh göçü ile ruhun ölümsüzlüğüne dayanan düalist varlık düşüncesini geliştirmiştir. Anımsama kuramı olarak nitelenen argümanı ile insanların dünyaya gelmeden önce ruhlarının bir şekilde varlık gösterdiğini savunur. (Platon, s. 86) Bu kuram, "ölü ruhlarının bir başka bedene girmeden önce, bir yerde bulunmaları gerektiği sonucunu, tüm bilgimizin, ruhumuzun bedensel varoluş öncesi tanıdığı ideaları hatırlamasından ibaret olduğu görüşüdür. Bu tez bizi açıkça düalizme götürür. Çünkü eğer birisinin ruhu, onun bedeni var olmadan

var olabiliyorsa o zaman, bir insanın ruhu ile bedeninin eşdeğer olması imkansızdır” (Platon, s. 83).

Descartes, felsefe tarihinde düalizmin en önemli temsilcilerinden birisidir. Kartezyen düalizimde zihinsel olan, kişiye özeldir ve en belirgin iddiası kişinin kendisinin ancak, kendi zihinsel süreçleri hakkında iç gözlem yoluyla bilgi sahibi olabildiğidir. Dışarıdan bakılarak kişilerin zihinsel süreçlerinin başkaları tarafından gözlemlenemediği savunulur. Ancak fiziksel bedenlerin, dışarıdan gözlenmesi olasıdır (Descartes R. , 2013, s. 18-20).

Descartes ‘ben varım’ önermesini söylerken, bu önermenin zorunlu olarak kendini kanıtladığından yola çıkar (Descartes R. Ç., 1996, s. 142). ‘Ben varım’ düalizm argümanları için zorunlu bir öncüdür (Gödelek, 2012, s. 62). Meditasyonlarında, ‘ben var mıyım’ sorusuyla varlığı, ‘ben neyim’ sorusuyla ise özünü irdeler. ‘Ben neyim’ sorusuna II.Meditasyon’da, ‘özde düşünen bir şeyim’ yanıtını verir. (Descartes R. Ç., 1996, s. 147-148) Ancak kendini özde düşünen bir şey olarak ortaya koyması, düalist bakış açısı için yeterli değildir (Gödelek, s. 62). Descartes’in VI. Meditasyon’da savunusu, kendisinin bir ruh ya da zihin olması yönündedir ve bedeninin varlıktan ayrılması gerçekleştikten sonra da var olmaya devam edeceği iddiasında bulunur. Bu iddia, net bir şekilde, zihin/beden düalizmini önceleyen bir iddiadır (Descartes R. Ç., 1996, s. 192-193).

VI. Meditasyon’da, iki amaç güdülür. Birincisi, maddesel şeylerin varlığını göstermek, ikincisi ise zihnin bedenden ayrı olduğu iddiasını kanıtlamak (Gödelek, s. 66). Descartes, düşünme, isteme ve imgelem gibi özsel niteliklerin tamamen ruha ait nitelikler olduğunu ve bedenle ilgisi bulunmadığını iddia eder. Duyum algısı, yer değiştirmek, çeşitli konular almak ve durum değiştirmek, tamamen bedene ait durumlardır ve özümüzle ilgisi yoktur. Özellikle edilgen duyma, yani duyulur şeylerin kavramlarını alma ve bilme yetisi, kendisinin ya da, kendinden başka birinin, söz konusu ideleri oluşturan etkin bir güç ile donanmış olduğunu gösterir. Ancak bu etkin gücün kendisinde ya da tanrıda olduğunu kabul etmez ve bu gücün kaynağının ancak maddesel şeyler olabileceği iddiasında bulunur. Doğanın bize öğrettiği yaşamsal hakikatler vardır. Bunlar en temel anlamda, acı duyduğunda rahatsız olan, acıktığında ve susadığında yemek ya da içmek isteği duyan bir bedene sahip olunduğudur. Ayrıca

doğa, ruhunun bedeninin neredeyse bir bütün oluşturacak kadar kaynaşmış olduğunu ve kendi etrafında dışsal nesnelere olduğunu da öğretir. Doğanın bütün bu hakikatleri bizim, bir zihin ve bedenden oluşmuş olduğumuz gerçeğine dayanır (Gödelek, s. 66).

Ryle, zihin kavramını Descartes'ın kullandığı biçimiyle ele alır. "Zihin Kavramı"(The Concept Of Mind) isimli çalışmasında, Kartezyen ikiciliği, "Descartes'ın Söylencesi" olarak isimlendirir ve konuya ilişkin görüşlerini şöyle ifade eder:

"Ondan bilinçli bir iğneleyicilikle, sık sık 'Makinadaki Hayalet Dogması' olarak söz edeceğim. O yalnızca özel yanlışlıkları bir araya getiriyor değildir, kendisi başlı başına özel türden bir yanlışlıktır. Bu öğreti zihinsel yaşamın olgularını gerçekte olmaları gerekenin dışında, başka bir mantıksal tip ya da kategoride yer alıyormuş gibi göstermektedir. Bu kuram bundan dolayı salt bir filozofun söylencesidir" (Ryle G. , 2011, s. 81).

Ryle'a göre insan bedenleri uzayda yer alır ve uzaydaki tüm diğer bedenleri de yöneten mekanik yasalara tabidirler. Bedensel süreçler ve durumlar, dış gözlemciler tarafından incelenebilir. Öyle ki bir insanın bedensel yaşamı gibi, ağaçların, kristallerin ve gezegenlerin varoluş süreçleri gibi, çok doğal ve sıradan bir olaydır. Ryle, buna karşılık zihinlerin uzayda yer almadığını ve etkinliklerinin mekanik yasaların konusu olmadığını belirtir. "Bir zihnin çalışmaları, diğer gözlemciler tarafından gözlenemez; onun kariyeri özeldir. Sadece ben kendi zihnimin süreçlerine ve durumlarına doğrudan dikkat eder ve karışabilirim" (Ryle G. Ç., 2011, s. 76).

Ryle açıkladığı bu sebepten dolayı bir kişinin birbirine paralel, iki tarih boyunca yaşadığını iddia eder; birisi bedeninde ve bedenine olanların tarihi diğeri ise zihinde ve zihnine olanların tarihi. Birincisi genel ikincisi ise özel tarih olup ilkinde fizik doğada yer alan olaylar, ikincisinde zihinsel dünyada yer alan olaylar vardır (Ryle G. , 2011, s. 76). Özetle, Ryle'a göre, zihin bedenin dışında ve ötesinde bir başka şey değildir ve bir insanın zihni hakkında düşünüldüğünde, onun davranışlarının ve etkinliklerinin belli bir düzenlenişinden söz edilmiş olur.

Sosyoloji alanında etkili bir düşünüş şekli olan düalizm üzerinden süren yöntem tartışmaları, uzun süredir devam etmekte ve sosyoloji düşünürlerinin, düaliteyi aşma çabalarıyla ortaya çıkan çalışmaların günümüzde hala etkili bir konumda olduğu

görülmektedir. Özünde felsefi bir tartışma olan dualite, sosyoloji alanının da temel dinamiklerindedir. Örneğin, sosyoloji alanında birbirine karşıt iki düşünceden birisi doğa bilimlerini bilginin tek kaynağı olarak gören pozitivism (Şavran, 2012, s. 22) ile insanın yaşam biçimlerinin ürünlerine, bilginin anlam-anlama, tarih, yorum, öznellik gibi kategorilerine vurgu yapan hermeneutik görüşler arasındaki tartışmalar ağırlıklı olarak ikilikler üzerinden yapılır (Öztürk, 2013, s. 196).

Sosyolojideki düalist perspektif, felsefe temelli düalist anlayış ile farklılıklar gösterir. Sosyolojik düalizmler birbirine karşıt ve tamamen birbirinden bağımsız bir tablo oluşturmazlar. Sosyolojik anlayış ve yöntem tartışmalarında, uzlaşmaz ve zıt kutuplar olmaları yönüyle değil daha çok birbirlerini içerdikleri ve birbirlerinin varlığına bağlı olarak var olabilecekleri yönünde bir anlayışla yer bulurlar. Jack Holland, mizojini üzerine yazdığı kitabında, düalist düşüncede, diyalektik düşünceden farklı olarak bir sentez olmadığını ve cinsiyetler arasındaki çatışmanın, kadınlara karşı üretilmiş olan felsefi, hukuki ve sosyal tezlerle sonsuza kadar sürdüğünü savlar (Holland, 2016, s. 62). Taş devri toplumlarından, Keltler'in kültürü ile eski Yunan ve Roma yazılı kültürünü, düalist düşünce üzerinden irdeyen Holland, 'erkek'in tez 'kadın'ın ise antitez olarak yer aldığını ancak senteze ulaşmayıp kadının konumunun aşağı seviyede savının güçlendiği tespitini yapar. "Kadınlar kendilerini, onlara karşı üretilen bir dizi felsefi, bilimsel ve hukuksal kanıt karşısında bulurlar. Bunların hepsi, kadının erkek karşısında 'doğalarından kaynaklanan bir aşağılığı' savlamakta ve aynı savı güçlendirmektedir" (Holland, 2016, s. 62).

Aydınlanma dönemi, Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi gibi süreçler, modern toplumu etkisi altına alırken, sosyoloji biliminin gelişmesinde başat rol oynamış ve sözü edilen dualitelerin de ortaya çıkmasının yolunu açmıştır. Moderniteye temel olarak kabul edilen aydınlanmacı, eleştirel düşüncenin yapı taşı düalizmdir ve özellikle bilim-felsefe alanında Kepler, Galileo, Newton ve Descartes düalist bakış açısının köklerini oluşturmuşlardır. "Birincil nitelikler ve ikincil nitelikler doktrinini, kartezyen dualizm ile birlikte, pozitivist paradigmanın paradigmasıdır. Pozitivism, dualizme dayanır ve düalisttir" (Arslan, 2018).

Durkheim'in sosyolojik anlayışına, bireye karşı toplum, eyleme karşı yapı ikiliği temel oluşturur. Üzerinde detaylı şekilde durduğu Mekanik-Organik dayanışma kavramlaştırması modern toplumlar ile öncülleri arasında ki bir dizi karşıtlığın üzerine inşa olur. Durkheim, benzeşmeye dayalı "mekanik dayanışmacı" ile farklılıkları temel alan "organik dayanışmacı" toplum tiplerinin, toplumsal evrim sürecinde işbölümüne bağlı olarak gelişmiş olması ve bu iki tip yapılaşmanın dayandığı ikilikler üzerinden savını geliştirir (Ostro, 2018, s. 3). Durkheim'a göre toplum, kendi başına bir kuvvet iken, birey toplumsal gerçekliğin egemenliğindedir. Toplum, birey karşısında üstün durumdadır ve toplumsal bütünlük için birey, toplumsal kurallara uymakla yükümlü bir varlık olarak görülür. Bireyler arasındaki dengenin ve birey-toplum ikiliğinin pozitif anlamda sürdürülmesi için güçlü bir toplumsal dayanışma gereklidir. Ancak bu durum bireyin özerkliğine bir bakıma sekte vurur. Durkheim'ın modern toplum analizindeki bu önemli ikilik, modern toplumdaki bireylerin daha özerk hale gelmesine rağmen görünüşte topluma daha bağımlı hale geldiği özerklik paradoksudur (Ostro, s. 5). Çünkü, bireylerin topluma karşı artan güvenleri, o ölçüde daha az özerk oldukları sonucunu getirir. Sosyal yaşamın dayanışmasını ve ahlaki otoritesini kendi çıkarlarından daha öncelikli hale getirecek olmaları bu sonuca neden olur. Söz edilen bu ikilikler birey-toplum, özne-nesne düalizminin de temel besleyenleri olması şekliyle karşımıza çıkar.

Makro analiz ile mikro analiz, sosyoloji alanında en temel ikiliktir. Makro analiz, sosyolojide büyük yapılar olarak nitelenen toplumsal kurumlar, toplumsal yapı ya da toplumsal sistem üzerinden yapılır. Mikro analiz ise birey, bireysel etkileşim, gündelik ilişkiler gibi daha küçük olgular üzerinden gerçekleştirilir. Derek Layder "Sosyal Teoriye Giriş kitabında Parsons ve Marx'ın düalist bir toplumsal gerçeklik modelini benimsediklerinden söz eder ve aslında bu iki görüşün, düalizmin avantajları kadar sınırlılıklarını da sergilediğinden dem vurur. "İkisinde de, bireysel yaratıcılık ve etkileşimin iç dinamikleri, sosyal sistemin işlemesine yönelik (nesnel) ihtiyaçlar içerisinde kaybolur" (Layder, 2014, s. 70).

Layder'e göre Marx'ın çalışması kompleks ve ilginç bir dualizm örneğidir. Her ne kadar Marx dualiteyi ayrıntılı bir teorik argüman olarak ele almamışsa da yazılarında makro ve mikro unsurların uygun sentezini sağlayacak düalist bir konumun

göstergelerini bulmak mümkündür. Marx bireyler ve onların içinde yer aldıkları ve üzerinde güce sahip olan nesnel toplumsal ilişkiler ayrımı yapar ve bireylerin özünde toplumdan bağımsız oldukları düşüncesini kuvvetle eleştirir. Örneğin Marx'a göre toplum bireylerden meydana gelmez; o bireylerin içinde yer aldıkları bağlantılar ve ilişkilerin özet toplamının bir ifadesidir (Layder, s. 71). Marx toplumsal ilişkilerin bizzat insan etkinliğinin ürünleri oldukları ve bu etkinlik sayesinde değiştirilebilecekleri düşüncesini aynı ölçüde şiddetle savunur. Bu düşünce gerçekte onun işçi sınıfının devrimci eylemi olarak gördüğü şeyin temelidir. "Marxın çok ünlü ve çok aktarılan yazısında, bu dualist konumu benimsediği yeterince açıktır. Onun sözleriyle, "insanlar kendi tarihlerini yaparlar, ancak istedikleri değil kendi seçmedikleri koşullarda, doğrudan karşılaşılan, geçmişten gelen ve aktarılan koşullarda"" (Layder, s. 71).

Özne-nesne ikiliği felsefe alanında olduğu gibi sosyoloji alanında da temel dualitelerden birisidir. Alanın inceleme olgusunun bireyler üzerinden mi yoksa toplumun bütünü üzerinden mi olacağı sorusu özne-nesne dualitesini ortaya çıkarır. Felsefi açıdan, düşünen ve düşünülen şey olarak anlamını bulan özne-nesne ikiliği kartezyen felsefenin de temel tartışma konularından birisi olmuştur. Felsefede ikili karşıtlık olarak yerini bulan özne-nesne dualitesi sosyolojik geleneklerin her birinde öznelcilik ve nesnelcilik anlayışı üzerinden bakıldığında hem ayrı kutuplarda görülmüş hem de birlikte kullanılmıştır.

Sosyolojide figurasyon kavramı Norbert Elias'ın kullandığı bir kavramdır ve Elias bu kavramın sosyolojideki dikotomiler ve düalizmleri aşmaya yardımcı olduğunu söyler (Layder, s. 162). Yaptığı tüm çalışmalarda birey-toplum ikiliğine itiraz eder ve bu iki kavramın birbirinden farklı içerikler taşıdığına düşünülmesini görsel bir yanılsama(optic illüzyon) olarak niteler. Bu niteleme, toplumsal yaşamın makro veya mikro özelliklerine olan güveni askıya almayı gerektirmez. Ancak, onları bir araya getirmeyi ve bu yolla da dualist düşünceden kaynaklanan yanlış karşıtlıkları elimine etmeyi hedefler (Layder, s. 162). Layder, Elias'ın figurasyon kavramı ile bireyler ve toplum, özne ve nesne, iç ve dış gibi yanlış ayrımların terk edildiğini söyler. Bunun yerine "eyleyen insanlar arasındaki karşılıklı bağımlı zincirler veya toplumsal ağlar düşüncesi geçirilir ve figurasyon kavramı içte bir kişi varken diğer bütün insanların dışta yer aldıkları duygusundan kurtulmamıza yardımcı olur" (Layder, s. 163).

Pierre Bourdieu, birbirinin karşısı birçok kavramı ve teoriyi bir araya getirme çabasını gösterir. Sosyolojideki bütün ikiliklere eleştiri getirerek, hiçbir kavram ya da teorinin dışlanamayacağını vurgusunu yapar. Onun en çok özen gösterdiği konulardan birisi, öznelcilik veya nesnelcilik adına indirgemecilik tuzağına düşmemektir. Mikro veya makro sosyoloji teorilerinden herhangi birisinin toplumsal gerçekliğe tam anlamıyla açıklama getirdiğini iddia etmek olası değildir. Bu nedenle Bourdieu sosyolojisi, mikro ve makro teorik konuları aşmaya çalışan sentezci bir yaklaşımın temsilcisidir. Bourdieu'ye göre, sosyolojik araştırmaların temel hedefi öznel olan ile nesnel olan arasında karşılıklı olarak birbirlerini üreterek var eden durumun analizini yapmaktır. Bunun için Bourdieu'nun habitus kavramı, toplumsal gerçekliğin nesnellik ve öznellik diyalektiğidir. Sözü edilen ikilikleri aşmak için kullandığı habitus kavramını, açık uçlu ve esnek bırakarak tekrar tekrar tanımlar (Akın, s. 187).

Lévi-Strauss, bilincin ikili karşıtlıklar üzerinden işlediğini savlar. Ona göre zihin evrensel anlamda işleyiş süreçlerine sahiptir. İkiliklerin, birinin diğerini kesin bir şekilde dışladığından daha önce de söz etmiştik. Strauss'a göre zihin, ikili karşıtlıkları sınıflandıran bir sistem olarak işler. Bu yolla bütün kültürler, ikili sınıflama kurallarına göre işleyen insan zihninin bu temel yapısını yansıtır (Karkıner, 2015, s. 211). Lévi-Strauss, "Yaban Düşünce ve Mitolojiler" adlı çalışmasında da yakından gözleneceği gibi, savlarını temel karşıtlık olarak gördüğü doğa/kültür dualitesi üzerinden detaylandırır. Doğanın sürekliliği, bölünmemişliği ve üretken yapısının karşısında, tüketici, ayırıcı, seçici ve kurallaştırıcı özellikleriyle kültür, bir zıtlık oluşturmanın ötesinde hükmedici şekilde yer alarak doğayı dönüştürmekle kalmayıp yerine geçer (Strauss, 1994).

1.2.Ekofeminizmde Dualist Yaklaşım

İkicilik kavramı, felsefe ve sosyoloji alanında mercek altına alınmış ve üretilen teorilerin temellendirilmesine önemli ölçüde kaynaklık etmiştir. Dualist kavramlaştırma, bir çok düşünürün teorilerini dayandırdıkları temel argüman olurken, bir kısmının da, eleştiri getirerek muğlaklığı ortadan kaldırıp aşmaya çalıştığı ve yeniden üreterek dönüştürdüğü bir yaklaşım olmuştur.

Derinliğine bakıldığında ikicilik, bağımlı kılınmış bir ötekiye tabi olmanın yadsınmasından kaynaklanır ve bu inkâr üzerinden gerçekleşen ilişki, ikiciliğin mantıksal yapısını belirler. Bu mantıksal yapıdaki tahakküm/tabii olma ilişkisi, iki tarafın da kimliğini şekillendirir (Plumwood, 2004 , s. 63). Geçmişin ve günümüzün baskı ve sömürü biçimleri, çok büyük ölçüde ikiciliğin, karşıtlıklar olarak kavramsallaştırılması üzerine inşa olmuştur. Val Plumwood, Batı kültüründeki temel baskı biçimlerini temsil eden ikici yapının temel karşıt öğelerini sıralarken, her öğenin diğerleriyle can alıcı bağlantıları ve ortak bir yapısı olduğunu ifade etmiştir. Ona göre aşağıda sıralanan bu karşıt çift kümeler bir sistem, öğeleri iç içe geçen bir yapı oluşturuyor gibi görülmelidir (Plumwood, s. 65);

kültür / doğa

akıl / doğa

erkek / kadın

zihin / beden

efendi / köle

akıl / duygu

evrensel / tikel

üretim / üreme

kamusal / özel

özne / nesne

benlik / öteki

“İkicilikler sadece yüzergezer fikir sistemleri değildir; tahakküm ve birikimle yakından bağlantılı olup bunların en önemli kültürel ifadeleri ve gerekçeleridir.(....) Birbirini kuvvetlendiren, ara bağlantılı ikicilikler kümesi Batı kültürüne nüfuz ederek bu kültürün tüm kavramsal sistemini boydan boya kateden bir fay hattı oluşturur” (Plumwood, s. 64).

Plumwood’a göre, baskı biçimleri arasındaki bağlantının esas temeli, ikiciliğin mantıksal yapısıdır. Bu kavramı mantıksal açıdan serimleyerek, iyileştirilebilecek yanlarını ortaya çıkarmaya çalıştığı bir çözümleme yapar. Ona göre, Batı kültürü insan/doğa ilişkisini bir ikicilik olarak görür. Bunun da çevre krizinin temelinde yatan sorunlu yönlerinin çoğunu, özellikle de insan kimliğinin doğanın "dışında"

kurgulanmasını açıkladığını savunur. Plumwood'a göre ikiciliğin mantığı, diğer her açıdan farklı olan baskı kategorilerini ortak bir kavramsal çerçevede birleştirir. Karşıtlık kümesinde "üstün" tarafta olanların neredeyse tümü akıl biçimleri olarak, aşağı tarafta olanlar ise doğa biçimleri olarak gösterilebilir. Toplumsal cinsiyetli bir akıl/doğa karşıtlığı bu ikicilikler arasında en genel, temel ve birleştirici olanıdır; yeni nüanslara, bükülmelere, çok çeşitli açılım ve gelişmelere muktedirdir. Akıl/doğa ikiciliğinin ve çeşitlemelerinin yapısı iktidarın perspektifidir (Plumwood, s. 67).

Diğer taraftan Plumwood, batı kültüründe temel baskı biçimlerini temsil ettiğini belirttiği ikiciliklerden özellikle kadın/erkek, zihin işi/kol işi (zihin/beden), medeni/ilkel, insan/doğa ikiciliklerinin doğrudan, sırasıyla toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk ve doğa baskılarına tekabül ettiğini ve bunları doğallaştırdığını da savlar. Gelişimlerinin tarihsel bir evrim silsilesini takiben, tarihsel bir sürece paralel gerçekleştiğini ve akıl/doğa gibi kadim ikicilik mantığından farklı tutulması gerektiğini belirtir. İnsan/doğa, özne/nesne gibi diğer ikiciliklerin özellikle modern Aydınlanma-sonrası bilinçle bağlantılı olup, iktidar tarafından oluşturuldukları ve birikimin belli aşamalarına tekabül ettikleri göz önünde bulundurulduğunda, gelişimlerinin herhangi bir tasvirinin aynı zamanda kurumsallaşmış iktidarın gelişiminin bir tasviri olacağını belirtir. Hatta kadim biçimlerin bile özgün bağlamlarının değişime uğramasıyla ortadan kaybolmayıp, çoğunlukla kavramsal çerçevemizde artıklar, geçmiş baskıların tortu katmanları olarak yerlerini koruduklarını söyleyecek kadar düşüncesini ileri götürür. Çünkü O'na göre kültür, gerektiğinde kazılıp çıkarılacak, uyarlanarak yeni kullanımlara açılacak bir kavramsal silahlar deposu oluşturur ve ikicilikler halinde depolanmış eski baskılar da yenilerinin yolunu açıp kolaylaştırıcı rol oynarlar. (Plumwood, s. 66)

Avustralya'lı feminist filozof Genevieve Lloyd, *Erkek Akıl* kitabında, Platon'dan Descartes'a, Kant ve Hegel'den Sartre'a kadar bir dizi düşünürü ele alarak bu Akıl ideallerinin tarihsel olarak kadınlığı dışladığı ve kadınlığın kendisinin de böylesi bir dışlama süreci yoluyla oluşturulduğunu belirtir. Kadın ile erkek arasında yapılan ayrımın felsefi nitelikli geleneksel metinlerde bir simge olarak nasıl işlediğinin anlaşılması üzerinden bir irdeleme yapar (Lloyd, 2015, s. 13). Aklın, kadının gücüyle ilişkili görülen kuvvetlere üstün gelmesi ve erkek/kadın ikiliğinin temel noktasının, "erkekliğin, düşüncenin açık ve kesin, kadınlığın ise muğlak ve belirsiz biçimleriyle

ilişkili olarak kalmış olması” (Lloyd, 2015, s. 24) üzerinden temellendirilmesi, akıl kavramının kadınlar tarafından işlenememesi sonucunu doğurmuştur. Akıl ideallerimiz tarihsel olarak kadınlığı dışlamış ve kadınlığın kendisi de böylesi bir dışlama işlemi yoluyla oluşmuştur (Lloyd, 2015, s. 21).

Etkin/Edilgin zıtlığı, Erkek/Kadın ile bire bir örtüştürülmüştür. Erkeklik, etkin, belirlenmiş formla, kadınlık da edilgen, belirlenmemiş maddeyle aynı safta yer alır. Bu yer alış, Yunanlılar’ın insanın üremesine ilişkin geleneksel anlayışını teyit eder. Baba, biçimlendirici ilkeyi sağlayandır, üremenin gerçek nedensel gücüdür; buna karşılık anne, sadece bu biçimi (formu) veya belirlenmiş olanı kabul eden maddeyi sağlayan ve babanın ürünü olan şeyi besleyendir (Lloyd, 2015, s. 25).

Lloyd, Platon’un Timaeus'te aktardığı mitolojide, Akıl kavramıyla ilintili bir cinsiyet ayrımı imasına rastlandığından söz eder; “Evrendeki Akıl ve düzenin yansımalarının kadın ruhunda, erkek ruhundaki kadar net olmadığı varsayılır. Kadınların ruhları, Akıl’dan yoksun erkeklerin günahkâr ruhlarından doğar; bu nedenle de ruha rasyonel-olmayan öğelerin karışması, kadınlarda daha sık görülen bir durumdur” (Lloyd, 2015, s. 27).

Bu tip benzetmeler tarihsel süreçlerde, simgesel olarak kadınlığı niteleyen şeylerin dışlanması, ötekileştirilmesinde ciddi rol oynar ve bu anlayışın doğurduğu sonuçlar, yaşamsal sistemlerin tüm evrelerinde ayrımların keskinleşerek süre gitmesine neden olur. Çünkü “ilk bakışta toplumsal cinsiyetli bir akıl/doğa karşıtlığının çeşitlemeleriymiş gibi görünmeyen bu ikiciliklerin içerdiği ve onları birbirine bağlayan örtük varsayımlar bağlayıcı koyutlardır” (Lloyd, 2015). Örneğin, yalnızca insanların kültür sahibi olduğu varsayımı, kültür/doğa çiftini insan/doğa çiftine bağlarken, akıl alanının eril olduğu varsayımı akıl/beden çiftini erkek/kadın çiftine bağlar. Aynı mantık kamusal/özel ayırımında yürütüldüğünde ise, evrensellik, rasyonalite ve özgürlük gibi kavramlar kamusal alanı akla bağlarken özel alanın gündelik ve zorunluluk üzerinden işleyişi, dişillik ve duygu yüklemesi üzerinden de özel alanı doğaya bağlar. Medeni/ilkel karşıtlığı insan/hayvan, zihin/beden, akıl/doğa, özgürlük/zorunluluk ve özne/nesne karşıtlıklarının tümünü birbirine bağlar (Plumwood, 2004 , s. 68). Bu ağ şeklinde oluşmuş ve birbirine kolayca geçiş sağlanan bağlantıların oluşturduğu yapılar da çoğu

kez iktidarın perspektifini oluşturup, tahakküm sınırlarını genişletmesine yarayan araçlar sunar.

Plumwood, birbirine karşıt kavramlardan oluşan bir çiftin ilişkisine ayırım ya da ikilik yerine “ikicilik” sözünü kullanmanın, bazı niteliksel koşulları gerçekleştirme zorunluluğuna dikkat çeker. Çünkü ikici bir ilişki kurmanın esası, ortada bir zıtlık ya da ayırımın olması değildir. Bu ayrımların nasıl işlendiği, bu ayrımlara ilişkin başka varsayımların varlığı ve ikiliği oluşturan taraflara dayatılan ilişki biçimi ile bu ilişkinin süreğenliği, ikiciliğin temel nüvesini oluşturur. Ve oluşan ikicilik, farklı, zıt, özdeş olmama ya da basitçe var olan hiyerarşik ilişkinin ötesinde bir anlam taşır. Hiyerarşik ilişkide, aşağı olarak tanımlanıp inşa edilen kimlik (köle), bu aşağılanmayı kendi kimliğinde içselleştirip, aşağı olarak nitelenmesinin ortağı olup, egemen konumdakinin (efendi) tahakküm sürecine katkıda bulunur ve itaat eder. Plumwood, bu durumu Albert Memmi'nin "sömürgecilik sömürgeciyi yarattığı gibi sömürgeleştirileni de yaratır" sözleriyle örnekler ve konuya ilişkin tespitini şöyle aktarır; İkicilik, kültürde kazılı olan ve doğallaştırılan bir ayırma ve tahakküm ilişkisidir. İkicilikte bu ayrımlar birbirinden yalnız farklı değil tümüyle farklı kesim ya da türlere ait sayılan varlıkların doğası gereğiymiş gibi, yani değişmezmiş gibi ele alınır (Plumwood, 2004 , s. 71).

İkiciliğin varlığı; güçlü olanın, aslında varlık sebebi olan ötekinin varlığını inkâr etmesi ve aralarında neredeyse tür farkı derecesinde farklar olduğunu dayatarak, kutuplaştırma yoluyla ötekinin dışlanması şeklinde kendini gösterir. Ayrıca, bir ikili ilişkide, alt konumdakinin üstün tarafa kıyasla, eksik ve olumsuz olarak tanımlanması, zayıf olanın nesneleştirilmesi ve aşağı görülerek homojenleştirilmesi de ikiciliğin derinleşip ve güçlenmesine neden olur. Bu yolla, tabi kılma olgusu, etkili ve verimli kılınarak, doğal gözükür ve zaten hep öyle imiş gibi varlığını ortaya koyar. Bir kategoriye mensup kişilerin öteki kategorilere ait olanlara tahakkümü, doğaları gereği gerçekleşiyormuş gibi bir izlenim oluşur. İlişkide efendi konumunda olan ‘akıl, düşünme ve yüce uğraşları kendine ayırıp, kölenin salt bedensel uğraşlarını hor görür (Plumwood, 2004 , s. 74)’ ve köle de efendinin alanına girmeyerek itaatkar konumda kalır. ‘Bu durum örneğin kölenin farklı bir doğası ve kaderi olduğu fikrini olumlamayı sağlar, zira köle "doğası gereği köle"dir (Plumwood, 2004 , s. 74). İkicilik durumunun bünyesinde barındırdığı özellikler, çeşitli erkeklik biçimlerinin oluşturulmasında ve

kadının öteki kılınmasında başat rol oynar ve onları gerçek kılar. Simone De Beauvar'ın *İkinci Cins* de özellikle vurguladığı gibi;

“İnsanlık erkektir ve erkek kadını olduğu gibi değil kendisine göre tanımlar; kadın özerk bir varlık olarak görülmez... Kadın erkeğe atıfla, ondan başkalaştırılarak tanımlanır, fakat erkek, kadına atıfla tanımlanmaz. Kadın arızı olandır, asli olan değil önemsiz olandır. Erkek Öznedir, Mutlaktır - kadın Ötekidir” (Beaouvar, 1993).

Kadınlar ve erkekler arasındaki asimetrik ilişkilerin tarihsel temeli, avcı-erkek miti ve toplayıcı kadın gerçekliğinin, kadına ikincilleştirici, erkeğe ise, gücünü artırıp konumunu yükseltici etki yapmasına dayanır. Kadınlar, avcı erkeğin elinin boş dönmesi olasılığına karşılık, topluluğun günlük yemeğini sağlayacak sorumluluğu almak zorunda kalmışlardır. Görünen o ki, avcılık hiçbir zaman kendisine atfedildiği şekilde büyük ekonomik öneme sahip olamamış ancak günlük temel gıda maddelerini sağlayan kadınlar olmuştur (Mies, 2012, s. 128) ve avcı erkek, toplayıcı kadın tarafından sağlanan gıdalara muhtaç konumunu sürdürmüştür. Toplayıcılıktan geçişerek, ilk tarım işçileri olma özelliği taşıyan kadınlar, erkeklerin avcılık sürecinde geliştirdikleri aletleri, avlanmaya uygun silahlardan çok, istila ya da köle çalma amaçlı kullanmaya başlamasıyla, erkek/kadın, efendi/köle gibi ikicilikler gelişmiş ve insanlığın tanık olduğu toplumsal ilişkilerin temeli oluşmuştur. Sömürgeci fetihler devri, akıl/doğa, akıl/hayvan, zihin/beden ikiciliklerinin bir çeşitlemesi olarak medeni/ilkel ikiciliğini, sonraki yüzyıllarda bilimin gelişip yükselmesi ise özne/nesne ikiciliğini öne çıkarmıştır (Mies, 2012, s. 129).

1.3.Dişil Yazın (Ecriture Feminine)

Feminist eleştiri, temel olarak kadın erkek ilişkilerini mercek altına alır ve süreklilik arz eden erkek üstünlüğü durumunu eleştirir. Kadının çeşitli yönleriyle ezilmişliği ve ötekileştirilmesini açığa çıkarıp, yaşamın her alanında kadının eşit bir şekilde yer bulması, farkındalığının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi yönünde, bilinç yükseltme çalışmalarının izleğini oluşturucu yönlere dikkat çeker. Feminist eleştirinin etkin bir şekilde üzerinde yoğunlaştığı ve son yıllarda ağırlık kazandığı alanlardan birisi edebiyat alanıdır. Feminist edebiyat eleştirisi, ataerkil toplum düzeninin bir tezahürü olan edebiyat alanındaki hâkim erkek bakış açısının izlerini sürer ve bu bakış açısına

temel oluşturmuş toplumsal kurallar ve ahlak yargılarının yapı-sökümünü yaparak farklı bakış açısıyla yeniden üretilmesine çeşitli yollar açar. Feminist anlayışın edebiyat alanına kaydırılması sonucunda oluşan feminist edebiyat eleştirisi, kadının yalnız gerçek yaşamda değil, romanlarda, şiirlerde ve oyunlarda belirlenmiş kalıp ve rollere sıkıştırılıp aşağılandığını ileri sürmüştür (Moran, 2016, s. 249).

Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* adlı yapıtında, feminist yazın eleştirisinin Amerika, İngiltere ve Fransa'da, farklı bakış açıları üzerinden gerçekleştirildiğini anlatır. Amerika'daki feminist yazınsal eleştirinin daha çok üniversitelerde kadın akademisyenler tarafından, kadının okur ve yazar olarak yaşantısına eğilerek yapıldığını belirtir. İngiltere'de ise feminist eleştiri Marksist-Sosyalist anlayış üzerinden yürümüştür. Oysa Fransa'daki feminist eleştirmenler, yapısalcılıktan, Jacques Lacan'ın psikanaliz kuramından ve Jacques Derrida'nın yapısöküm anlayışından yararlanarak, daha soyut ve kuramsal çalışmalar yapmışlardır (Moran, 2016, s. 249). Moran'a göre, feminist yazın eleştirisinde, okur olarak kadına yönelik ve yazar olarak kadına yönelik olmak üzere iki farklı yaklaşımdan söz edilebilir. Kadına okur olarak yapılan eleştiri yönteminin asıl amacı, erkek yazarların yapıtlarına *kadın okur* gözüyle bakarak bu yapıtlarda sergilenen cinsel ideolojinin izlerini, kadın imgelerini ve klişe kadın tiplerini saptayarak, feminist bakış açısıyla yorumlayıp eleştirisini yapmaktır. Ancak kadın okur bakış açısına sahip olmak için salt kadın cinsiyetinde olmak yeterli değildir ve kültürle kazanılan kadınlık olgusunun anlamının bilincinde olmak gereklidir (Moran, 2016, s. 251).

Okur olarak kadına yönelik feminist eleştirinin ilk örneğini Simone De Beauvoir, "Second Sex"(İkinci Cins) adlı yapıtında, geniş bir biçimde vermiştir. Montherlant, D.H.Lawrence, Claudel, Breton ve Stendhal'in yapıtlarında, kadının konumu ve temsilini irdelemiş, toplumun ve kültürel yapının içinde kadının algılanış biçimi ile yaşamsal alanlardaki konumlandırılışına ayna tutarak, erkek egemen kültürün anlayışını ifşa etmiştir (Beauvoir, 2011, s. 256). Okur olarak kadına yönelik eleştiri daha sonraki yıllarda "Sexual Politics"(Cinsel Politika) kitabının yazarı Kate Millet tarafından da yapılmış ve geçerli bir eleştiri yöntemi olarak yazın alanına yerleşmiştir. Kitabın 3.kısım olan "Literary Reflection"(Edebiyattaki Yansımalar) bölümünde, D.H.Lawrence, Henry Miller ve Jean Gennet'in romanlarında kadın karakterlerin hangi

bakış açısıyla bakılarak yansıtıldığına üzerine detaylı incelemede bulunmuş ve kadınların aşağılanmasını göz önüne sererek, kendi kitabının ana içeriğini oluşturan ataerkil düzene yönelik iddialarını desteklemiştir. Erkek yazarların cinsel politikayı aktarış biçimleri üzerinden, cinsel tutumları, kadına karşı bu yazarların yapıtlarında sergilenen davranışları irdeleyerek cinsler arasındaki güç ilişkilerini açığa çıkarmıştır (Millet, 2000, s. 235).

Moran'a göre kadına yazar olarak yapılan feminist eleştiri, iki kısımda irdelenebilir. Birincisi, yazın alanındaki kadın yazarların incelenmesi, ikincisi ise yeni bir kadın söyleminin olanaklarının araştırılması şeklindedir (Moran, 2016, s. 250). Kadın yazarlara özgü, erkeklerden farklı bir edebiyat var mıdır? Eğer varsa gelişme gösterdikleri süreçlerde belirli evreleri izlemiş midir? Kadın yazarlar arasında olay örgüsü, yarattıkları karakterler açısından ortak özellikler var mıdır? Bunların ataerkil sistemin dayatmalarıyla ilgisi var mıdır? Sıralanan bu sorular, edebiyat tarihinde eser vermiş kadın yazarlar irdelendiğinde, çarpıcı yanıtlar bulmuştur. Yazar kadınların ayrı bir geleneği vardır çünkü tarih boyunca kadınlar çok baskı altında kalmışlar, görünmez kılınmışlar, yok sayılmışlar hatta cins kırıma uğratılmışlardır. Bu nedenle, dünyayı erkeklerden farklı şekilde algılamışlar ve uğradıkları ayrımcılık nedeniyle de edebiyat alanında ürettikleri yapıtlarda aktardıkları yaşantı biçimi, sergiledikleri davranış ve savunuları arasında, ortaklaşma ve benzerlik oluşmuştur. Bu benzerliğin oluşabilmesi bir süreç sonucudur. 1840 ile 1880 yılları arasında kadın yazarlar erkek yazarları taklit ederler, erkek bakış açısını kabul ederek erkek kültürü içinde yer bulmaya çalışır ve kitlemeler nedeniyle de takma erkek adlarını kullanmayı tercih etmek zorunda kalırlar. 1920 yılına kadarki süreçte, kadınlar erkek yazarlara öykünmemeye ve kadınların uğradığı haksızlıkları yapıtlarında dile getirerek bir karşı duruş içine girerler. 1920 sonrası ise kadınların taklidi de protesto yaklaşımını da bir yana bırakıp kadına yönelik yapılan sanatın temel olarak kadın yaşayışına eğilmesi ve kadına özgü bir estetik anlayışının oluşturulması sürecine girerler (Moran, 2016, s. 255).

Fransız feminist yazarlar, yeni bir kadına yönelik söylemin yaratılması çalışmalarını daha çok kuramsal düzeyde ele almışlar ve anlamın üretilme yollarını analiz ederek dil üzerine yoğunlaşmışlardır. Çünkü kadını ezen, erkeği üstün kılan Batı kültürü pratiklerinin, erkeğin bu konumunu destekleyen din ve felsefenin yanında, dil

ile de organik bir bağı vardır. Erkek egemenliğini güçlendiren ve dilin yapısına yerleşmiş olan aktif/pasif, eril/dişil, zeki/duyarlı, baba/anne, fallus/vajina gibi ikiliklerdeki birinci olanların üstün görülmesi anlayışı, Fransız feministlerin dilin fallosetrik yapıya sahip olduğunu savunmalarını getirmiştir (Moran, 2016, s. 259). Eril dil, sistematik olarak kadınları seçim yapmaya zorlar; ya kendilerini erkeklerin hayal ve temsil ettikleri gibi düşünerek bir anlatım sergileyecekler, erkek gibi konuşacaklar ya da sessizliği seçerek, yaşam süreçlerinde duyulmayan ve görülmeyen bir cinsiyet haline gelecekler. Ancak bazı Fransız feminist yazarlar dilin kadınlara bu kadar sınırlı seçenek sunması anlayışını reddederek, kadınların dişil bir dil geliştirmelerini etkili bir seçenek olarak görür (Aydınalp, 2020).

Julia Kristeva, dişil dilin sembolik değil gösterge bilimsel olduğunu ve bir şeyi sembolize edip üçüncü bir terimle başka bir şeyi simgelemek yerine ritmik ve birleştirici bir yapıya sahip olduğunu savunur (Murfin, 2021). Psikanalizde, yüceltmeye yönelik kültürel baskılardan kendini kurtarmış olan ve onun 'semiyotik söylem' olarak adlandırdığı olguda, yüzeye çıkan bedensel dürtüler kavramının üzerinden savını geliştirir. Kadınların, bu göstergebilimsel kurtuluş şemasına nasıl uyumlanmış olduğunun analizini yapan Kristeva, semiyotik söylemi sembolik düzene karşı enstest bir meydan okuma olarak görür. Çünkü O'na göre anneler dolaylı olarak çocuğun topluma başlaması sırasında tipik olarak ayrıldığı ve geri çevrildiği ilk aşk nesnelere. Kristeva'ya göre kadınlar, iki nedenden ötürü, erkek egemen söylemin dışında bırakılmış olarak, "histerik" şekilde konuşur ve yazarlar: analık ve doğumla ilgili dürtülerin baskınlığı ve eril kültüre karşı marjinal konumları. Gösterge bilimsel üslupları, büyük olasılıkla baskın söylemden dolayı, tekrarlayan, daldan dala, uçuşan ayrılıkları içerir. Bu nedenle de Batı kültürü içinde daha çok erkek anlayışı taklit etmeleri için zorlanırlar (Jones, 1981).

Irigaray, kadınların uğradıkları baskılara karşı dil düzleminde mücadele edebileceklerini savunur ve ataerkilliğin hâkimiyetini reddetmeleri gerektiğini öne sürer (Irigaray, 2014, s. 39). Yazar, kadın bedeninin şiirsel yapısına dikkat çekerek kadınların kendilerini sevmelerinin önemine dikkat çeker. Çok sesli konuşma biçimini geliştirmelerini ve monolog tarzı erkek konuşma biçimini değiştirerek, erkek dilini ve

sembol sistemini terk etmelerini ve kültür hayalini yeniden düşünerek mantığa duyarsız olan bir kadın imgesi oluşturmaları gerektiğini vurgular:

“Yalnızca kadının mevcudiyeti söze can ve hakikat verir, yoksa kadının bedeninden esinlenen ama onu unutan ortak kelimeler tarafından sonsuz-belirsiz ikama edilişi değil. Kelimeler, kendilerinin kamuda nasıl takas edileceğine hâkimmiş gibi davranan erkekler arasında meditasyona dönüşür. Nötr kelimeler kadının ortadan kayboluşuyla orantılı biçimde mikropsuzdur, ama onların altında değeri bilinmemiş tutkular, anlaşmazlıklar ve gizli savaşlar hazırlanır” (Irigaray, 2014, s. 54).

İrigaray’a göre dil, dünyayı ve ötekileri kendine mal etmek için bir araç olarak kaldığı sürece, parazit ya da yırtıcı hayvanların başvurdukları çeşitli stratejilerden farklılaşmaz. İnsanın doğadaki ve doğa üzerindeki etkisini arttırdığı gibi ona ait olmayanları kendine mal etme becerisini mekânda ve zamanda artırır (Irigaray, 2014, s. 69). Bu nedenle kadın yazarlar, dilin bir araç olmasından çıkmasını sağlayacak özgün bir söylem geliştirip bunu yazın yapıtlarında kullanarak, metinlerde kendi rollerini oluşturarak oynayacakları alanı yaratmalıdır. Bu anlayış üzerinden kadın yazınına baktığımızda da kadın yazarların bir kadın yazarlar geleneği var etme süreci de aslında tamamlanıp bitmiş bir süreç değildir. Kadın yazarların mitleri yeniden yazmak, yani eski masalları yeni meseller aktaracak şekilde dönüştürme anlayışı, bu geleneğin yaratılması sürecinin, kadın yazarlar tarafından keşfedilmiş, son derece yaratıcı bir yöntemidir (Direnç, 2014, s. 12).

‘Ecriture Feminine’(dişil yazın), Fransız feminist ve edebiyat teorisyeni Helene Cixous’un 1975 yılında yazdığı, ‘Medusa’nın Gülüşü’ adlı makalesinde kullandığı bir terimdir. Makalede Medusa imgesini kullanan Cixous kadını tüm baskılanmış arzularından özgürleştirme ve fallus merkezli düşünüş sistematiğinden çekip alarak bu düşünüşü yapısöküme uğratma çabasıdadır (Aydınalp, 2020). Helen Cixous, Julia Kristeva ve Luce İrigaray, dil konusuna dair tam anlamıyla aynı düşünüşü sergilemeseler de, özünde kadınca bir dilin yaratılması konusunda hemfikirdiler. Yaratmak istedikleri dişil dil, ataerkil dili yıkmayı hedefleyen, ikili karşıtlıklar mantığına yer vermeyen bir direniş dili olmalıdır. Cixous da sözü edilen ikili karşıtlıkların, Batı kültürüne dayandığını ve etken/edilgen karşıtlığıyla paralel görülen erkek/kadın karşıtlığının simgelediği hiyerarşik yapının öncelikle dilde yıkılması

gerektiğinden yola çıkar. Çünkü kavramlarda görülen bu değer hiyerarşisi ideolojik bir bakış açısının ürünüdür ve asla gerçekliği temsil etmez ve yansıtmaz (Cixous H. , 2000). Cixous, Derrida'nın felsefesinden yola çıkarak, Batı kültürünün düşünüş biçimine yerleşmiş olan logocentrizm(sözmerkezcilik) ve fallocentrizm anlayışının bulunmadığı *différance*'in ayrımında olan bir dil yaratma çabasını benimser ve yapıtlarında ritmik, imgeli ve şiirsel bir dil kullanarak bu amacını gerçekleştirmeye çalışır (Moran, 2016, s. 261).

Cixous'un kullandığı dil, retorik bir hareketi barındırır ve asla durağan değildir, uçuşları, yayılımları, anlamsal saçılımları içinde barındırır ve yapısal bir biçime hapsedilemez (Aydınalp, 2020). "Medusanın Kahkahası" denemesinde kadınları yazmaya ve yaratı sunmaya davet eder. "Hiçbir şeyin seni engellemesine izin vermeden yaz" (Cixous H. , 2021). Cinsel farklılıklar ve bu farklılıkların okunmasında yeni bir düşünüş şekli ortaya çıkarır. Eril anlayışın üretimleri olan yazınsal metinleri, Derrida'nın yapısöküm anlayışı ile parçalar ve mitolojik metinlerden de faydalanarak, metinler arası göndermeler yaparak dişil imgelerin üzerine inşa olan bir dil yaratım sürecini başlatır. *Ecriture feminine*, sadece kadınların kendi bedenlerini daha iyi tanımlarını ve yazmalarını değil, özgür birer özne olarak kendilerini ifade etmelerini, böylece kendi cinselliklerinden bahsederek dili dönüştürmelerini sağlayıcı konuma gelmelerinden dem vurur (Cixous H. , 2021). Medusa, ilgili makalede, kadın bedeni ve sesi üzerindeki baskılara, hiyerarşik yasa koyucu anlayışa yüz yıllardır tarihi, cinsel, sosyal, kültürel kodlarla ataerkil unsurlar tarafından kuşatılmış olan dişil arzu üzerindeki tahakküme baş kaldırımın bir simgesi olarak kullanılır. Medusa gibi kadınlar dile girer ve kadın arzusunu ortaya çıkarır (Aydınalp, 2020). Cixous, bu metinde kadınlığı olumsuz bir anlayış üzerine oturtan iki farklı ancak benzer anlatı üzerinden eleştirisini getirir. Birincisi Freud'un kadını kara kıta olarak nitelediği anlatıdır. Bu fallocentrik biçim kadının geleneksel olarak dilde temsiliyetinin olmaması durumuna ve ölümlü bağdaştırılması temeline dayanır. "Erkekliğin karşısına koydukları kadın cinselliği Freud'a atıfla karanlık ve keşfedilmesi zor bir alandır. Dolayısıyla korkulmalıdır; bunun için korkunç kadın figürleri yaratılmalıdır. İşin en kötü tarafı ise kadınların da kendilerinden korkmaları sağlanır" (Timuroğlu, 2011). Diğer eleştiri ise Medusa'nın öyküsü üzerinden yapılır (Cixous H. , 2021). Medusa kendisine bakmaya

cesaret eden erkekleri taşa çevirir. Cixous'a göre Medusanın direk gözlerine bakmak gerekir, Medusa ne ölümlüdür, ne de gizemlidir; aksine çok güzeldir ve gülümser. Bu metin, kadını ataerkil sistem tarafından baskı altına alan yapıyı ortaya çıkararak yeniden canlandırır. Bu, kadınların sembolik sessizliklerini kırmak için kadınlara yapılmış bir çağrıdır ve onları yazıya davet eder. Çünkü Cixous'a göre kadının toplumsal örüntüdeki yerini değiştirmenin tek yolu yazıdan ve bununla beraber toplumsal belleğin yeniden inşasından geçer (Aydınalp, 2020).

Özet olarak, kadının eksiklik olarak tanımlandığı Lacan'cı düşünce sistemine karşı çıkan Helene Cixous, kadınlık özelliği olarak öğretilmiş tereddüt etme ve mantık dışılık özelliklerini erdeme çevirir. Kadınların doğum, emzirme, gebelik gibi fiziksel farklılık ve yetilerini öne çıkararak, kadının bu farklılıkları ve çoklu özelliklerini yansıtan kadın yazını geliştirir. Çok katmanlı olan bu yazın biçimi, kadınların deneyimleri hakkında yazmalarının özendirildiği, kadın bedenine ve arzularına yakın olmaları misyonunu da içinde barındıran bir biçemdir.

İKİNCİ BÖLÜM

EKOFEMİNİZM VE YAPISÖKÜM

2.1.Ekofeminizm

Ekofeminizm, bir diğer deyişle "Ekolojik Feminizm"dir ve bu kuramın sorunsallaştırdığı konu, ataerkilliğin kadına ve doğaya aynı anlayış ve yöntemlerle hükmetmesi, onları ikincilleştirerek araçsallaştırması ve tahakküm altına almasıdır. Çevreci eleştirilerin en önemli noktası, doğa üzerindeki denetim ve sömürünün insan üzerindeki denetim ve sömürüyü güçlendirdiği ve doğa ile insan arasında kuvvetli bir bağın var olduğu yönündedir. Yüksek teknolojiye dayalı tarım ve ormancılık dünyanın birçok bölgesinde ekolojiye duyarsızdır ve erkeklerin iktisadi kontrolünün hem doğa hem de kadınlar aleyhine artarak, gücün toplumun belli bir kesiminin eline geçip eşitsizliğin teşkil edilmesinde başat rol oynar (Kümbet, 2012). Denilebilir ki erk bakış açısının doğaya egemen olma girişimleri, canlıların tümünü (insanlar, hayvanlar, bitkiler) yeryüzünü kaybetme riskiyle karşı karşıya getirmiştir. Çok genel bir bakış açısıyla, Ekofeministler, erkek egemenliğinin yaratmış olduğu bu yıkıcı ve hatta

yıkılmış dünyayı, dişil bir bakış açısı geliştirmeyi başararak, başka bir dünyaya dönüştürmek gerekliliğini savunur.

Ekofeminizm ilk kez, varoluşçu feminist düşünür, François d’Eaubonne, 1974 yılında, kadının, nüfus yapısı üzerindeki rolü ile ekolojik kriz arasındaki anlayışın bir parçası olduğunu ifade etmek için kullanmıştır. Bu anlayışın özü, kadınların ekolojik açılımları ve değişimleri gerçekleştirme potansiyeline dayanmaktadır (Demir, 2013). Karen Warren, ekolojik feminizmin gücü ve vaat ettiklerinin hem feminizmin yeniden kavranması açısından hem de kadın hakimiyeti ve doğa hakimiyeti arasında önemli bağlantılara dikkat çektiğini savunur. Çevresel bir ahlak anlayışı geliştirmek, kendine özgü bir rejim oluşturma’dır. Warren’a göre ekolojik feminist anlayış, bu kendine özgü rejimi feminist çevresel ahlaki değerler üzerinden açılan yolları tartışarak yapar (Warren, 2021).

Ekofeministler, içinde yaşadığımız tarihsel süreçte sömürgeciliğin, küresel ekolojik krizin, emeğin sömürüsünün, ırkçılığın ve kadının ezilmesinin birbiri ile ilintili ortak bir örüntüye sahip olduğunu iddia ederler. Ekofeminizm, modernitenin zararlı olarak nitelenen yönleri ile sınırlılık anlayışından kurtulmak için, evrecilik, post-kolonyal teori, bilim felsefesi, anti-kapitalizm, sosyalizm, queer teori gibi birçok düşünce ve akımı şemsiyesi altına alıp “bir meta-hareket olma eğilimindedir” (Demir, 2013). Ekofeminizm, evre, doğa ve kadın kadar dinsel, ırksal ya da sosyal olarak ötekileştirilen azınlıklarla ve toksik atıklar, nükleer silah politikaları gibi birçok değişik sorunla ilgilenir ve eleştiri getirir. Ayrıca, heteroseksüel/ötekileştirilmiş yönelimler ve benlik/öteki gibi ikili karşıtlıkları da ortadan kaldırmayı ilke edinir. (Kümbet, 2012, s. 172).

Ekofeminist analize göre, doğaya ilişkin değer ve yargıları kadınlara, kültüre ilişkin değer ve yargıları erkeklerle özdeşleştiren, doğa-kültür ayırımına dayalı cinsiyetçi sylem Batılı ataerkil kültürün temelinde yatmaktadır. Kültürü veya tinin tarihini merkeze alan bu sistem, doğayı etkisiz bir ortam olarak konumlandırmıştır. Ataerkil sistem çalıştırdığı hiyerarşik ikicilik (binarizm) mekanizması ile erkeği ve kültürü merkeze yerleştirip, kadını ve doğayı ikincil, edilgen, şuursuz “evre” olarak konumlandırmıştır. “Ataerkil sistemin kalbinde erkek cinsinin imtiyaz ve iktidarının haklı çıkarılması ve sürdürülmesi yatmaktadır”. Bu nedenle ekofeministlere göre Batı

toplumunun ataerkil doğası, kadının erkek tarafından ve özellikle kapitalizm aracılığıyla doğanın toplum tarafından sömürülmesinden sorumludur (Demir, 2013).

Ekofeminizm, erkek egemenliği ile doğal dünyanın yağmalanması arasındaki bağlantıları ele alır. Bu yağmaya direnen yerel direniş hareketlerine genellikle kadınlar öncülük ederler. Bu hareketler, ekofeminizm, çevre hareketi ve küresel adalet olgusu arasındaki bağlantı noktalarıdır. (Donovan, 2016, s. 351). Dünyanın gelişmesine ve teknolojik yeniliklere paralel olarak artan çevre felaketlerinin en çok yoksul kırsal kesim kadınlarını etkilemesi ve küresel kapitalist anlayışın tahrip ettiği yerel yaşam biçimleri, ekofeminist mücadele anlayışının temel nüvesini oluşturur. Kapitalist düzenin doğa yıkımı ile ataerkil anlayışın kadını araçsallaştırması aynı bakış açısının ürünüdür. Öncülüğü kadınlar tarafından yapılan yerel kalkınma karşıtı harekete en etkili örnek, Hindistan'da ormanlarını kalkınma projelerinden korumak için örgütlenen kadınların başlattığı Chipko hareketidir. Hareketin içinde yer alan bölge kadınları, ağaçlara sarılarak dev testerelerin karşısında bir koruma duvarı oluşturmuşlardır. Ekofeminist Vandana Shiva, doğanın tahribinin egemen kalkınma modelinin ayrılmaz bir parçası olduğunu belirtirken, bu tahribatı çocuklarının, ailelerinin ve içinde yaşadıkları toplulukların geçimi için doğaya bağımlı kadınlara karşı bir şiddet olarak değerlendirir (Shiva & Mies, 2018).

Joshephine Donovan, 19. yüzyıl feministlerinin ekolojik sorunlar üzerinde durmamış olduklarından söz eder. Büyük ölçüde bu durumun nedeni o dönemde, bugüne kıyasla bu tür sorunların olmamasıdır. Ancak birçok, o dönem feministin de, günümüzde hayvan hakları olarak nitelendirilen ve çağdaş ekofeminizmin bir kolunun esas ilgisini oluşturan hakların farkında olduklarından dem vurarak, Charlotte Perkins Gilman'ın kadınların şapkalarını süsleyen tüyler kadar kürklerin kullanımını da lanetlemiş olmasını örnek olarak verir. Ayrıca Wollstonecraft'tan Fuller'e, Stanton'a ve Anthony'ye kadar birçok feministin hayvan haklarına ilgisinden, hayvanlar üzerinde yapılan deneylere karşı olmalarından da söz eder. Kadınlara hayvanlar arasında olumsuz bir özdeşleştirmenin, Batı uygarlığının en azından her ikisinin de ahlaki varlıklar olarak ciddiye almayacağını söyleyen Aristo'ya kadar götürülebilecek derin konu olduğunu da anlatımına ekler (Donovan, 2016, s. 397). Donovan, 'Beyond

Power’da Marilyn French’in ataerkillik tanımlamasının, dolayısıyla feminist kuramının merkezine doğa ve hayvanların egemenlik altına alınmasını koyduğunu aktarır:

Ataerkillik, erkeğin hayvanlardan ayrı ve üstün olduğu kabulünde temellenen bir ideolojidir. Bu üstünlüğün temeli, erkeğin tanrı, akıl ya da denetim olarak adlandırılan yüksek iktidar / bilgi ile bağlantılarıdır. Erkeğin varlık nedeni, tüm hayvan mirasını ortadan kaldırıp hayvanların sahip olduğu hiçbir parçaya benzemez görünen – zihin, ruh ya da denetim –‘ilahi’ doğasını tamamen gerçekleştirmektedir. (Donovan, 2016, s. 398)

Donovan ‘Feminist Teori’ kitabında bazı teorisyenlerin doğa ve insan anlayışı üzerine görüşlerine yer verir. Ynestra King, oldukça etkin yeri olan bir ekofeministtir ve doğa-kadın bağlantısının farklı bir kültür ve politika yaratmakta üstünlük noktası olarak kullanılması gerektiğine dikkat çeker. O’na göre, kadın ile doğa arasındaki bağlantısallığın sürdürülmesi ve bu anlayışın merkez kuramda konumlandırılması ‘eleştirel ötekilik’ için bir üstünlük noktası oluşturur. Çevre sorununun, varlığı fazlasıyla rasyonalize edilmiş erkek yaşam anlayışının, geleneksel kadın değerleri üzerinden feminist tartışma içinde yer aldığını görüşlerine ekler. Laguna Pueblo ise, bilginin temelini araştıran Batılı teorisyenlerin yabancılaşma ve egemenlik anlayışından farklı bir doğa kavrayışı için Amerikan Kızılderilisi geleneklerine dönüşmesi gerektiğini önerir. Tüm yaratıkların temel bir saygıyı hak ettikleri yönünde bir görüş geliştirerek, hayvanlara, böceklerle ve bitkilere yüksek statülü bireylere gösterilen bir saygıyla davranılması gerektiğini savunur. Bu kültürde doğa ‘ kör ve mekanik değil, duyarlı ve organik’ olarak algılanır. Temel düşünce, insan olmayanlarla insan olanlar arasında dikiş yeri olmayan bir ağ olduğunu kabul etmek üzerinedir. Leopold ise doğayı insan kullanımı ve çıkarı için korumak isteyen geleneksel bakış açısına karşı çıkar. Esas olanın, dünyanın insan çıkarlarından bağımsız olarak kendinde ve kendisi için var olma hakkına sahip olduğunu ifade ederek biotik hak anlayışını tartışmaya açar. Doğayı insanları da içine katarak, her bir yaratığın çıkarlarının tüm topluluğun bütünlüğünü ve yaşamını kapsayan biotik bir topluluk olarak ele alır (Donovan, 2016, s. 398-402).

Vandana Shiva, kalkınma sürecinin, toprakta anlam bulan hayatta kalma olgusuna sırt çevrilerek devlete ve devletin kaynaklarına dönüşmesinin ve toprakla aramızda var olan organik bağların koparılması sonucu toplum içindeki organik

bağların da yok olduğundan söz eder. Yaşamın içinde birbiriyle dayanışıp, toprakla işbirliği yapanların, toprağı ele geçirme anlayışıyla, rekabet eden topluluklara dönüşmesini ve bu durumun da olumlu çoğulluklar değil olumsuz ikilikler meydana getirdiğini vurgular. Kalkınma olgusunun homojenleştirme süreci, farklılıkları tamamen ortadan kaldırmaz ancak bu farklılıklar bütünleştirici anlamını yitirmiş olarak ‘öteki’ ile rekabet içine girer ve ekonomik ve siyasi gücü tanımlayan kıt kaynakları ele geçirme hedefini içinde taşır (Shiva & Mies, 2018, s. 197). Bu bakış açısı bize, kalkınma projesinin bir büyüme ve bolluk kaynağı olarak sunulmasının ne büyük bir yanılgı olduğunu gösterir. Topraktan gelen bolluğun yok edilip yerine devletin kaynaklarının konulmasıyla yeni kıtlıklar ve kıt kaynaklar için yeni çatışmaların yaratılmasının önünün açılması bu yanılgının çok net bir tezahürüdür:

Hiçbir şeyin kutsal olmadığı ve her şeyin bir fiyatı olduğu durumların özelliği bolluk değil kıtlıktır. Anlam ve kimlik topraktan devlete, (...) gelenekselden modern toplumlara doğru hareket edilen tekil ve çizgisel bir tarihe kayarken, süregelen etnik dini ve bölgesel farklar zorla ‘dar ulusalcılığın’ deli gömleğine sokulmaktadır. (...) Köklerinden koparılmış toplulukların kendilerine yeni kökler araması zorunluluğu büyük ölçüde çeşitliliğin ikiliğe ve dışlanma olgusuna dönüştürülmesinin sonucudur ve yeni toplumsal hastalık olan çeşitliliğe tahammülsüzlük, topluluklar arasında çelişkileri ve gerginliği ortaya çıkarır. Bu durum farklılıkların, kültürel zenginliğin temelini oluşturması yerine, ayrılığın ve ayrılıkçı ideolojinin temelini oluşturan kötücül anlama evrilmesine yol açar (Shiva & Mies, 2018, s. 198).

Evelyn Fox Keller, Bacon’ın teorisini kurarken kullandığı metaforlardaki üstü örtülü cinsel imgeler ve doğa tanımlamalarındaki toplumsal cinsiyete başvuru anlayışının yapı sökümünü yaparken kullandığı ifadeleri, salt kendi özgün duruşları çerçevesinde değil, bu ifadeleri yan yana getirerek kazandıkları yepyeni anlamlarla beraber ifşa ettiğini söyler (Keller, 2016, s. 60). Bacon’ın bilim anlayışının, insanın doğa üzerinde hükümranlık, egemenlik ve efendilik kurması ve sürekli devinim içindeki doğaya hükmetmesine yol açan bir anlayış olduğu da bu şekilde açığa çıkar. Bu hâkimiyet ve tahakküm anlayışında toplumsal cinsiyet olgusunun oldukça derinlerde yer aldığı Bacon’ın sarf ettiği cümlelerde aleni bir şekilde bellidir. Keller bu cümlelerden bazı örnekleri bir araya getirir:

“Doğa ile Akıl arasında iffetli ve yasal bir evlilik gerçekleştiririm. Benim canım oğlum, aklımdan geçen plan seni şeylerin kendisiyle iffetli, kutsal ve yasal bir izdivaçla birleştirmek. Ve sen bu birliktelik sayesinde sıradan evliliklerden umulandan ve niyaz edilenden daha iyi bir döl elde edeceksin: Kutlu bir Kahramanlar ve Üstinsanlar soyu. Müstakbel gelinimiz Doğa'nın ta kendisidir, bilimsel akılla ehlileştirilmesi, şekillendirilmesi ve boyunduruk altına alınması gerekmektedir. Tüm çocuklarıyla birlikte Doğayı senin emrine koşmaya ve sana köle yapmaya geldim” (Keller, 2016, s. 60).

Bacon'ın sıraladığı bu saldırgan ve tahakküm aşkıyla söylenmiş sözlere bir günah çıkartma niteliği taşıyan başka cümlelerine de kitabında yer verir Keller:

“İnsan doğanın hizmetçisi ve yorumlayıcısıdır sadece. Tüm yaptığı ve tüm bildiği olgusal ve düşünsel olarak doğanın düzeni hakkında gözlemlediği şeylerdir, o bunun ötesinde hiçbir şey bilmez ve hiçbir şey yapamaz. Zira nedenler zincirini hiçbir kuvvet gevşetemez ya da kıramaz, doğaya da itaat edilmeden hükmedilemez”. (Keller, 2016, s. 61)

Bacon bu sözlerine, hayat pratiklerinde yerini bulamayacağı sonraki yüzyıllarda fazlasıyla kanıtlanmış bir anlam mı yüklemek istemişti? Bilimin, doğanın emirlerine uyararak onu denetlemesi Bacon'un yaşadığı yüzyıldan sonraki hiçbir yüzyılda gerçekleşmemiştir. Doğaya itaat etmekle, ona hükmetmek olgusu sırt sırta dönmüş iki zıt olgu gibi gözüküyor. “Doğa, kölesi olunarak, izlenerek, didik didik edilerek ifşa edilir. Bilim saldırgan ama duyarlı, güçlü ama mülayim, efendi ama itaatkâr, açığöz ama masum olmalıdır” (Keller, 2016, s. 61). Bacon'ın bu sözlerinin barındırdığı derin çelişkileri Keller, tecavüz ve fethetme arasındaki ayrımın fazlasıyla ince bir çizgi ola geldiğini belirterek yorumlar. Anlaşılan o ki, yüzyıllar içinde bu ince çizgi tecavüz yönüne doğru meyletmiştir.

Maria Mies, *Beyaz Adamın Çelişkisi: Kendisinin Yok Ettiği Şeyi Arayışı* başlıklı yazısında, endüstrileşmiş, modernliğin zirvesi, özgürlüğün ve kültürün merkezi olarak görülen kentlerde yaşayan insanların her fırsatta bu kentlerden kaçma eğilimlerini irdeler. ‘Doğaya, yabana, kırsala, el değmemiş bölgelere veya az gelişmiş bölgelere kaçış olgusu ve isteği, bir turizm aktivitesi olarak da yoğun bir şekilde talep görür durumdadır. Mies, insanın vahşi doğa ile bir kez daha kendini insan gibi hissetmeye

başladığından söz ederek konuyu iki cümle ile özetler; “Onlar da ‘bakire’ topraklara ‘girmek’ ve onu, bugün artık turizm ve para ekonomisi anlamına gelen, beyaz medeniyete açmak istiyorlar.(...) Aradıkları şeyi bulurken yok ediyorlar” (Shiva & Mies, 2018, s. 227). Yazısında Mies, insanların bir taraftan kendi medeniyetlerini ve doğanın kendilerine tabi kılınıp kontrol edilmesini kutlarken diğer taraftan da boş zamanlarını bu yaşadıkları modern kentlerden uzakta geçirmeyi ve el değmemiş doğa arayış nostalgisini neden aradıkları sorusunu sorar. İlginç bir şekilde bu doğaya duyulan özlemin ya da arzunun, aslında şehirde yaşarken de çevremizde olan doğaya karşı değil de, daha çok Beyaz Adam tarafından, bilerek dışsallaştırılmış, sömürge olarak tanımlanmış, geri kalmış, egzotik ve tehlikeli doğaya yönelik olduğunu belirtir ve insanların mutlu olmadıklarını ekler. İşin üzücü yanı ise, bu insanların uzak ve egzotik ülke toprakları ile ilişkilerinin üretken bir ilişki olmamasıdır. Bu vahşi doğa ve özlem duydukları topraklar onlar için bir meta durumundadır ve tüketip arkalarında yığınla çöp bırakarak ayrıldıkları bir keyif verici mekân olmaktan öteye gitmez. “Bu tüketici turizm aktiviteleriyle tatmin olmayı umdukları özlemin sonucu ‘özlem duydukları şeyi yok etmek’ şeklinde sonuçlanır” (Shiva & Mies, 2018, s. 230). Çünkü doğaya geri dönüş arzusu, toprakla çalışarak, üretim yaparak, doğanın ana üretim gücü toprağın verimini, ürün çeşitliliğini artırma çalışmaları şeklinde değil, macera turizmi ile tatmin edilmeye çalışılır.

Vandana Shiva’a göre toplumsal cinsiyet ve doğadaki çeşitlilik, birçok açıdan birbiriyle ilintilidir ve kadının ikinci cins olarak kurgulanmasıyla, biyolojik dünyadaki çeşitliliğin yerinden edilip soyunun tüketilmesi, kalkınma yöntemlerinin farklılığa tahammülsüzlüğü temel mantığı üzerine inşa olur. Ataerkil bakış açısı, tüm değerleri erkek üzerinden görür ve çeşitliliği ortadan kaldırıp, hiyerarşik düzeni yerleştirerek oluşturulan mono kültürlere gücünü dayandırmayı yeğler. Bu durum kapitalist ataerkinin, doğanın çeşitliliğini kendi içinde bir değer olarak görmemesini ve ölçülen değer ticari kazanç öngörüsü üzerinden geliştirilmesi anlayışını getirir. Ekolojik ve kültürel temele oturan biyoçeşitlilik, sadece yaşamın yenilenmesini kutsamakla kalmaz ve tohum çeşitliliği ve çoğaltımı için bir sınama ortamı yaratır. Hâkim dünya görüşü bu laboratuvarlarda ya da deney ortamlarında yaratılmayan yeniden üretimi bilimsel bulmaz. Oysa ata tohumunun nesilden nesile sirayet etmesi,

köylü kadınların yürütüp sahip çıktığı yaşam tarzıdır ve tam da tarımdaki zengin biyolojik çeşitlilik kendi içinde taşıdığı sistematiklikle son derece güvenilir bir yöntemdir. Kadınlar, tohumu koruduklarında çeşitliliği ve dolayısıyla denge ve uyumu korumuş olurlar. Kapitalist bakış açısı, sürdürülebilirliğe karşı duruş sergiler ve biyoçeşitliliği biyoteknoloji endüstrisine giren hammadde olarak görür. Oysa, geleneksel yöntemlerine sahip çıkan kadın çiftçiler için tohumun özü, yaşamın devamlılığıdır. Tohum şirketlerinin gelecek nesillerde üretemeyen tohumlar yaratması, gıda güvenliğini de tehlike altına alıp, genetiği değiştirilmiş gıdaların da yolunu açmıştır (Shiva & Mies, 2018, s. 282).

Deleuze ve Guattari beraber yaptıkları çalışmada, farklı dinamikler getirebilecek çoklu ve bileşik kimliklikleri savunurken, insanı belirli hiyerarşik yapılarla genellemeyen ve sınırlamayan bir üretici gücün varlığı üzerinden düşüncelerini geliştirerek ikilikleri yıkmaya çalışmıştır. Deleuze'un "Organsız Beden" kavramı, tıpkı organizmanın organlar üzerine totaliter, iş birliği, sinerji, bütünlük, yasaklama ve ayrıştırma gibi bir takım rejimleri dayatan herhangi bir organizasyonmuş gibi dayattığı sistemi reddetmesini ifade eder. Burada fiziksel bir bedenden söz etmez kuşkusuz. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, oluşturulmuş kimlikler, sınıf ve cinsiyet farklılıkları, dogmatik beden anlayışı gibi modern toplumlarda bireylere dayatılan sistemleri reddederek sabit ve bilinen doğaya sahip bedene karşı çıkmıştır. Çünkü Deleuze ve Guattari'ye göre beden, üzerine her türlü kodun yazılabildiği, itaat eden, her türlü gücün ve baskının dayatabileceği tahakküm ve sınırlamaların etkili olabileceği organizmalardır. Kimliğin akışkan ve dinamik olmasını kabul ederek, yeni hayat formlarını yaratabilecek düşünce biçimini benimsemişler ve kişileştirilmiş kimlik anlayışını reddetmişlerdir (Kümbet, 2012, s. 195).

Donna Haraway'in Siborg figürü, bir sibernetik organizma, makine ile organizmanın oluşturduğu bir melez, kurgusal olmanın yanı sıra toplumsal gerçekliğe ait bir yaratıktır (Haraway, 2006, s. 2). Kültür ve doğa ikiliğini sarsmış ve insan ile teknoloji arasındaki ilişkileri bulanıklaştırmıştır. Siborg metaforu, düşünsel alanda sınıflar, ırklar ve cinsiyetler arası ayrımcılığı ortadan kaldıracı bir açılım sağlamak amacıyla oluşturulmuş ve Haraway'in ifadesi ile, "feminizm, sosyalizm ve

materyalizme inanan bir ironik siyasal mit kurmaya yönelik bir çabanın ürünüdür” (Haraway, 2006, s. 3).

Haraway, oluşturduğu metnin kurgusu ile dünyayı değiştirmeyi hedefler. Oluşturmaya çalıştığı ironik siyasal mit, canlı toplumsal ilişkiler içinde yer alan kadın hareketlerinin açığa çıkardığı siyasal ve hayati önemdeki ‘kadın deneyimi’ olgusunu ‘siborg’ imgesi üzerinden geliştirmek anlamına gelir. “İroni, espri ve ciddi oynama hakkındadır. İroni ayrıca, sosyalist-feminizm saflarında yürekten benimsendiğini görmeyi arzu edeceğim bir retorik stratejisi ve bir siyasal yöntemdir. Benim ironik inancımın, benim dil uzatışımın özündeysen siborg imgesi yatar” (Haraway, 2006, s. 3).

Haraway, kendisinin yarattığı, fiilen çok açık bir alan oluşturduğunu düşündüğü siborg politikasını, Michel Foucault’un biyo-politikası ile benzeştirir ancak siborgu, açıklığı oluşmamış bir önsezisi olarak değerlendirir. O’na göre, siborg, tarihsel dönüşümün temelinde yatan, ‘hayal etme’ ve ‘maddi gerçeklik’ olgusunun bir birleşimi durumundadır. Batı’nın bilim ve siyaset geleneği, ilerleme kaygısı taşıyan, doğayı kültür ürünleri kaynağı olarak sahiplenme anlayışı ve benliğin başka benliklerin yansımaları ile yeniden üretilmesi anlayışını içinde barındıran, ırkçı-erkek-egemen kapitalizm geleneğinin bir parçasıdır ve hep bir gerilim unsuru olarak belirmiştir. Haraway’in yaptığı bu tespiti savuntusu, sosyalist-feminist kültür ve teoriye, postmodernist, natüralist olmayan bir tarzda ve toplumsal cinsiyetin olmadığı bir dünya -belki doğuşun olmadığı, belki sonu da olmayan bir dünya- tahayyül eden ütöpik gelenek dahilinde katkıda bulunma çabasını temsil eder.

Haraway, siborg tasavvurunun, bedenlerimiz ve aletlerimiz yardımıyla kendimize açıkladığımız ikilikler labirentinden bir çıkış yolu gösterebileceğini söyler. Siborg’u, erkek kimlikleri tarafından bastırılmış kadın kimliğinin, kadınların özgürlüklerinin ve yeni dinamikler yaratma potansiyellerini yeniden elde etmesinin bir yolu olarak görür. “Bu bir ortak dil hayali değil, güçlü bir ideal ‘çok sesli gösterenler’ hayalidir. Görüşlerini en berrak haliyle dile getiren bir feminist konuşma tahayyülüdür. Siborg tasavvuru, makineleri, kimlikleri, kategorileri, ilişkileri ve uzay hikâyelerini hem kurmak hem de yok etmek demektir” (Haraway, 2006, s. 74).

Batılı anlamda, kadın-doğa özdeşleştirilmesi üzerine inşa edilen tahakküm anlayışını atlayan bir anlayış olarak siborg miti, kısmiliğe, ironiye, mahremiyete ve

sapkınlığa kararlılıkla bağlanmıştır. Dolayısıyla, siborg muhaliftir, ütopyacıdır ve masumiyetle alakası yoktur. “Doğa ve kültür yeni baştan derlenmiştir; artık birinin diğerini kendine dâhil etmesi ya da diğeri tarafından kendine dahil edilmesi gibi bir durum söz konusu olmaz. Siborg dünyasında geçerli olacak olan, kutupluluk ve hiyerarşik tahakküm ilişkileri de dâhil olmak üzere parçalardan bütünler oluşturan ilişkilerdir” (Haraway, 2006, s. 6) Siborg miti özellikle ekeofeminist düşünce anlayışına çok yeni ve güçlü açılımlar getirmiştir.

Batı kültürü ideolojisinin yarattığı ikili karşıtlıkların özellikle ekofeminizm bağlamında en temel olanı akıl/doğa ikilemidir. Baskı altına alınan ve ötekileştirilen tüm grupların doğaya yakın görülmesi bu temele dayanır. Akıl/doğa ikiciliğinin ve çeşitlemelerinin yapısı iktidarın perspektifidir (Plumwood, 2004 , s. 67). Ancak queer cinsellikler söz konusu olunca, onların doğaya yakınlıkları tamamen göz ardı edilir ve doğaya aykırı görülerek değersiz kılınmaya çalışılır. Doğanın üretkenlikle eşdeğer görülmesi yönünde üretilen argümanlar, kadının baskı altına alınması pratiklerinde kullanılmış ve kadının yegâne varlık sebebinin anne olmak yani üremek olarak görülmesiyle ötekileştirilmesi ve değersiz kılınması gerçekleşmiştir. Cinselliğin de üreme ile bir tutulması, queerlerin cinselliklerinin doğaya karşı bir durum olarak görülmesine ve böylece ahlaki, fizyolojik ve psikolojik açılardan bozuk ve değersiz olarak nitelendirilmelerine neden olmuştur. Oysa doğada, bazı türler cinsiyet değiştirebilmekte, ortam ve koşullara paralel erkek ya da dişi cinsiyete dönüşebilmektedir. Doğa hakkındaki heteronormatif varsayımların sarsılmasına sebep olan bu dönüşümler ve insan kategorilerine indirgenemeyecek cinsel çeşitliliği barındıran doğa ile ilgili bu yeni ve çarpıcı bulgular, ekoeleştirici vasıtasıyla bir araya gelir. İnsanların yüzyıllardır tanıdığını sandığı doğanın farklı açılardan görülüşü ve keşfi, ‘doğa’ veya ‘doğal’ kavramlarının da heteronormatif anlayışı desteklemek için kullanılmalılarının önünü kapatacaktır (Yılmaz, 2012, s. 235).

Carol j. Adams, erkek kimliği ve et yeme konusunda oldukça derin ve yakın ilişkiler gözlediğinden söz eder. Tarihten bugüne aristokratların temsil edildiği tablolarla erkeklerin et yerken kadınların ise daha çok sebze ve meyvelerle temsil edildiğini anlatır. Örneğin, 8.Henri'nin bir tabloda biftekli-böbrekli börek yediği görülürken, eşleri Aragonlu Catherine elinde bir elma ile, Mar Kontesi bir şalgam, Ann

Boleyn siyah üzüm, Clevesli Anne bir armut, Jane Seymour mavi üzüm ve Catherine Parr bir lahana ile resmedilmiştir. Adams, iktidar sahibi insanların et çeşitlerini tüketirken, işçi sınıfının karbonhidrat karışımları ile beslendiğini ve beslenme alışkanlıklarının sınıfsal ayrımı ve ataerkil ayrımları açığa çıkardığını söyler. Kadınların ve ikinci sınıf sayılan yurttaşların etten ziyade sebzeler, meyveler ve tahıllarla beslendiğini ve et yemedeki bu cinsiyetçi anlayışın hemen tüm nüfuzlarda geçerli olan ‘’etin erkeksi bir yiyecek olup et yemenin erkeksi bir faaliyet’’ olduğu mitiyle bir anlam sapmasına uğradığını da belirtir (Adams, 2017, s. 76).

“Öldürülüp mahvedilmiş bir hayvan; yırtıcılığın, bir bölge üzerinde egemenlik iddia etmenin, silahlı avcılığın, saldırgan davranışların, etin verdiği zindeliğin ve getirdiği yiğitliğin resmi olarak sunulur. Etçil hayvanlar erkek davranışlarına bir değerler dizisi temin eder. Hayvanları öldürmeye dayanan simgecilik yoluyla; şiddetin gerekliliğinin, etki alanının, denetimin ve ilhak etmenin politik anlamda hayli yüklü imgeleri karşımıza çıkar. Erkek egemenliğinin bu mesajı et yeme yoluyla iletilir”. (Adams, 2017, s. 345).

Adams, bitki sözcüğünün tanımında bir tersine dönüş yaşandığından söz eder. Özgün anlamıyla bitki ‘canlı ve aktif’ iken, sıkıcı, tekdüze ve etkisiz olarak görülmektedir. Ot gibi yaşamak, edilgen bir varoluşu sürdürmekle eş tutulur. Bitkiler kadınların yiyeceği olarak görülürken, kadınsı ve edilgen görülme çağrışımları da yapmıştır. Bitkilere karşı geliştirilen cinsiyetçi tavırlarla ve bitki kelimesinin eleştiri ya da küçümseme ifade etmesi kurumsallaşmıştır. Örneğin halk dilinde ciddi derecede beyin hasarına uğramış veya komadaki kişilerden söz edilirken ‘bitkisel yaşamda’ olduğunun söylenmesi gibi. Bitki sözcüğünün kadınların edilgenliğini temsil ettiği düşüncesi Hegel’in da açıkça ifadesinde gözüktür; “Erkekler ve kadınlar arasındaki fark hayvanlarla bitkiler arasındakine benzer. Erkekler nasıl hayvanlara karşılık geliyorsa, kadınlar bitkilere denk düşer. Çünkü kadınların gelişimi daha uysaldır” (Adams, 2017, s. 93).

Ekofeministlerin kadın/doğa bağlantısına farklı feminist anlayışlardan karşı çıkışlar da bulunmaktadır. Val Plumwood, kadınlık ile doğa bağlantısının, toprak anaları, edilgen ve doğurgan hayvanları, bedenlerine gömülü ve düşünmeden yaşayanları çağrıştırdığı için bazı feministlerce geri ve aşağılayıcı bulunduğunu belirtir.

Ancak bu düşünce biçiminin baskıcı bir geleneğe köklendiğinin teşhir edilmiş olmasının, ataerkil bir kalıttan ibaret olarak gerilerde kaldığının düşünülmesini de doğru bulmaz. Kadın-doğa bağlantısı sorununun bir kenara atılmayıp feminizm için merkezi bir sorun olarak kalması gerektiğine dikkat çeker. Günümüz toplumunda kadınlara ve doğaya gösterilen muamelenin önemli bir kısmının ardındaki dinamiklerinin hala kadın/doğa bağlantısına dayandığını de ekler. Geleneksel olarak kadın 'çevre' dir; erkeğin kazanımlarının çevre ve koşullarını oluşturur ama onun yaptıkları kazanımdan sayılmaz. Doğanın ve kadınların arka plana itilip araçsallaştırılmaları birbirine koşut gider ve bu yolla oluşan statüler genellikle kadınların kamusal alanda ve özel yaşamdaki rollerini belirleyici etki yapar (Plumwood, 2004 , s. 35;37). Görüldüğü gibi, ekofeminist anlayışın temeli, insanlarla doğa arasındaki ikili karşıtlık anlayışını ortadan kaldırıp, nesneleştirici düşünce yapısını kırmak suretiyle bu ilişki üzerine yeni yollar oluşturacak düşünceleri geliştirmek üzerinedir.

2.2.Yapısöküm(Dekonstrüksiyon)

Jacques Derrida, büyük eleştiriler getirdiği Batı metafiziğinin hatalı ön kabullerini açığa çıkararak istikrarsızlaştırmak amacıyla, büyük ölçüde difference anlayışını öngörerek yeni bir felsefik düşünce yöntemi geliştirir. Dekonstrüksiyon ya da yapısöküm veya yapıbozum adıyla anılan bu yöntem, parçalayıp yıkmaktan çok bir bütünün yapısının nasıl ve nelerden oluştuğunu anlamaya çalışıp, sonra onu yeniden yapılandırma eylemine işaret eder. Bu yönden irdelendiğinde, yapısöküm anlayışı, bir metin içinde anlamın dışlanan yönlerinin ya da bastırılan unsurlarının açığa çıkarılması ya da metnin ileri sürdüğü tezlerin kendilerine karşıt argümanlarla okunması ve yeniden anlamlandırılması durumudur.

Zeynep Direk'e göre, varlığın çeşitli temellendirme ve anlamlandırma girişimi olarak görülen metafizik anlayışın yapısöküme uğratarak felsefe yapılması, kalıplaşmış, durağan, bütünselleştiren ve karşıtlıklara dayanan tarihsel düşünme biçimlerinin sorgulanarak yeniden değerlendirip anlamlandırılmasıdır. Fakat metafiziği dekonstrüksiyona uğratabilmek için düşünce hem metafizik geleneğin içinde kalmalı hem de onun dışına çıkabilmelidir. Çünkü dekonstrüksiyon, metafiziğe içerden bir

eleştiri getirir. Anlamın kökeninde, farkların birbirinin yerine geçmesi, tekrar ve başkalaşması, muğlaklığı, karar verilemezliği bulunur. Çeşitli alanlarda kabul görmüş olan yapısöküm anlayışı, geleneksel felsefenin kapalılık anlayışını kırar ve felsefi düşünümü dışarıya, felsefi olmayana açar (Direk, 2015, s. 89).

Yapısökümün, özellikle mevcudiyet metafiziği ve onunla yakından ilişkili logosantrizm bağlamında en temel anlamı, onun metnin kendisine dayandığı ikili karşıtlıkları ortaya çıkarıp, bu karşıtlıkları parçalamasıdır. Batı metafizik geleneği içinde üretilmiş yazılı metinler, erkek/kadın, akıl/doğa gibi hiyerarşik karşıtlıklara dayanır ve Derrida, bu yanlı olan karşıtlıklarda daha güçlü, üstün veya gerçek olduğu düşünülen ilk ögenin sistemin merkezi olmasıyla diğer ögelere de dayanak oluşturduğunu belirtir. “Yapısöküm zıtlıklardan dışlanan, unsurların nasıl ve neden böyle bir akıbetle karşılaştıklarını gözler önüne serer” (Cevizci, 2009, s. 732). Bu karşıtlıkları parçalayarak sağlam ve mantıksal olduğu düşünülen noktaların aslında dayanıksız ve aykırı düşünüş örneği olduğu ve bu mantığa dayanan yorumlamaların doğaları gereği hatalı oldukları ifşa edilir. Yapısöküm, ikili karşıtlıkları ifade eden sözcüklerden birincilerin üstünlüğünü yıkar ve iki terim arasında eşitlik sağlamaya ya da ikincileri incelemeye çalışır (Cevizci, 2009, s. 732).

Derrida'nın *Ses ve Fenomen* kitabı, Husserl fenomenolojisi üzerine yazılmıştır ve felsefesinin önemli kavramları bu eserde detaylı şekilde yer almıştır. Kitaptaki ana düşünceler, Husserl ve Heidegger'in düşüncelerinin izlekleri üzerinden yürürken, bir çok felsefi ve edebi kaynakla da desteklenmiştir. Hegel, Freud, Marx, Nietzsche, Levinas, Lacan, Joyce ve Kafka gibi yazar ve düşünürlerin anlayışları, eserde yeşertilen düşüncelere kaynaklık ederken, eserde dekonstrüksiyon(yapısöküm) olarak isimlendirilen felsefe stratejisi, felsefe yapmanın bir tarzı olarak ortaya çıkmıştır. Hendricks yazdığı makalede, dekonstrüksiyonun salt felsefeciler tarafından değil, sosyal bilimler, sanat ve edebiyat disiplinleri, kültürel araştırmalar, antropoloji ve dilbilim alanlarında kullanılmış ve birçok teorisyen ve düşünür tarafından da kabul görmüş olduğunu belirtir. Dekonstrüksiyonun, özellikle ilgi çekici ve kullanılabilir olmasının temel nedeni, geleneksel felsefenin kapalı kapılarını kırıp, keskin sınırlarını yumuşatma etkisidir. Felsefi bakış açısı ve düşünüş biçimini felsefi olmayana da açmasıdır. Yapısızlaştırma olarak da adlandırılan dekonstrüksiyon, 1970'lerde özellikle Fransız

yapısalcılığının önceliğine ve edebi metnin benzersiz ve kesin bir yorumunu katı bir şekilde uygulayan baskıcı akademik sisteme bir tepki olarak geliştirilmiştir. Yapısızlaştırmayı en çok karakterize eden şey, metinsellik kavramıdır ve dilin sadece kitaplarda değil, konuşmada, tarihte ve kültürde, özellikle de yazılı dilde var olduğu görüşüdür (Hendricks, 2016). Derrida için ‘metnin dışında hiçbir şey yoktur’ (Derrida J. , 2014, s. 251).

Derrida kendisi ile yapılan bir röportajda;

‘Felsefe ölümün kaygıyla öngörülmesi olarak tanımlanırsa, yapısöküm bitmez tükenmez bir hayatta kalma etiği olarak düşünülebilir mi’ şeklindeki bir soruya şöyle yanıt verir; “şu anda benim deneyimlediğim hayatta kalma tecrübelerini, yaşamdan çok önce hayatta kalmanın varoluş ya da isterseniz Dasein dediğimiz şeyin yapısını oluşturan özgün bir kavram olduğunu belirtmiştim. Yapısal açıdan bakarsak bizler hayatta kalanlarız, izin ve mirasın bu yapısının damgasını taşıyoruz. Ama bunu söyleyerek hayatta kalmanın hayattan ve gelecekte çok ölümün ve geçmişin tarafında olduğunu öne süren yorumu onaylıyor olmak istemem. Hayır, yapısöküm daima ‘evet’in, hayatın olumlanışının yanındadır” (Derrida J. , 2006).

Derrida, "Yapısöküm" olarak nitelediği şeyin, Avrupalı bir şeye karşı yapıldığında bile Avrupalı olduğunu sözlerine ekler. Avrupa'nın bir ürünü, Avrupa'nın kendisiyle olan ilişkisi üzerinden yaşadığı radikal bir başkalık deneyimi olduğunu söyler. Çünkü O'na göre aydınlanma çağından bu yana Avrupa kendini eleştirme halindedir ve bu geliştirilebilir mirasın içinde bir gelecek umudu görür.

Zeynep Direk, Derrida'nın 1964 yılında yazdığı *Şiddet ve Metafizik* başlıklı makalesinin, yazdığı en iyi metinler arasında yer aldığını söyler. “Aslında *Şiddet ve Metafizik* yapıbozumun keşfedildiği makaledir” (Direk, 2006). Bu denemesinde Derrida, barışı bir şiddet ekonomisi olarak ele alarak, dilin kökensel şiddetini başkasıyla karşılaşmanın indirgenemez koşulu haline getirmesiyle Levinas'ı kışkırtmış ve onun düşüncesinin gelişimini belirlemiştir. Makalesi belki de Levinas yorumlarının içinde en önemli yer tutacak bir metindir ve fenomenolojinin en zor sorunlarına değinmek

suretiyle, etiği başkaya doğru aşkınlık, başkasıyla karşılaşan olarak düşünen Levinas'ı, Husserl, Heidegger ve Hegel felsefeleri karşısında sınar. Bu ilham dolu, ama pekinliğin hiç bir noktada feda edilmediği yazı, Levinas'm düşüncesini tüm dünyaya tanıtmış, bu makalenin bir eleştirisi mi yoksa bir yapıbozum mu olduğu uzun süre tartışılmıştır (Direk, 2006).

Emesto Laclau'ya göre yapıbozumun iki boyutu siyasetle bağlantılı olabilir. Karar ve karar-verilemezlik. Ona göre, "yapıbozumun merkezi teması, toplumun siyasi-söylemsel üretimidir. Yapıbozum, toplumsalın sayısız alanının yapısal karar-verilemezliğini göstererek, toplumsalın olumsuzluğunu açığa çıkartır" (Mouffe, 1998, s. 11). Laclau "yapıbozumun bütün siyasi etkilerini üretebilmek için bir hegemonya teorisine, yani karar-verilemez bir zeminde alınan kararlara dair bir teoriye ihtiyacı olduğunu ileri sürer. Yapısal karar-verilemezlik ile fiili durum arasındaki mesafeyi teorileştirmeye yalnızca hegemonya yardımcı olabilir" (Mouffe, 1998, s. 11).

Yapıbozum, sosyal ve felsefi alanlarda olmasının yanı sıra mimarlık alanında da ışık tutan bir yöntem olarak kabul görmüştür. Mimarlık alanını etkilen birçok filozof olmuştur kuşkusuz ancak Derrida kadar, mesleği icra edenlerle iç içe bir anlayışı sergileyen ve dinamik anlamda yer alan olmamıştır. Esra Akcan, makalesinde Derrida'nın bu konuya dair sözlerine yer verir;

"Yapıbozumculuğu hayata koymanın en etkili yolu aslında sanat ve mimarlıktan geçiyordu. Yapıbozumculuk belki de bu mimari modeli sorgulamaktır. Yani Yapıbozumculuk, felsefenin içindeki mimarlığı, hatta mimarlığın kendisini sorgulamak demektir" (Akcan, 2006). Mimarlık alanıyla ilgisi, Derrida'nın sadece mimarlığı logos-merkezcilik anlayışıyla bağlantılı bulduğu için değil aynı zamanda metafiziği görünür kılarak insanların gözünde ve imgeleminde somutlaştırdığı için ilgilenmiştir. Mimarlık metafiziği yerinden oynatmayan anıtlara dönüştürür ve Derrida'nın 'mimarlık metafiziğin kalesidir' tanımını da bu şekliyle yerini bulur (Akcan, 2006).

Yapısökümcüler için eleştirisi (felsefe gibi) her zaman bir yazma eylemidir ve bu ifşa eylemini gerçekleştireceği hiçbir alanda bu yöntemden daha etkili bir sonuca gidiş

söz konusu değildir. Çünkü Derrida'ya göre, bir önsöz metninin iki ucu açıktır. Metnin sabit bir kimliği, sabit bir kökeni yoktur, "metni" okumanın her eylemi bir sonrakine bir yeniden yapılanmadır. Kendini kanıtlamış bir önsözün okunması da bu kuralın bir istisnası değildir. Yazma projesine dahil olan düşünce sürecini ve faaliyetini reddeden bir *özetleme* işlevi ise soyutlanmış sistematik bir ifade gücü iddia eder. Yine de yapısökümcü bir bakış açısıyla, geleneksel olarak eserin kendisine bağlanan "metnin" otoritesini yıkar (Norris, 2004, s. xiii).

Zeynep Direk Derrida incelemesinde, yaşamlarımızı belirleyen ve yönlendiren ikili karşıtlıkların özünde bulunan hiyerarşiyi yapısöküme uğratma işleminin üç aşama izlediğini ve birinci aşamada metafizik karşıtlıkların işaretlenerek belirlendiğini aktarır. İkinci adımda, bu karşıtlıkların arasındaki hiyerarşinin sorgulanıp, dönüştürüldüğünü ve son aşamada ise, çok anlamlılığa açılan bir karar vermezliğin, metafizik karşıtları önceleyip ürettiğinin açığa çıkarıldığını aktarır (Direk, 2015, s. 95).

Görünen o ki, Derridacı yapısöküm, dünyayı algılama biçimimizin, dünyanın fiilen var olma biçimiyle aynı olmadığını bize hatırlatarak sınırları zorlar. Özellikle, dil, deneyim ve insan iletişimde 'normal' ve 'doğal' gördüğümüz her şeyin irdelenip gözlenmesi gerektiğini anımsatır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ESERLERİN İNCELENMESİ

3.1. Karanlığın Sol Eli- Ursula K. Le Guin

Ursula Le Guin'in 1969 yılında yazdığı kurmaca romanı *Karanlığın Sol Eli*, anlatıcının şu sözleri ile başlar:

“Raporumu bir hikâye anlatırmış gibi vereceğim; çünkü ana-dünyamda küçük bir çocuk iken gerçeğin, hayal gücüyle ilgili bir mesele olduğunu öğrettiler bana. En kesin bir olgu bile anlatılış üslubu yüzünden yok olup gidebilir ya da parlayabilir: Tıpkı bir kadının üzerinde iyice parlaklaşıp da başka bir kadının üzerinde silikleşen, toza gömülen denizlerimizin o eşsiz organik mücevheri gibi. Olgular incilerden daha kesin,

daha katı ve daha gerçek değillerdir. Üstelik onlar gibi duyarlıdırlar” (Guin, 2018, s. 18).

Yazar, anlatıcıya, özellikle hikâye anlatmış gibi bir ‘rapor’ vereceğini söyleyerek, bir taraftan anlatılacakların tanık olunmuş, tespit edilmiş ve içinde yaşanmış gerçeğin kendisi olduğunun gözden kaçırılmamasını anımsatırken, diğer yanda romanda hayal gücünün tartışmasız iktidarının vurgusunu yapar. Hikâye, Kış (Gethen) adlı gezegende, beyliklerden oluşan, yönetimin başında bir kralın olduğu Karhide isimli bir ülkede geçer. Anlatıcı, Genli Ai, erkek cinsiyetindedir ve erkek/kadın ikili cinsiyet sisteminin geçerli olmadığı bu gezegene, cinsiyet sisteminin geçerli olduğu farklı bir gezegenden gelmiştir ve kurulması planlanan gezegenler arası bir ittifakın görüşmelerini yapmak üzere elçi olarak buradadır. Geldiği gezegende tarih 1491 yılının 44. Gününü gösterirken “Karhide’de Bir Yılı’nın baharının üçüncü ayının yirmi ikinci günü yaşanmaktadır ve burada; Hep Bir Yılı’dır. Yalnızca tekil bir Şimdi’den geriye veya ileriye sayarmışçasına geçmiş ve gelecek her yıl her bir Yılbaşı’nın tarihini değiştirir” (Guin, 2018, s. 19).

Feminist teorisyenlere göre, egemen ataerkil anlayış tarafından heteroseksüelliğin cinsel norm olarak kabul edilmesi, erkek/kadın ikili cinsiyet karşıtlığının ve aralarında hiyerarşik bir yapılanma oluşmasının yolunu açmıştır. Ataerkil anlayışa uygun olması gereken aile modeli, heteroseksüel ilişki çatısı üzerine kurulur ve diğer cinsiyet kimlikleri ve farklı cinselliklerin var olmasına izin vermez (Butler, 2018, s. 17). Aileyi oluşturan bireylerin toplumsal olarak belirlenmiş rolleri yerine getirmesi ile erkek ve kadın arasında arzu edilen verimli ilişkinin kurulabileceği öngörülür ve çoklu cinsiyet biçimlerinin varlığının geleneksel aile yapısına tehdit oluşturacağına inanılır. Ayrıca da dini ve kültürel yapıların, geleneksel olarak kurgulayıp destekledikleri doğum, evlilik, üreme ve ölüm gibi yaşamsal olayların dinamiklerini farklılaştırma girişimi olarak görülen çoklu cinsel kimliklerin var olması heteroseksüelliğin baskın konumuna bir meydan okumadır. *Karanlığın Sol Eli*, çift cinsiyetli bir insanlık fikrini ortaya koyarak, erkek/kadın cinsiyet ikiliğinin karşıtlık olarak görülmediği ve bu karşıtlığın güç ilişkilerine temel oluşturmadığı bir toplumda, sosyal ve toplumsal ilişkilerin gelişme biçimini mercek altına alır.

Roman, feminist bilim kurgu roman kategorisine fazlasıyla uygun yazınsal bir yapıttır. Pamela J. Annas, *Yeni Dünyalar, Yeni Sözcükler: Feminist Bilim Kurguda Androjenlik* başlıklı makalesinde feminist yazarların, bilimkurgunun devrimci potansiyelini son zamanlarda keşfettiklerini ve giderek artan sayıda kadın yazarın bilim kurgu hikâye ve romanlarını yazmaya başladıklarını aktarır:

Feminist bilim kurgu eserlerin, bilim kurgu olduğu kadar son dönem feminist edebiyatın da bir sonucu olduğunu anlamak önemlidir, bilimkurgunun kendisi ezici bir çoğunlukla erkek egemen bir tür olmuştur. Erkekler yazdı; erkekler (ve çocuklar) okudu. Edebiyat büyük ölçüde sorgulanmamış ataerkil varsayımlara dayanıyordu. Birkaç istisna dışında, bilim kurgu dünyasındaki kadınlar, ortaya çıktıklarında, karakterden çok sahne dekoruydu. (Annas, 1978)

Annas, aynı makalede, bilim kurgu eserlerin tür olarak da "ana akım" kurgudan daha kullanışlı olduğunu, sosyal değişim olanaklarını keşfetmek için yaratıcı yollar sunduğunu da belirtir. O'na göre bilim kurgu bir fikrin ete kemiğe bürünmesine, soyutlanmanın somut olmasına, yaratıcı ekstrapolasyonun estetik gerçekliğe dönüşmesine izin verir. Yazarın yaratmasına ve okuyucunun deneyimlemesine izin verirken, genellikle kabul ettiklerimizden farklı bir dizi varsayıma dayalı olarak yeni veya dönüştürülmüş bir dünyayı yeniden kurgular. Bilim kurgunun alternatif dünyalar yaratım özelliği, feminist yazarlara, cinsiyet, cinsiyet rolleri ve cinsel yönelimler üzerinden, ütopyik vizyonlarına sınırsız hareket alanı ve ikili zıtlıkları ortadan kaldıracabilecekleri fantastik evrene yolculuk olanağı tanır (Annas, 1978).

Le Guin, *Cinsiyet gerekli mi?* başlıklı makalesinde, bu kitabı yazarak bir düşünce deneyi gerçekleştirdiğini aktarır ve ekler;

"O bir sezgisel araçtı.... benim Gethen'lilerim sadece bir düşünme yoludur. Onlar sorulardır, cevaplar değil; süreçtir, durak değil.... alışlagelmiş bir düşünme yolunun tersine çevrilmeleri, hayal gücündeki deneylere karşılık dilimizde henüz bir sözcüğün olmadığı durumlar için mecazlar" (Guin, 2010).

Le Guin, deneyinin nesnesinin ne olduğuna aynı makalede açıklık getirir. Bizim, yaşam boyu sosyal koşullanmamız nedeniyle, saf fizyolojik form ve işlev haricinde gerçekten erkek ve kadını ayıran şeyin ne olduğunu açıkça görmemizin zor olduğunu ifade eder. Mizaç, güç, yetenek, ruhani süreçler vs. açısından gerçek

farklılıklarımız var mıdır ve varsa nelerdir sorusunu, deneyinin nesnesi olarak açıklar. Şu ana kadar bu konuda elle tutulur tek kanıtı, karşılaştırmalı etnolojinin sunmuş olduğunu ancak bu kanıtın da eksik ve çoğu zaman çelişkili olduğunu söyler. Fizyolojik cinsel ayrımı yok ederek cinsel rollerden arınmış, tamamıyla bağımsız olan hayali bir kültürde cinselliği eleyerek geriye kalanın ne olduğunu görmeyi hedefler ve yukarıda açıklık getirilen ‘insan olma hali’ne ulaşır (Guin, 2010).

Gethen’ liler, cinsel fizyolojileri açısından bilinenden farklı insanlardır ve sürekli cinsellik yerine, ay döngüsünde 3 veya 4 gün ‘kemmer’ denilen, cinsel açıdan aktif oldukları dönemi yaşarlar. Belirli bir cinsiyetleri yoktur, hatta kemmer döneminde hangi cinsiyette olacakları kendiliğinden ortaya çıkar ve cinsel organları buna göre gelişir. Bir Gethenli dişilik özelliğini taşıdığı dönemde çocuk doğurabilir ve bir başka zaman diliminde aynı kişi erkek cinsiyeti taşıyarak girdiği cinsel ilişki sonucu, bir çocuğun babası olabilir. Kemmer dönemleri dışındaki süreçlerde cinsel olarak aktif değildirler ve çift cinsiyetli olmayı bünyelerinde barındırırlar. Bu biyolojik androjen durumun toplumsal sonuçlarından en önemlisi, cinsiyete göre iş bölümü geliştirilmemiş olmasıdır. Tecavüz olgusu yoktur ve savaşın ne olduğunu bilmedikleri için dillerinde savaş sözcüğü de yoktur. Güçlü/zayıf, egemen/itaatkâr, erkek/kadın ve aktif/pasif gibi cinsiyet üzerine inşa edilen ikiliklerin gelişmemiş olduğu da açıkça gözlenir; “Anlaşılan, seferberlik yetisinden yoksundular. Bu bakımdan hayvanlar gibi davranıyorlardı. Ya da kadınlar gibi. Erkekler veya karıncalar gibi hareket edemiyorlardı. En azından şimdiye kadar yapamamışlardı bunu” (Guin, 2018, s. 64).

Nüfus azlığı ve bir tür kabile yaşam anlayışı, büyük göçlerin hızlı bir seyirle gerçekleşmemiş olması bu durumun açıklaması olabilir. Ancak Le Guin romanın zaman aralığı boyunca bütün bunların seyrinde sürece bağlı bir değişimi de gezegenin diğer ülkesi Orgoreyn’de kurgular. Burada vatanseverlik ve bürokrasi olgusunu geliştirerek gerçek bir ulus devlet yaratır. Devlet kapitalizminin ve gücün merkezileşmesinin tesis edilmesinde etkin rol oynayan otoriter hükümet ve gizli polis teşkilatı kurmayı da başarmış bir ulus ortaya çıkarır. Gezegenin diğer ülkesi Karhide’nin, bu güçlü komşusunu taklit etmemiş olması, belki de olası bir savaşın önleyici rolünü oynamıştır; “Şimdiye kadar daha çok ekonomik alanda süren itibar yarışı Karhide’yi, büyük komşusunu taklit ederek Estraven’in dediği gibi aile kavgası olmaktan çıkıp bir millet

olmaya, gene Estraven'in dediği gibi yurtsever olmaya zorlayabilirdi oysa. O zaman Gethen'liler savaşabilmek için mükemmel bir fırsat elde etmiş olurlardı” (Guin, 2018, s. 64).

Le Guin bu farklı iki resmi sunmasının altında yatan nedeni gene aynı makalesinde şöyle açıklar:

“Sanırım bunun nedeni, bir dengeyi-ve dengenin hassasiyetini- göstermeye çalışmaktı. Bana göre ‘dişil ilke’ tarihsel olarak anarşisttir; şöyle ki, anarşi tarihsel olarak dişi olan ile özdeşleştirilmiştir. Kadınlara tahsis edilen alan –örneğin aile-baskısız olan düzen alanıdır, güç ile olan değil de gelenekle şekillenen kanundur. Erkekler sosyal güç yapılarını kendilerine (ve başbakan, kraliçe gibi erkek terminolojisinde kabul gören birkaç kadına) ayırdılar. Erkekler savaş çıkarır ve barış yaparlar; erkekler yasaları koyar, güçlendirir ve çiğnerler” (Guin, 2010).

Romanda ikili karşıtlıkların da gelişmemiş olduğunu ve diyalektik bir temel üzerine oturmuş zıt kutupların birbirini tamamlayıcı şekilde yan yana, ahenk içinde bulunduğunu da sözlerine ekler; “Gethen üzerinde bizim kültürel koşullandırmamız vasıtasıyla erkek ve kadın olarak algıladığımız iki kutbun hiçbirisi yoktur ve burada yaşayanlar bir denge içindedir. Yetki ile beraber uzlaşma, katılıkla beraber esneklik, çizgisellik ile beraber döngüsellik, ağ örgüsü ile beraber hiyerarşi” (Guin, 2010).

Gethen' liler günlük yaşamlarının devinimi sırasında cinsellikten yoksundurlar ve cinsiyetleri bir kez belirlendiğinde kemmer periyodu boyunca değişmez. Kişiler hangi ekonomik seviyede ya da statüde olursa olsun, istisnasız bir şekilde, kemmer döneminde çalışmazlar ve kemmer evleri, ayırım yapılmadan, ülkenin tüm bireyelerine açıktır. Buradaki kadın ve erkek cinsiyetinde olan herkes birbiriyle cinsel ilişki kurabilir. Öz kardeşler arası cinsel ilişki sınırlı süreler için serbesttir ancak kuşaklar arası ensest yasaklanmış durumdadır. Cinselliğin günlük işleyişte var olmaması toplumdaki tüm bireyelerin her çeşit işi yapabilme yetisine sahip olmalarıyla sonuçlanmıştır. Çocuk bakımından ve günlük işlerden herkes sorumludur ve bir cinsiyetin belirlenmiş rol ve görevlere bağımlılığı söz konusu olmadığı gibi bir cinsiyetin diğerine üstünlüğü de gelişmemiştir. Yaşamsal zahmetler ve ayrıcalıklar eşit bir şekilde paylaşılır. Heteroseksüel anlayışın hüküm sürdüğü dünyamızda geliştirilmiş

bazı teori ve kuramlar Gethen'lilerin dünyasında temelden sarsılmış durumdadır. Örneğin çocukların anne ve babayla psiko-seksüel ilişkilerinin olmaması Oidipus kompleksini ve mitini de yerinden etmiştir. Tecavüz yoktur ve cinsel ilişki karşılıklı isteğe ve onaylamaya dayalı olarak gerçekleşmektedir. Kemmer süreci dışında birbirlerine karşı hiçbir cinsel arzu duymamaları cinsiyetli dünyaya ait insanların anlamakta en çok zorlandıkları durumdur. Heteroseksüel anlayışın hüküm sürdüğü dünyada üretilen birçok teorinin temel taşlarını oluşturan bir düşünüş sistemi olan dualiteler burada etkin değildir; “Düşünün: İnsanlık güçlü ve zayıf, koruyucu/korunan, hükmeden/hükmedilen, sahip olan/sahip olunan, aktif/pasif diye ikiye bölünmemiş. Kış'ta insan düşünüşünü belirleyen o düalizm eğilimi tümüyle azalmış ya da değişmiş durumda” (Guin, 2018, s. 108).

Kendilerine özgü fizyolojileri ile Gethen'liler için sabit cinsiyet, yani bir insanın hayatının sonuna kadar kadın ya da erkek olarak kalması ve her an cinsellik aktivitesine hazır durumda olması bir ‘sapkınlık’ örneğidir. Genly Ai'nin gezegenler birliğine katılmaları için yaptığı görüşme sırasında Karhide kralının tepkisi heteroseksist anlayışın homofobik bakışı ile çok benzerdir. Korku, endişe ve tiksinti uyandırmasıyla bir homofobik anlayışa eşdeğerlik sergiler: “Yani bu başka gezegenlerdekilere hepsi sürekli kemmerde, öyle mi? Sapıklar toplumu yani?... Buradaki insanların da böylesine tuhaf canavarlarla ne alıp vereceği olur bilmiyorum doğrusu” (Guin, 2018, s. 52).

Le Guin, kurgusunda , sapkınlık kavramı üzerinden bir bakış geliştirerek sabit cinsiyet kimlikleri kavramını ters yüz eder ve doğal olarak kabul edilenleri reddederek radikal bir bakış açısının kapılarını aralar. Bu bakış açısı, sadece heteronormatif değerleri değil heteroseksüelliği norm olarak öne süren toplumsal yapı ve kültürün de söküme uğratılması anlamını taşır. Bir diğer anlatımla, sözü edilen radikal bakış açısı, heteroseksist anlayışın androjenlik, homoseksüellik ve transseksüellik durumlarını anormal gördüğü bakışından pek farklı sayılmaz. Hatta, Butler'ın erkeklik ve kadınlık kategorilerine uymayan ‘Queer’ bireylerin marjinalleştirilmesi durumuna eşdeğerdir (Butler, *Bela Bedenler*, 2014, s. 318). Genly Ai, kalıcı erkek cinsiyetine sahiptir ve cinsel özellikleri akışkan olan Gethen' lilerde bu durum bir korku oluşturur, onu dışlarlar ve cinsel sapkın olarak nitelerler.

Gethen’de yaşayan bireylerin cinsel özellikleri kalıcı değildir ancak insanlar kendi cinsiyetlerini seçme şansına da sahip değildir. “Normal bireylerin kemmerde şu veya bu cinsel role yönelik bir eğilimleri yok; erkek mi yoksa dişi mi olacaklarını bilemiyorlar ve bir seçim yapamıyorlar” (Guin, 2018, s. 105). Kemmer sırasında, cinsel özellikleri açığa çıkar ve cinsel özellikler, cinsel ilişki gerçekleştiğinde kemmer döngüsünün sonuna kadar gizli kalır. Bir kişi, yalnızca eşinden gelen hormonal sinyallere yanıt olarak cinsel özellikler sergileyebilir.

“Bir Gethen’li yalnızca, fizyolojik cinsiyet gelişemez, bu da cinsiyetin dış faktörler tarafından yaratıldığını düşündürür. Kişi kemmer devresinde bir eş bulduğunda hormon salgısı artıyor ve bu, eşlerden birinde erkek ya da dişi hormonları baskın olana dek sürüyor. Jenital organ duruma göre büyüyor ya da ufalıyor, cinsel ilgi yoğunlaşıyor ve bu değişiklikten etkilenen diğer kişi öteki cinsel rolü üstleniyor” (Guin, 2018, s. 105).

Butler’a göre cinsiyet bir kişinin kimliğinin içsel bir parçası değil, eylemleriyle oluşur ve dış etkenler tarafından belirlenir. ‘Hegenomik’ normların bir yinelenişi olarak üretilir. Bu üretken yinelenme hali bir tür performatiflik olarak okunur. Cinsiyetlendirilmiş bedenin performatif olması, gerçekliğini oluşturan çeşitli eylemler dışında ontolojik bir statüye sahip olmadığını da bir göstergesidir (Butler, 2014, s. 156). Gethen’de, fizyolojik cinsel ayrımlar, heteroseksüel eylemlerin tekrarından kaynaklı olarak tezahür eder. Ancak Gethen’lilerin cinsel özelliklerinin her döngüde yeniden yaratılması durumu, erkek ve dişi ikili kategorilerinin baskın olmadığı gerçeğini de ortaya koyar. Cinsel rollerin kişilerin inisiyatifinde olmaması bir bakıma bu rollerin zorunlu olması olgusunu da getirmiş oluyor. Kemmer süreci çok nadir de olsa iki bireyin aynı cinsiyeti alması ile de sonuçlanabilmektedir. Bu durumda, eşcinsel ilişki sıklıkla rastlanmasa da bir şekilde yaşanan bir olgu olarak ortaya çıkıyor.

Roman, Gethen’ lilerin değişken cinselliğinin cinsiyet ikiliğini ortadan kaldırdığını açığa çıkarırken bu gerçeğe paralel düşünüş şekli de diğer gezegenlerde erkekler ve kadınlar arasındaki cinsiyet farklılıklarının, cinsiyet ikiliğini açığa çıkardığının tasdiki oluyor. Buna bağlı olarak burada; “insanlık güçlü ve zayıf, koruyucu/korunan, hükmeden/hükmedilen, sahip olan/sahip olunan, aktif/pasif diye

ikiye bölünmemiş. Kış'ta insan düşünüşünü belirleyen o düalizm eğilimi tümüyle azalmış ya da değişmiş durumda” (Guin, 2018, s. 108). Toplumsal cinsiyet etkileşim kalıplarının hiçbirinin bu gezegende olmaması, onlara erkek ya da kadın rolü atfedip aynı ya da karşıt cinsin davranış kalıplarına uygun davranışların beklenmesi olgusunu ortadan kaldırır. Dolayısıyla bu gezegende, ikili cinsiyet sisteminin geçerli olduğu bir gezegenden gelenin, toplumsal yaşam ilişkileri sırasında gururunun incinmemesi için çok güçlü bir karaktere sahip olması gerekir.

“Onlar birbirlerini kadın ya da erkek olarak görmezler. Bizler için tahayyül edilemez bir şey bu. Bir erkek erkekliğinin dikkate alınmasını ister, bir kadın kadınlığının takdir edilmesini ister, bu dikkat ve takdir ne kadar örtülü, ne kadar dolaylı olsa da. Bir insan sadece insan olarak dikkate alınır ve değerlendirilir, ürkütücü bir deneyim bu” (Guin, 2018, s. 108).

Ai, yukarıda alıntılan bölümde de görüleceği gibi "erkekliği" "kadınlık" ile yan yana getirir ve dikkate alınmak/taktir edilmek ikili zıtlığına vurgu yapar. Dikkate alınması gereken erkek ve dikkate alarak yerine getirdiği edimlerden dolayı takdir edilen kadın kimliklerinin, ikili cinsiyet sisteminin geçerli olduğu toplumlarda, bireyin ayrılmaz bir parçası olduğunu ileri sürer. İnsanlar cinsiyeti kendi kimlikleri için zorunlu sahip olunması gereken bir olgu olarak görürlerse, o zaman sadece bir insan olarak görülmek 'korkunç' hale gelir. Çünkü heteronormatif düzende, erkeklik ve kadınlık, toplumsal normlara paralel oluşmuş özellikler bütünüdür ve bu özellikler üzerinden değer görmeyi hak sayar. Butler, cinsiyeti bir kişinin kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak değil, asla tam olarak yerine getirilemeyecek bir rol olarak görür; “Bu yüzden ‘cinsiyet’, ne birinin sadece sahip olduğu bir şey, ne de birinin ne olduğunun değişmez tanımıdır: ‘cinsiyet’, ‘biri’ni tam anlamıyla yaşayabilir kılan ve dolayısıyla bir bedeni, kültürel anlaşılabilirlik alanı içerisinde, hayat boyunca niteleyen normlardan biri olacaktır” (Butler, 2014, s. 9).

Connell'e göre cinsiyet rolü teorisi, gözlemlerle ortaya konan sorunlara yönelik değil, normatif standarta uygun bir olgunun analizi şeklinde kurulmuştur. Bu standart

olgu cinsiyete dayalı geleneksel işbölümünün yer aldığı soyut bir ‘çekirdek aile modeli’dir (Connell, 2017, s. 97). Pek çok teorisyen, (Parsons, Mead, De Beauvoir) toplumsal cinsiyet örüntülerini öncelikle, evrensel olarak gördükleri çekirdek aile içerisindeki ilişkiler kapsamında tanımlamıştır (Connell, 2017, s. 58). Toplumda yer alan çoğu bireyin yaşamı bu modele benzediği ve azımsanacak ölçüde bir grubun bu modelden saptığı düşünülerek, standart kabul edilmiştir. Ayrıca bu model iki yönüyle normatiftir. Birincisi, insanların geneli bu modeli düzgün yaşama biçimi olarak kabul eder ve bu kabul, rol beklentilerini kapsar. İkincisi ise, toplumsal açıdan işlevsel ve biyolojik açıdan uygun görülen bir yaşama biçimi olarak kabul edilir. Oysa Gethen’de kişilerin yaşamlarının bir döneminde anne olup başka bir döneminde de baba olabilmesi normatif aile olgusunu da ortadan kaldırır ve çocuk sahibi olmanın sorumluluğunu sadece anneye değil tüm bireylere yükler.

“Kadınların başka yerlerde olabileceği gibi çocuk bakımına - psikolojik ve fiziksel olarak- sıkı sıkıya bağlanmadığı anlamına geliyor. Zahmet ve ayrıcalık oldukça eşit paylaşılıyor; herkes aynı riske veya seçim hakkına sahip. Bu yüzden de burada hiç kimse başka yerlerdeki özgür erkekler kadar özgür değil” (Guin, 2018, s. 107).

Heteroseksüel yaşam anlayışı ve bu anlayışın yerleştirdiği kalıplar, insanların zihninde cinsiyet ve cinsiyet rolleri olgusunu ‘normallik’ sınırları içine yerleştirmekle kalmaz, yaşamın merkezinden dışa doğru yayılan dalgalar halinde, tüm hayata dair edimleri yönetir. Yeni doğmuş bir bebeğin ilk olarak cinsiyetinin sorulması gibi, hem karakter olarak hem de fiziksel olarak kadınsı özellikler gösteren birisinin doğurması gerekliliği iç hissi ile hareket etmek de kaçınılmaz bir tepki olarak ortaya çıkar.

“Ona ev sahibem diyorum; çünkü yürürken iki yana sallanan şişman kalçaları, yumuşak tombul bir surati ve meraklı, her şeye burnunu sokan, yardımsever bir karakteri vardı.... Görünüşü ve tavırları o kadar kadınsıydı ki bir keresinde kaç çocuk doğurduğunu sordum ona. Suratını astı. Hiç doğurmamıştı. Ama, dört çocuk babasıydı” (Guin, 2018, s. 63).

Ai, her ne kadar Gethen’lilerin her iki cinsiyet özelliklerini taşıdığını bilse de kendi kültüründeki normların etkisini ve yaşadığı ‘kültür şoku’ nun getirdiği bir zihin karışıklığının etkisini üzerinden atamaz. “Sık sık yaptığım karışıklıklardan biri. Yaşadığım kültür şoku, yılın altıda beşini hermafrodit nötr insanlar olarak geçiren bu

kişiler arasında bir erkek olarak maruz kaldığım biyolojik şokun yanında solda sıfır kalır” (Guin, 2018, s. 63).

Estraven’le yaptığı uzun kış yolculuğu, Ai’ye, Gethen’liler hakkında bildiği fiziksel özellikleri daha yakından gözleme olanağını sağlar. Örneğin kendisinden daha kısa boyu ve ince yapısıyla daha güçsüz bir izlenim bırakan Estraven’in, zorlu kış koşulları karşısında sergilediği dayanıklılık, onu şaşkınlığa uğratar. Diğer taraftan Estraven de Ai’nin zaman zaman sergilediği kırılğan görünümünün altındaki güçlü, erkeksi yapıya karşı bir şaşkınlık hisseder. “Garip bir kırılğanlığı var. Çok savunmasız, açık, korumasız, hep dışında taşımak zorunda olduğu cinsel organı bile öyle; ama güçlü, inanılmaz derecede güçlü” (Guin, 2018, s. 233). Ai’nin kendisine kıyasla çok daha yüksek olan fiziksel gücünün yanında sergilediği umutsuz ve teslimiyetçi yapı da Estraven’in zihninde bir zıtlık oluşturur:

“Bu kırılğanlığının ve gücünün yanı sıra kolayca umutsuzluğa ve çabucak teslimiyete kapılan bir ruhu var; ateşli sabırsız bir cesaret... Uçurumların acımasız ve ani sınamasına hayatını koymaya hazır ve istekli. Korkuyu kendisine hizmet ettiriyor. Cesaret ve akla sahip” (Guin, 2018, s. 234).

İkili cinsiyet sisteminin hakim olduğu anlayışlarda erkeğe atfedilen kişilik özelliklerinin özünde barındırdığı çelişkiyi de Estraven hayretle karşılar. Ai, kaçışın yorucu ve yıpratıcı bir gününde öfkeli ve bitkindir. Ağlayacak durumdadır ancak ağlamaz. Kültürel öğretisi onu ağlamaktan geri durdurur. Estraven’in dikkatini çeken bu durum da anlaşılmaz gelir:

“Sanırım ağlamanın kötü ya da utanılacak bir şey olduğunu düşünüyor. Ai’nin neden ağlamaması gerekiyor bunu nasıl bilebilirim?” (Guin, 2018, s. 235)

Estraven’in Ai’ye ilişkin davranışsal gözlemleri ve duyguları, Gethen’lilerin, kadınlık ya da erkeklik üzerine geliştirilmiş yargıları cinsiyet temelli olarak üzerlerinde taşımadıklarının da ipucunu veriyor.

Le Guin, romanda Gethen’lileri her ne kadar kadınlık ve erkeklik özelliklerini eşit ölçüde barındırdıkları yani kadın-adam oldukları şeklinde kurgulamış olsa da, erkek cinsiyet zamiri kullanmak zorunda kalmasından dolayı, Gethen’li kahramanların erkek olduğu izlenimi uyandırdığı yönünde eleştiriler alır (Guin, 2010, s. 63). Yazar, var olmayan yerleri, manzaraları ve isimleri ustalıkla yaratmıştır ancak eril-dişil kesin

çizgilerle bölünmüş gramer ve dil yapısına müdahale etmeden kullanarak bu hissin kuvvetlenmesine neden olmuştur. Yarattığı yepyeni bir insan tipine uyumlu olacak bir zamir üretmeyi düşünmemiştir. Ayrıca, kadınlık durumlarını açığa çıkarıcı sahnelere (annelik gibi) yer vermemesi nedeniyle (örneğin, Estraven'in satır aralarında sıkça, gösterdiği dişilik özelliklerinden ve yaklaşan kemmer döneminde dişi olma yolunda özellikler ortaya koyduğu vurgulansa da) okuyucuda erkek izlenimi bırakmaya devam eder. Bu izlenimde, Ai'nin buzullarda yolculuk yaparken bu kritik dönemde Estraven ile aralarında oluşan cinsel çekime, zihnindeki yasak eşcinsel ilişki anlayışıyla ket vurmaya ve iradesine hakim olmaya çalışması da etken olabilir.

Romanda, kış-soğuk-karanlık üçlüsü derin bir yalnızlık hissini açığa çıkarırken aynı zamanda da bu yalnızlığa eşlik eder. Uzak gezegenden gelen Elçi Ai, kendi gezegenindeki insanlardan çok farklı bir anatomiye sahip ve dolayısıyla farklı gelenek ve yaşam anlayışlarının sürdüğü bu Kış ülkesinde geçirdiği iki yıllık sürede derin bir yalnızlık hisseder. Soğuk yalnızlığı hissettirir ve vurgular. Estraven ise, düşünceleri ve Elçi Ai'ye inanarak gezegenler birliğini savunmasıyla kendini bir sürgüne mahkûm ederek bu derin yalnızlığın ortağı olur. Karanlık-aydınlık ve soğuk-sıcak ikilikleri uzun ve zorlu kış yolculuğunda, Estraven ve Ai arasında gelişen duyguların da akışkan zemininde yer bulur. Geçmeye çalıştıkları Gobrin Buzu, Karhide ve Orgoreyn ülkeleri arasında yer alır ve volkanik ateş ve buzul, metaforik olarak sıcak-soğuk karşıt güçlerin yan yana olduğu bir mekan durumundadır. Estraven, Genly Ai'nin varlığı nedeniyle, dişi cinsiyeti üstlenme sürecine girer ve Ai ilk kez yol arkadaşının kadın yönüyle yüzleşmek ve Estraven'in bir kadın-erkek olduğunun kabulleniş sürecini yaşamak durumunda kalır. Karşılıklı duyulan fiziksel ve zihinsel ihtiyaç, iki karakterin bu yolculukta birbirlerine bağımlı olmak durumuyla daha da kuvvetlenir ve her ikisinin de anlamlandırmakta zorlandığı, güçlü hisler uyandırır;

“Her zaman görmeye korktuğum ve görmemiş gibi yaptığım şeyi gördüm onda; bir erkek olduğu kadar bir kadın olduğunu... Kemmerde olduğunu ve elinden geldiğince, beni görmezden gelmeye çalıştığını anlattı. ‘Sana dokunmamalıyım’ dedi” (Guin, 2018, s. 253).

Le Guin, Estraven ile Ai arasında gelişen özel ilişkinin, benzersiz ve güçlü duyguların her ikisinin de benliğini kapladığını okuyucuya açık ve güçlü bir şekilde

hissettirir. Öyle ki cinsiyetler üstü, her ikisinin de ait olduğu dünyaların alıştığından dışında nitelik taşıyan, dostluk üstü bir yakınlıktır bu. Ai'nin Estraven'e zihin konuşmasını öğretmeyi başarması, bu yakınlığı büyük ölçüde güçlendirir. Çünkü bir tür telepatik temel üzerinden başarılabilen "zihin konuşması" kişilerin birbirine bariyersiz bir şekilde benliklerini açmasını sağlarken yalan söylemeyi olanaksız kılar. Katıksız iletişim, zihin sınırlarına sığabilen tüm düşünceleri ve duyguları birbirlerine aktarırken, aynı zamanda iki zihnin akışını farklı bir boyuta taşır. O boyutta insan vardır, hesapsız, plansız, kötücül duygulardan arınmış ve yalansız. Ancak Estraven'in Ai ile yolculuğu sırasında dişiliğinin yanı sıra kısmen de olsa erkek olabilen bir özellik taşıması Ai'yi ona ilgi duymaktan alıkoyar, hatta korkutur. Bu durum, heteroseksüellerin bir eşcinsle bağlanma olasılığını kuvvetle reddetme durumunun da bir ifadesidir. Bütün bu çelişik duygularına rağmen Ai, Estraven'in ölümü sırasında, onunla konuşur ancak söylediklerindense, salt söyleyemediği sevgisine bir karşılık alır. "Başını kollarım arasına aldım ve onunla konuştum; bana cevap vermedi, bir tek ona olan sevgime cevap verdi" (Guin, 2018, s. 285).

Genly Ai, Karhide'ye döndüğünde, haber yollamış olduğu gemisi Ekumen karaya çıktığında, gemiden çıkan kendi gezegeninin insanları ona çok yabancı gözükür. Üç yıla yakın bir süre hermafroditlerle bir gezegende izole bir yaşam sürdükten sonra erkek ve kadın cinsiyetlerin birbirinden doğal olmayan şekilde kendisine uzak görüldüğünü hisseder. "Ama hepsi, kadınlar ve erkekler, kendilerini gayet iyi tanımama rağmen, bana garip geldiler. Sesleri tuhaf geliyordu, çok derin, çok tizdi. İki ayrı türden büyük, garip hayvanların oluşturduğu bir topluluk gibiydiler; zeki bakışlı, hepsi çiftleşme döneminde, kemmerde olan büyük maymunlar gibi" (Guin, 2018, s. 296).

3.2. Damızlık Kızın Öyküsü-Margaret Atwood

Margret Atwood'un *Damızlık Kızın Öyküsü* (1985), ataerkil, totaliter ve teokratik bir rejim kurgusuyla yönetilen Gilead Cumhuriyeti'nin anlatıldığı, toplumsal cinsiyet temelli, feminist, distopik bir romandır. Aşırı muhafazakâr bir grubun, ülkenin mevcut yönetimini bir darbe ile ele geçirip, baskı ve korku üzerine kurulu bir sistem içinde, çocuk sahibi olamayan üst düzey ailelere damızlık olarak gönderilen sağlıklı

doğurgan kadınların nesli üretmek amacıyla kullanıldığı, baskıcı bir düzeni anlatır. Birçok akademik araştırmaya konu olan roman, sinema ve operaya uyarlanmış, Hulu tarafından TV dizisi olarak seyirciyle buluşturulmuştur.

Distopik kurguda yer alan kadınların büyük bir kısmı doğurgan değildir ve konumları sistem içerisinde sınırlı seçeneklere bağlıdır. Hiyerarşik olarak en üst konumda, komutanların mavi giyen ‘Eşler’i vardır. Çoğu doğurgan değildir ve yetkileri özel alanla sınırlanmış olup, ev işlerinin düzenlenmesinden sorumludurlar. Gri giyen ‘Teyzeler’, doğurganlıkları olmayan, yaşça ileri kadınlardan seçilmiş olup, damızlık kadınların organizasyonundan, yeni sistem konusunda eğitilmelerinden ve kontrolünden sorumludur. Yeşil giyen ‘Martha’lar, doğurgan olmayıp, Gilead Rejimi öncesinde ahlaklı yaşam sürmüş oldukları kabul edilen kadınlardır ve Komutanların evinde hizmet işinde görevlidir. Kırmızı giyen ‘Damızlık’ kadınlar doğurgandır ve daha önce dine uygun, ahlaklı bir yaşam sürmedikleri gerekçesiyle (örneğin lezbiyenler, feministler hatta ikinci evliliğini yapmış olanlar) Komutan ailelerine çocuk doğurmak üzere zorlanan gruba dâhil edilirler. Bu gruplarda yer alamayan kadınlar ya kolonilerde zehirli atık temizlemek üzere gönderilir ya da Jezebel denilen genelevlerde çalıştırılmak üzere alıkonurlar. Ayrıca çocuklar Gilead rejimi tarafından annelerinden koparılır ve yönetimde yer alan üst sınıfa mensup ailelere verilir.

Erkekler arasındaki hiyerarşik yapının en üstünde ‘Göz’ler ve ‘Komutan’lar yer alır. Onları ‘Melek’ler, ‘Koruma’ lar ve ‘Yoksul Erkekler’ izler. Engelli, yaşlı veya çok genç erkeklere ‘Gardiyan’ konumunda görev yapma şansı verilmiştir. Bu baskıcı rejimde Muhafızlar, günlük polislik görevini yerine getirirken, Melekler daha yüksek hiyerarşik konuma sahip askerler olarak çalışır. Melekler olarak isimlendirmelerine karşın, yüksek baskıcı güçleri o kadar etkilidir ki romandaki anlatıcı “bizim için korku nesnelerydi” (Atwood, 2018, s. 2) diyerek tanımlar onları. Ezilen kadınlar, otoriter iktidar sahiplerine karşı duydukları büyük korku ile sinmişlerdir. Korku ve terörün nesnelere temsil eden ajanların varlığını bilmek, Damızlık’lar için ayrıca büyük bir baskıdır. Her hareketlerinin izlendiği kuşkusu, izin verilen dışında sözcük kullanamamak ve kendi aralarında bile normal bir sohbet gerçekleştirememek, sıradan yaşam içinde önemi anlaşılamayan birçok olguyu değerli ve erişilmez kılar: Rejim

öncesi günlerinde çamaşırhaneye gittiğini anımsar Offred ve giderken de üzerine şort, kot ve koşu pantolonu giydiğini; yolda giderken erkeklerin laf attığını; sinemaya gittiğini; “her bahar düzenlenen Humphrey Bogart festivalini anımsar, Lauren Bacall ya da Katherine Hepburn’lü; ‘kendi başlarına, kendi kararlarını veren kadınlar’...bu kadınlar soyunurlardı ya da soyunmazlardı, görünüşe göre seçme hakları vardı”; kendisinin de seçme hakkı olduğunu anımsar ve çeşitli elbiseler sipariş ettiğini, hatta kalabalık caddelerde koştuğunu anımsar” (Atwood, 2018, s. 41).

Gilead’daki sosyal sistemde erkekler hangi sosyal statüye sahip olurlarsa olsunlar, her sosyal konumdaki kadın üzerinde üstünlüğe sahiptirler ve bu durum sistemin Kadın/Erkek ikiciliği üzerine inşa edilmiş olduğunun bir göstergesidir:

“Bu ikicilik, tabi kılınmış bir ötekine bağımlılığın inkârından kaynaklanır. Bağımlılığın inkârı üzerine kurulan bu ilişki bir tür mantıksal yapı belirler, bu yapıda tahakküm/tabiiyet ilişkisi iki tarafın da kimliğini şekillendirir....Sömürgeleştirilenler kendi kimliklerini belirleyen efendinin benlik ve kültürüne ikicilik yoluyla mal edilip dahil edilmiştir” (Plumwood, 2004 , s. 62).

Gilead’da sistemin oluşturulması aniden ortaya çıkmadığı gibi kısa süreye de sığdırılmamış ve zamana yayılarak, birbirini izleyen süreçler şeklinde gerçekleştirilmiştir. Gilead öncesi sistemde kadınların sahip olduğu haklar birer birer ellerinden alınmış ve her kadın en yakını olan bir erkeğe bağımlı hale getirilmiştir. Üstelik bu süreç, çeşitli dini söylemlere dayandırılarak veya temellendirilerek doğallaştırılıp, baskı ve korku eşliğinde akla uydurularak, birbirini izleyen evrelerin dayatılması şeklinde ilerlemiştir. Gilead öncesi toplumu oluşturan bireyler, uzun bir süre bu dayatmaların nereye evrileceğini ve bu çemberin içine dâhil olmak zorunda kalacaklarına olasılık vermemişlerdir. Yaşamın rutin kesitlerinde, kendilerinden uzakta oynayan bir filmin zaman zaman gözlerine ilişen sekansları gibi algıladılar belki de tüm olup bitenleri:

“Hiçbir şey bir anda değişmez: derece derece ısınan bir küvette farkına varmadan haşlanarak ölürsünüz....Gazete öyküleri bizim için rüya gibiydi, başkalarının

gördüğü kötü rüyalar. Ne korkunç, derdik...Aşırı melodramatikler, bizim hayatımıza ait olmayan bir boyuta sahiptiler” (Atwood, 2018, s. 77).

Dinler, özellikle tek tanrılı dinler kadın ve erkeğin cinsiyet rollerini, imgelerini, davranış kalıplarını oluşturur ve bu kurgulanmış kalıpları dinsel anlayışı destekleyen figürler ve mitler üzerine temellendirerek, insanlar tarafından kabul edilmesinde ve içselleştirilmesinde kritik bir rol oynar. Dinin içerisine yerleştirilmiş olan bu mitler ve anlatılar aracılığıyla sunulan değerler, kadının yaşadığı toplumdaki statüsünü şekillendirir. İşaret edilen durum Atwood’un kurgusal evreninde yönetimi elinde tutan ve sadece erkek cinsinden oluşan köktenci Hıristiyan liderlerin uygulamasında somut bir şekilde görülür.

“Kadın sükûnet ve tam bir teslimiyetle öğrensin.” Ama bir kadının öğretmesine izin vermiyorum, ne de erkek üzerinde hâkimiyet kurmasına, sessiz kalsın yeter” (Atwood, 2018, s. 275).

Komutan, Melekler’in evlilik töreninde söylediği bu sözlerle, Havva’nın itaatsizliği sonucu işlediği suç nedeniyle lanetlenen kadınların kurtuluşunun, erkeğe itaat ederek, biricik işlevi olarak görülen doğurganlığının meyvesini sunmasına bağlı olduğunu dinsel bir motife dayandırarak meşrulaştırır. Erkeğin kadın üzerinde kurduğu ‘tahakküm’ün, araçsallaşan kadının ‘itaat’ etmesiyle doğallaşarak zıddını yaratması ve kendine anlam katması, ikicili yapılardan bir ögenin daha gerçekleşmesidir. Marilyn Frye’e göre;

“Tabi kılmanın etkili ve verimli kılınması için istenen, yapının insanların karar ve adetleriyle yerini koruyan suni bir kültürel yapı gibi değil, doğal görünmesidir - yani insan kaynaklı güdümlene ya da değişikliklerin erişebileceği alanın dışındaymış, insan denen hayvanın doğası gereğiymiş gibi görünmesidir. Bir kategoriye ait insanların bir diğer kategoriye ait insanlara ya da bir grubun bir diğerine tahakküm etmesi doğal görünmelidir” (Frye, 1992, s. 66).

Din, Gilead’da, kadınlar üzerinde erkek egemenliğinin güçlendirilmesi için büyük öneme sahiptir. Kadınların, biyolojik işlevlerini kontrol altında tutarak, toplumda en temel işlevlerinin hamile kalarak, sağlıklı çocuklar doğurmak olduğu,

çeşitli dini metinlerle desteklenerek kadınlara dayatılır. Hatta toplumda yaygınlaşmış kısırlık olgusu ile başa çıkabilmek için, doğurgan kadınların bir doğum makinesi gibi kullanılacağı sistem, İncil'deki bir metne dayandırılarak meşrulaştırılır:

“Ve Rahel Yakup'a çocuk doğurmadığını görünce, kızkardeşini kıskanıp Yakup'a dedi: Bana çocuklar ver, yoksa ölürüm. Ve Rahel dedi: İşte, cariyem Bilha, onun yanına gir; ta ki, dizlerimin üzerinde doğursun da, ondan çocuklarım olsun” (Atwood, 2018, s. 9).

Damızlıkların, selamlaşma niteliğinde kullandıkları “Tanrı meyveyi kutsasın” cümlesi de dini temele oturan bir söyleyiştir. Kadın ile doğa arasında “tohum atma ve meyve verme” üzerinden bir bağlantıya işaret eder ve hem doğanın hem de kadının doğurganlığını imler. Gilead rejimi, çoğalma hedefine ne pahasına olursa olsun ulaşabilmek için, doğurgan kadın biyolojisine üretkenlik yönüne kutsallık atfedilmesinin şart olduğu anlayışıyla hareket eder. Komutan'ın İncil'den okuduğu metinde “Tanrı Adem'e, Tanrı Nuh'a. Semereli olun ve çoğalın ve yeryüzünü doldurun” cümleleri, kadının doğurganlığına atfedilen kutsallığı meşru bir zemine oturtur (Atwood, 2018, s. 115). Tahakküm altına alınan kadın doğası, biyolojinin kader olduğu düşüncesinin normalleştirilmesinde kullanılır ve Damızlık'ların kutsal annelik rolünü sadece taşıyıcılık yaparak da yerine getirmiş oldukları inancını, zihinlerine yerleştirmek için de destekleyici bir düşünce olarak işlev görür.

Gilead rejimine geçildikten sonra, kadınlar baskıcı rejimin yöneticilerinin koyduğu yasalarla belirlenen ve toplumdaki konumlarını sembolize eden renk ve modelde giysiler giyerler. Hiyerarşik düzenin her katmanında yer alan bireyler için seçilen renkler simgesel olarak da birçok anlam ifade eder. Damızlık kızların kırmızı giymesi, doğum kanına atfedilen, hem anne Meryem hem de Yeni Ahit'te sözü edilen Mecdelli Meryem'e gönderme yapar. Kırmızı renk, Damızlıkların buldukları ortamda hemen dikkat çekebilmelerine yardımcı olur ve kontrol altında tutmayı kolaylaştırır. Kaçma girişimleri durumunda görülebilmelerini ve gözetim altında tutulabilmelerini de kolaylaştırır:

“Kırmızı eldivenler yatağın üzerinde. Onları alıyorum ve parmaklarıma tek tek geçirerek giyiyorum. Her şey, yüzümün yanlarındaki kanatlar hariç, kırmızı: bizi

belirleyen kanın renginde. Beyaz kanatlar da emir gereği; görmemizi engellemek için, görülmemizi de tabii. Kırmızı, oldum olası yakışmamıştır bana, benim rengim değildir” (Atwood, 2018, s. 20).

Komutan eşleri için seçilen renk mavidir. “Sigmund Freud; maviyi ‘sakin bir renk olarak nitelendirmektedir” (Kırık, 2013, s. 75). Manevi bir huzur ve rahatlık verdiği, sessizliğin ve sakinliğin rengi olduğu düşünülen mavi renk, komutan eşlerine biçilen rol ve dayatılan davranış biçimi ile örtüşen bir anlamlandırmayı hakim kılar. Marthalar için belirlenmiş olan renk işçilerin de çalışma yaşamlarında giydikleri gri renktir. Daha çok toplumsal olarak dikkate alınmayan gruplar için kullanılan bir renktir. Depresyonu, düşük enerjiyi, korkuyu, bencilliği, suskunluğu ve melankoliyi ifade eder. Kimi zamanda sıkıntılı duyguları ve olumsuzlukları yansıtabilmektedir (Kırık, 2013, s. 77). Teyzeler kahverengi giyinir. Kahverengi; doğurganlığı, dünyayı, yeryüzünü, verimliliği temsil eder. Otorite ve kendine güven hissi verir. Kahverengi insanlarda düzen ve sebat duygularını harekete geçirmesinin yanında ağır ve kasvetli bir renktir (Kırık, 2013, s. 76). Komutanlar için seçilmiş olan renk, gücü, ciddiyeti ve resmiyeti simgeleyen siyah renktir.

Atwood romanında, bir taraftan Offred’in annesinin içinde yer aldığı feminist grubun eylemleri üzerinden, radikal feministlerin savunduğu kadın toplumunu sunarken diğer tarafta, Lydia Teyze’nin söylemleri üzerinden kadınların baskılandığı, aşağılandığı ve istismar edilip hiçliğe yollandığı tam tersi bir toplum biçimini gözler önüne serer. Feminist mücadelenin, kadının toplumsal yaşamın her alanında eşit ve özgür bir yaşam kurması düşüncesinin karşısına, Gilead rejimi tarafından dayatılan, kadının ötekileştirilip sınırlandırıldığı yaşam alternatifini, eserdeki temel karşıtıklardan belki de yıkılması en güç olanıdır. Gilead’daki “Kırmızı Merkez”de, kadınlara “Teyzeler” tarafından, Komutan eşlerine Damızlık olarak hizmet vermek üzere eğitildikleri süreçte, sonraki neslin toplum yapısına çok daha uyumlu ve ahenk içinde olacaklarının mesajı verilir:

“Lydia Teyze, sonraki nesiller için, her şey çok daha iyi olacak derdi. Kadınlar birlikte uyum içinde yaşayacaklar, herkes bir aile olacak; onlar için kızları gibi

olacaksınız, nüfus düzeyi tekrar yükseldiği zaman, sizleri evden eve yollamak zorunda kalmayacağız artık. Çünkü idare edecek kadarı olacak. Bu koşullar altında, gerçek sevgi bağları kurulabilir. Ortak bir amaç uğruna birleşen kadınlar! Her biri kendisine verilen görevi yerine getirirken, yaşam yolunu omuz omuza kat ederken, gündelik işlerde birbirlerine yardım eden kadınlar” (Atwood, 2018, s. 204).

Damızlık Kızın Öyküsü romanında ki temel ikili karşıtlıklardan birisi, bireyciliğe karşı totaliterliktir. Kadınlar sistem içinde özgür iradeleriyle hareket edemezler ve serbest dolaşım, sahip olma ya da mahremiyet gibi haklara sahip değildirler. Kendileriyle ya da başkalarıyla ilişki kurmaları yasaktır ve bu şekilde pasif ve sessiz kalarak benliklerini yitirmeleri sağlanır. Kısır oldukları onaylanırsa ya kolonilere ya da Jezebellere fahişe olarak gönderilirler. Gilead rejimi, temel hedeflerinden biri olan kadınların bireyselliğini yok etmenin ilk adımı olarak, onlara hizmet verdikleri Komutanın isminin önüne iyelik eki (“of”-nin,-nın) yerleştirerek türettiği isimleri verir. Gerçek isimleri tamamen ortadan kalkmıştır ve bu isimler bir Damızlığın, belirli bir Komutan’ın ev halkına dâhil olmasıyla geçerli olup, oradan ayrılmalarıyla da yeni gittiği ailedeki erkeğin adı ile anılmaya başlanır. Offred, Ofglen, Ofwarren gibi. Örneğin “Offred” Fred isminden türetilmiştir ve “Fred’inki” anlamıyla damızlığı nitelemektedir. Bu şekilde kadınların birey olma duygularını baskılayıp, bir tür kimlik bunalımına girmelerine yol açıp, onların içsel kişilik çatışmaları ile boğuşmalarına neden olunur. Gelecekte kimse tarafından izlerinin sürülemez kadar kimliklerinin ve tarihsel izlerinin yok edilmesi hedeflenmiştir.

Offred, bu silinmişlik, yok edilmişlik duygusuyla başa çıkmaya çalışırken o anda kalıp, o anın olanaklarıyla, o anda sahip olduklarıyla var olmaya çabalarken, unutturulmaya, unutulmaya, yok edilmeye, hiçleştirilmeye direnir:

“İsmim şimdi Fredinki ve burası yaşadığım yer. Şimdiki zamanda yaşa, tadını çıkart, sahip olduğun her şey bu. Hesap kitap zamanıdır. Otuz üç yaşındayım. Kahverengi saçlıyım. Ayakkabısız boyum 1.70 m. Eskiden neye benzediğimi anımsamakta zorluk çekiyorum. Uygun yumurtalıklarım var. Bir şansım daha var” (Atwood, 2018, s. 181).

Ataerkil gücün dayandığı en sağlam ikili karşıtlıklardan birisi de Zihin/Beden ikiliğidir. Damızlıkların, rasyonallite ve düşünmeye dair her şeylerinin yasaklamasının yanında, yazmalarına ve okumalarına izin verilmez ve konuşurken kullanacakları sözcükler sınırlı sayıdadır. Bu da onların düşünce üretmeyip akıllarından geçenleri ifade etmemelerine ve dolayısıyla entelektüel yanlarının süreç içinde tamamen yok olup gitmesine neden olur. Sadece bir bedenden ibarettirler ve ‘‘ iki bacaklı rahimler’’ olarak görülürler; ‘‘ kutsal tekneler, gezgin kadehler’’ (Atwood, 2018, s. 173). Hatta bir Damızlığın bedeninin diğer parçalarının da bir önemi yoktur. Eller, ayaklar, gözler, suç işlediklerinde rejimin kolayca vazgeçtiği ve ceza unsuru olarak görülen uzuvlardır:

‘‘Ayaklarınıza ve ellerinize ne yaptıklarına aldırılmıyorlardı, kalıcı olsa bile. Unutmayın, derdi Lydia Teyze. Amaçlarımız için ayaklarınız ve elleriniz önemli değil’’ (Atwood, 2018, s. 118).

Ayrıca Gilead'daki doktorlar kadınları, seks arzularını tatmin etmek için kullanabilecekleri bedenler olarak görür ve Damızlıklar aylık kontrollere gittiğinde ‘‘yardım’’ görüntüsü altında kendilerini, onları hamile bırakacak sağlıklı tohum vericiler olarak sunarlar:

‘‘Çıplak kaldığımda muayene masasına yatıyorum. Boyun seviyesinde tavandan aşağı inen başka bir çarşaf var. Beni ikiye ayırıyor, öyle ki doktor yüzümü hiç görmeyecek. Sadece bir gövdeyle ilgileniyor’’ (Atwood, 2018, s. 81).

Gilead'da Komutanın kısır olması durumunda doktorun teklifini kabul edip hamile kalmaya çalışmanın cezası ölümdür. Erkeklerin kısır olduğu ama bunun resmi olarak asla kabul edilmediği bir ortamda söz edilebilecek tek yasal gerçek kadınların kısırlığı ya da doğurganlığıdır. Doğurgan damızlıklar için kısır bir komutan nedeniyle hamile kalamamak kolonilere gönderilmeleri ile sonuçlanabilir. Erkeklerin kısır olduğunun söylenmesi yasal olarak reddedilmiştir:

‘‘Neredeyse soluksuz kalıyorum: Yasak bir sözcük söyledi. Kısır. Artık kısır erkek diye bir şey yok, resmi olarak. Doğurgan ve kısır kadınlar var, kanun böyle... ‘Yumuşaksın’ diyor. ‘Tam zamanı. Bugün ya da yarın olacak, neden boşa gitsin? Sadece bir dakika yeter, tatlım’ diyor’’ (Atwood, 2018, s. 81).

Totaliterlik/Bireycilik karşıtlığı çerçevesinde irdelemeyi sürdürecektir olursak; Gilead, kadınların yeni nesli yaratmasını sağlamak için onları damızlık olarak kullanarak, onları nesneleştirmiş olur ve bireyselliklerinden uzaklaştırarak kontrol altında tutar. Ancak Damızlıklar şu veya bu şekilde kendi bireyselliklerini kaybetmemenin ya da kaybettikleri kimlikleri yeniden inşa etmenin yollarını denerler. Örneğin, rejim tarafından unutturulmaya çalışılan, Gilead öncesi yaşamlarındaki gerçek isimlerini, birbirlerine söylemeleri yasak olmasına rağmen, güven duydukları Damızlıklarla paylaşırlar ve rejimin yok etmeye çalıştığı, birey olma olgusunu yeniden dirilterek örtülü bir üstünlükle ikiliği tersine çevirirler. Offred'in Nick'e gerçek adını söylemesi de kendi bireyselliğini yeniden kurma girişimidir. Buna ek olarak, Moira'nın ceza alması sonucunda, uzun süre kafeteryaya gidememesi sürecinde, Damızlıkların kaçak olarak yatağına yiyecek götürmeleri, hala bir topluluk dayanışmasına sahip olduklarını kanıtlar.

Eserde, damızlıklar akıl/beden ikiliğini de sarsıntıya uğratar. Kadınlar, erkeklerin arzularını yerine getirmek için araçsallaştırılırlar, ancak duyguları bu ikiliği tersine çevirme gücünü kendinde saklı tutar. Hala akıl sahibidirler ve yaşamları pahasına entelektüel bakış açısını kaybetmemenin mücadelesini verirler. Örneğin, intihar etmek dini açıdan günah da olsa bu eylemi gerçekleştirmek, kendi vücutlarını kontrol etme başarısını göstermeleri olarak ele alınabilir. Daha önce çeşitli yöntemler kullanarak intiharı seçmiş damızlıklar vardır ve bu eylem, Gilead yöneticilerinin, araçsallaştırdığı kadın bedeni üzerindeki üstünlüğünü, yerle bir eder. Akıl/beden ikiliğinin üstün tarafı olarak görülen ve erkek tarafından sahiplenilmiş olan akıl, tahakküm altına alınan ve nesne olarak görülen kadın bedeninin, intihar eylemiyle özdeşleşmesine tanık olur. Bu durum, akıl/beden ikiliğinin tersine çevrilerek, ifade ettiği anlamın hakimiyet ilişkisi dışında anlam taşıdığına ispatlanmasının yanında, Gilead yöneticilerinin, kurdukları toplumun temelden sarsılmasının, bilerek ya da bilmeyerek, bir parçası olduklarının da kanıtıdır.

Komutan, kütüphanedeki buluşmalarında Offred ile sohbet eder, çeşitli resmi bilgiler verir ve yasaklanmış olmasına rağmen O'na el losyonu hediye eder ve okuması için dergi vererek kendisinin de içinde bulunduğu kurulum oluşturmuş olduğu kuralları

ihlal eder. Karşılığında Offred bedenini kullanarak, bir ölçüde komutan üzerinde güç sahibi olur.

“Farkında olmasa da, onun üstünde bir tür hâkimiyet kurmuştum şimdi. Ve bundan zevk alıyordum. Niye kıvırayım ki! Felaket zevk alıyordum....Onun için salt kullanılacak bir beden değilim artık. Yüksüz bir tekne, içinde şarap olmayan bir kadeh” (Atwood, 2018, s. 204).

Offred aşık olma yasağını Nick’e aşık olarak kırar ve insan doğasına sahip çıkarak, sevme özgürlüğünü kazanma mücadelesine bir damla ekler. Hatta bedenine kendi özgür iradesi ile hükmetmeyi, bir Damızlık olarak değil bir sevgili olarak, Nick ile başarır. Offred, Komutan ile geneleve gittiğinde Damızlık’lara özgü kırmızı elbiseyi üzerinden çıkarma ve Komutanın ona verdiği, Serena’nın eski dönemden kalma bir gece elbisesini giyme cesaretini gösterir. Bu şekilde davranarak, sembolik olarak da olsa kendisine yeni rejim tarafından biçilmiş rolü ters yüz ederek, kendisinden alınmış olanları geri kazanmak için küçük de olsa bir adım atmış olur.

Gilead rejimi, kadınları itirazsız ve istisnasız bir sessizliğe mahkûm eder. Birbirleri ile konuşmayı ve belirlenmiş sözcüklerden oluşmuş cümleler dışında hiçbir şekilde başka bir cümle kurma hakları yoktur. Ancak Atwood romanında kadınların ataerkil sistem içinde nasıl sessizliğe mahkum edilemeyeceğini açık bir şekilde ortaya koyar. Damızlıkların sessizce kabullenir gibi olan görünüşleri, hayatta kalmalarını sağlayacak bir direnişin etkili bir parçası olarak kendini gösterir. Süreç içinde kendi iletişim dillerini yaratarak Mayday direnişinin bir parçası olurlar:

“Neredeyse sessiz fısıldamayı öğrendik. Teyzeler bakmazken, boşluğu aşır birbirimizin ellerine dokunabiliyorduk. Dudak okumayı da öğrendik. Bu biçimde isimlerimizi iletiyorduk, yataktan yatağa: Alma. Janine. Dolores. Moira. June” (Atwood, 2018, s. 16).

Offred, Komutan’ın evinde kalmaya başladıktan sonra da kırmızı merkezdeki gibi sessizlik içinde pasif görünümünü korur ve belki de bu duruşu hayatta kalmasını sağlar. Uzun süreçlerde sessizliğini sürdürür ama aynı zamanda bu derin sessizlik içinde direnmesi gerektiğinin de farkındadır. Fiziksel olarak içinde bulunduğu tutsaklıktan

kurtulması imkânsız gibi gözükse de, zihnine kilit vurmalarına izin vermemesi gerektiğini de sık sık kendine tekrarlar. İç sesi okuyucuya, Gilead öncesi anılarından çeşitli kesitleri sürekli olarak aktarır. Anılarına yaptığı bu yoğun yolculuk, zihninin aktif kalmasını sağlarken görece acısını da hafifletir ve zihnine hâkimiyetinin yolunu açar. Geçmişteki anları yaşarken dikkate değer görmediği birçok ayrıntı, beyinde belirir ve adeta geçmişini zihninde tekrar inşa etme sürecini başlatır. Zihinsel yolculuğu, çok yavaş olarak da seyretse, özünde kayba uğradığını düşündüğü gücünü tekrar diriltmesini ve hayatta kalma güdüsünü tazelemesini sağlar. Yalnız dölleme seremonisi sırasında değil diğer tüm zamanlarda durumunu katlanır kılan şey, fiziksel olarak bulunduğu yerde değil de geri getirdiği anılarını o anın gerçekliği gibi yaşamayı başarmasıdır. Geçmişini bu tekrar inşa etme süreci, sevdiklerini zihninde canlı tutmasının ve baskı rejiminin kendisini esir etmesini önlemenin de bir yoludur.

Offred'in içinde bulunduğu durumu katlanır kılan anılarında yolculuk yapıp geçmişini yeniden üretmesi süreci, Komutan'ın evinde ki odasında, kendisinden önceki Damızlık'ın duvar dibine tırnakları ile kazıdığı mesajı fark etmesi ile kesintiye uğrar. Kalemin ve kâğıdın kullanımının yasaklanmış olmasına direnç göstermenin ve sindirilmişlik olgusunun ters yüz edilmesinin bir örneği olan bu mesaj Latince yazılmıştır. Komutanla kütüphanede bulunduğu gecelerden birinde Offred, ezberlediği bu tümcenin anlamını Komutana sorar. "O piçlerin seni un ufak etmesine izin verme" (Atwood, 2018, s. 234). Baskıya dayanamayıp rejim tarafından yasaklanmış yazma ve intihar edimlerini art arda yerine getiren bir önceki Damızlık, bu mesaj ile kendisinden sonra gelecek olana direnç göstermesi ve isyan etmesi gerekliliğini açıkça belli etmiş olur. Offred mesajın kendisinden önce kimse tarafından fark edilmemiş olduğunu düşünür ve mesajı yazan bu bilinmeyen kadınla zihninde ilginç bir bağ kurar:

"Bu mesaj üzerinde kafa yormak hoşuma gidiyor. Onunla konuşmak hoşuma gidiyor. Bu bilinmeyen kadınla. (...) Yasak mesajının ulaşabildiğini, en azından bir başka kişiye" (Atwood, 2018, s. 72).

O'nu, zihninde, damızlık olmaktansa Jezebel'e gitmeyi tercih eden Moira'ya, Moira'nın kolejdeki o direngen hali ile benzeştirir. Düşüncelerindeki bu akış belki de Offred'in, rejime karşı duruşunun beyindeki ilk kıvılcımını yakar. Sonraki günlerde

Offred'in zihnine sık sık boşluk ve hiçlik duyguları akın eder. Gilead yönetiminin Damızlıklar'ı yaşamsal birçok edimden mahrum bırakmış olması ve varlıklarının tek bir amaca hizmet etmesi gerekliliği üzerine kurulduğu yönündeki dayatması, can sıkıcı bir bekleme hali ile sonuçlanır. "Boş vakit var. Bu, hazır olmadığım şeylerden biri, doldurulmayan zaman miktarı, hiçliğin uzun parantezleri. Beyaz sese benzer zaman (Atwood, 2018, s. 91). Bu sıkıcı boş zaman ve bekleme hali, Gilead önceki yaşamında dolaştığı sanat galerilerindeki harem resimlerini de çağrıştırır. Başlarında türbanlar ya da kadife şapkalar bulunan, tavus kuşu tüyleriyle yelpazelenen, divanlar üstünde sere serpe yatan şişman harem kadınlarının bekleme hali ile kendi durumu arasında acıtıcı bir benzerlik hisseder.

"Düzinelerce harem resimleri. (...) Hareketsiz bedenler üzerine çalışmalar. (...) Canlılık yoksunluğu üstüneydiler; bekleme üstüne, kullanılmayan nesnelere üstüne. Can sıkıntısı üstüneydiler. Ancak belki de can sıkıntısı erotikdir, kadınlar, erkekler uğruna çektikleri zaman" (Atwood, 2018, s. 104).

Atwood, kadınların içine düşmüş oldukları acıtıcı ve kırıcı gerçekliği nasıl bozup değiştirebilecek güce sahip olduklarının örneklerini ustalıkla verir. Gilead'da genç ve sağlıklı kadınların Damızlık veya fahişe olmak gibi iki seçenekleri vardır. Ancak kadınların bu dayatmaya karşılık, direnme gücüne sahip olduklarını ve ilk zamanlar kendi aralarında da olsa, rejimin yerleştirdiği hiyerarşik inancı değiştirebileceklerini açığa çıkarır. Örneğin Gilead öncesi yaşamında lezbiyen olan Moira, bir komutanın evinde damızlık olmaktansa, aslında cinsel kimliğine hiç uymayan bir yerde bulunup, fahişe olarak yaşamayı tercih eder. Jezebel'deki yaşamıyla ilgili duygularından, June ile o ortamda karşılaştıklarında şöyle söz eder; "Ben hâlâ buradayım, bunun ben olduğumu görebilirsin. Her neyse, olaya bir de şöyle bak: O kadar da kötü değil, bir sürü kadın var etrafta. Sevici cenneti diyebilirsin buna.... erkeklerden pek hoşlanmıyorlar" (Atwood, 2018, s. 311).

Gilead rejiminin damızlıklara dayattığı kimliklenme biçimi Deleuze ve Guattari'nin reddettiği dogmatik beden anlayışının bir ürünüdür. Deleuze "Organız Beden" kavramıyla toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, oluşturulmuş kimlikler, sınıf ve cinsiyet farklılıkları ile dogmatik beden anlayışı gibi bireylere dayatılan sistemleri

reddederek sabit ve bilinen doğaya sahip bedene karşı çıkmıştır. Çünkü beden, üzerine her türlü kodun yazılabildiği, itaat eden, her türlü gücün ve baskının dayatabileceği tahakküm ve sınırlamaların etkili olabileceği organizmalardır (Kümbet, 2012, s. 195). Bu tespitin uygulanırlığı da romanda, Gilead yöneticileri tarafından son derece yıkıcı, acımasız ve otoriter şekilde gösterilmiştir.

Gilead öncesi dönemde, doğum oranları çok ciddi şekilde düşmüştür ve bu durumun tetikçisi, çevre kirliliği, doğum kontrolü ve çeşitli cinsel hastalıkların bulaşmasıdır. Bir diğer önemli nokta kurulan rejimin kapitalizm sonucu ortaya çıktığı gerçeğidir. Kapitalist sistem, doğada var olan kaynakları korumaktansa, bu kaynakları tüketip kısa yoldan kazanca çevirme bakış açısıyla hareket eder. İnsanlar doğayı acımasızca ve son derece yıkıcı bir şekilde tahakküm altına alır ve yeryüzü kaynaklarını kendi çıkarları doğrultusunda vahşice sömürür. ‘‘Bu sömürü durumu öncelikle kadınlar, yoksullar, beyaz olmayan ırklar ve ‘öteki’’ olarak etiketlenen diğer grupları etkiler ve bu grupların özgürleşmeleri ya da ezilmekten kurtulmaları olası değildir’’ (Kümbet, 2012, s. 171).

Maria Mies, ‘Beyaz Adamın Çelişkisi: Kendisinin Yok Ettiği Şeyi Arayışı’’ başlıklı yazısında, kadınların doğurganlıklarının, kadınlar üzerinden geliştirilip uygulanan ve doğurganlık yitimine yol açan doğum kontrol yöntemlerinden ve teknolojik yöntemle çocuk sahibi olmaya çalışmanın dişil benlikte oluşturduğu hasarlardan söz eder. Dişi bedenün üretim potansiyelinin özellikle 20.yüzyıl başlarından itibaren kadının kurtuluşunun önünde ki aşılmaz bir engel olarak tanımlanması ve doğurganlığın dizginlenme çabaları –özellikle mekanik, kimyasal ve biyolojik araçlarla kısırlıkla sonuçlanmıştır. Ancak dişil bedenün istendiği zaman tekrar faaliyete geçemeyeceği de açıkça ortaya çıkmıştır. Örneğin Avustralya’da tüp bebek programına katılan kadınlar üzerinde yapılan araştırma, kadınların kısırlıklarının genellikle daha önce kullandıkları doğum kontrol araçlarından kaynaklandığını ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra ise hem erkek hem de kadınlarda kısırlığın yaşamsal stres ve ekolojik kirlilikten de kaynaklandığı biliniyor. (Shiva & Mies, 2018, s. 235). Offred’in içinde bulunduğu durum yapılan bu tespitin bir tezahürüdür. Doğanın ayrılmaz bir parçası olan

insanların bu şekilde kendilerini doğadan uzaklaştırıp, yok ederek bir bakıma kendi nesillerinin de yok olmasına neden olduğu açıktır.

Eylem ve İktidar Aracı Olarak Dil

Damızlık Kızın Öyküsü romanında dil yoluyla iktidar ilişkilerini irdelemek son derece çarpıcı bir analizin ortaya çıkmasını sağlar. Atwood, öyküsünde sözcükler ve dil ile oldukça ilgilenmiş ve bazı sözcüklerin, potansiyel bir tuzak olarak, metnin satır aralarına sızmasını sağlamıştır. İnsanları, bir taraftan Gilead'daki yeni sosyal düzenin konusu haline getirmek ve bu düzenin içselleştirilip kabul görmesini sağlamak için, dili bir araç olarak kullanmak, rejimi inşa edenlere temel bir dayanak oluşturur. Ancak diğer tarafta sözcüklerin yasaklanması ise toplumun istenmeyen düşünceler üretmesini engellemenin bir yolu olarak belirmiştir. Sözcüklerin yasaklandığı bir ortamda, sözcüklerden oluşmuş İncil'in referans kitap olarak tüm iktidar söylemlerinde temel alınması da güçlü bir ironi oluşturur. *Damızlık* kadınların düşüncelerini sözlü olarak ifade etmelerine, okumalarına ve yazmalarına izin verilmediği bir ortamda Offred'in, hikâyesini anlatması, dayatılan kurallara karşı bir isyan eylemi olarak okunabilir. Bunun yanı sıra kısılmaya çalışılan sesini yeniden bularak sessizliği ve kadının sosyal düzenin öznesi olmadığı bir sistemi tersyüz ederek, yeniden inşa edebileceği şeklinde de yorumlanabilir. Kuşkusuz hikâyesini yazmaya kalkması rejim için daha büyük bir tehlike oluşturabilecekken, O'na çok büyük bir güç de verebilirdi. O anlaşılmasız Latin tümceyi yazması için komutanın ona kalem verdiği akşam, yazılı sözcüğün gücünü derin bir şekilde hisseder. "Parmaklarımdaki kalem duyusal, neredeyse canlı, gücünü hissedebiliyorum, içerdiği sözcüklerin gücünü" (Atwood, 2018, s. 233). Ve Komutanın da ayrıca kalemi Offred'e vermeden önce bir an tereddüt etmesi, kalemin gücünü hissetmesi olarak yorumlanabilir.

Pierre Bourdieu, modern tahakkümün, insan bedenine uyguladığı güçten değil insan bilincine uyguladığı güçten geldiğini belirtir. Egemen güçlerin beden yerine insan bilincine baskı, güç ve şiddet uygulaması Bourdieu'ya göre "sembolik güç"tür ve bu gücün tezahürü "sembolik şiddet"tir. Sembolik güç, ikincil bir güç olup, iktidar biçimlerinin dönüştürülmüş, değiştirilmiş ve yanlış tanınabilen ancak meşrulaştırılmış biçimdir (Bourdieu, 1991, s. 170). Tıpkı dini ritüellerdeki gibi kutsallaştırılan sembolik

güç, kültürel yapılar içindeki hâkimiyetiyle, tahakküm oluşturmak için egemen güç tarafından sonuna kadar kullanılır. Bu güç, kurulan rejimin uygulandığı her alanda kendini hissettirir fakat görünmez bir güçtür. Uygulanabilirliği, ancak bu gücün özne görünümlü nesnesi olduklarını fark etmek istemeyenlere, bu güce maruz kaldıklarını bilmek istemeyenlere, bu kişilerin suç ortaklığıyla mümkündür (Bourdieu, 1991, s. 164). Atwood'un kurgusunda örneğin Komutanlar bu tanıma uymaktadır. Sembolik gücün diğer suç ortakları ise, bu gücün üzerinde uygulandığı kişilerdir. Sembolik güç yeri geldiğinde reddedilebilir nitelik taşıdığı için, bu gücün uygulanmasından bu güce maruz kalanlar da (örneğin Damızlıklar) sorumlu tutulabilir.

“Sembolik güç, insanları görmeye ve inanmaya sevk eden, dünya görüşünü teyit ederek veya dönüştürerek, dünya ve dolayısıyla dünyanın kendisi üzerindeki eylemi onaylayan veya dönüştüren sözler yoluyla, verili olanı oluşturma gücüdür. Bu güç, fiziksel veya ekonomik anlamda sihirli bir güç olarak, mobilizasyonun belirli etkisi sayesinde elde edilenin - ancak kabul edilmesi ya da keyfi olarak yanlış tanınması şartıyla uygulanabilir bir güçtür” (Bourdieu, 1991, s. 170).

Bourdieu'nun dil ve sembolik güç teorisinin totaliter toplumlardaki açığa çıkışı, bir yanıla demokratik toplumlarda gözlenen, o toplumun gelişmesi ve dönüşmesi yönüyle etkisinin tam karşıtı şeklindedir. Diğer bir deyişle demokratik toplumlardaki kurallar ve uygulamaların içine sızan totaliter çarpıklıkların açığa çıkarılmasına da olanak sağlayıcı bir yönü vardır. Atwood'un, distopik kurgusunda anlattığı Gilead totaliter toplumunda ise dil kullanımı sosyal sınıflara göre kısıtlanmıştır. Dilin bir düşünce ya da niyetin aktarılmasında rolü olan, günlük yaşamda iletişimin sağlanması için kullanılan bir ifade aracı olmasının ötesinde, bir eylem ya da güç aracı olma niteliği bu eserde açıkça görülür. İktidar net bir şekilde dilin sosyal kullanımını üretir ve kontrol altında tutar. Örneğin, Damızlıkların düşüncelerini ayrıntılı bir dille ifade etmelerine izin verilmez ve belirlenen durumlarda, belirlenen cümleler dışında bir dil kullanmaları yasaktır. Alışverişe giderken kendi aralarında da kullandıkları sözcükler son derece sınırlı olup belirlenmiş sözcüklerdir. Damızlıklar için özel eğitim kurumları olan Kırmızı Merkezlerde yönetimce kabul edilen sınırlı sayıda cümlenin kullanılmasına izin verilir. Rejim tarafından birçok materyal (kitap, dergi, film gibi.) ve edim (sohbet etmek, eğlenmek, aşık olmak, intihar etmek gibi.) yasaklanmış olduğundan dil de

sınırlanmış olur. Kullanılan cümleler daha çok, “Tanrı meyveyi kutsasın” gibi din temelli üretilmiş cümlelerdir. Gilead'deki yetkililerin amacı, Damızlıkların olabildiğince az konuştukları ve hiç düşünmedikleri bir duruma evrilmeye zorlamaktır. Bu yüzden Offred, Komutan ile Scrabble oynadığı sırada kelimeleri yazarken “bir zamanlar bildiği ama neredeyse unutmuş olduğu bir dili kullanıyormuş gibi” (Atwood, 2018, s. 195) hisseder. Dile ve hafızaya dayalı bir oyun olarak Scrabble, -kullanım biçimi ve anlam yüklenmesi kişilere göre değişiklik gösteren- bir *oyun* niteliği taşıyan *dilin* kullanımını içermez, aynı zamanda dil üzerinedir. Scrabble oynamak, Offred’e dilsel ve sözel yetisini hayatta kalabilmek için gösterme fırsatı sunar. Bu ona aynı zamanda, hayatta kalabilmesinin bir kaydını bırakabilecek gücü kullanma fırsatı da verir (Gökçen, 2014).

Damızlık Kızın Öyküsü’nde anlatılan distopik toplum, totaliter devlet modeli altında karakterize edilmiş ve toplumu oluşturan bireylerin, rejimin dayattığı ve biçimlendirdiği şekillere boyun eğdirilişi resmedilmiştir. Roman, kadınların, erkek egemen söylemi, kurumları ve sosyal ağları tarafından tahakküm altına alınıp, kolektif bir varlık haline getirilerek araçsallaştırılmasının güçlü bir örneğini vermiştir. Ezilen kadın-baskıcı erkek arasında geliştirilen toplumsal ve bireysel iktidar ilişkileri ile bu ilişkilerin ‘nasıl kurgulandığı-nasıl sonuçlar oluşturduğu’ ifşa edilmiştir. Kadına boyun eğdirmek olgusu, kadın özneleri sınıflandırmak, kadın bedenini disipline edici araçlar ve/veya pratikler yaratarak yabancılaştırmak, sürekli gözetim altında tutmak ve dili kullanarak ‘yanıltıcı’ bilgiyi inşa etmek gibi süreçlerle mümkün kılınmıştır. Kurguda yer alan Komutanlar, Eşler ve Teyzeler ile Gilead’daki tüm görevliler söylemi yayma, dağıtma ve yeniden üretme sürecine katkıda bulunurlar. Damızlıklar ve sistem içinde farklı kademelerde konumlanmış tüm kadınlar kendilerini ezen baskın söylemin yeniden üretilmesinin de özneleri olurlar. Damızlık kadınların gerçek isimlerinin yok edilmesi ve damızlık olarak gönderildiği komutanın adıyla anılması, konuşurken sınırlı sözcükleri kullanma haklarının olması, rejimin dayatmalarına itiraz etmeleri durumunda bir uzuvlarının kesilmesi gibi işkence yöntemlerinin uygulanması, yazmalarına okumalarına izin verilmemesi gibi tezde incelenip tartışmaya açılan tüm sistematik yöntemler rejimi güçlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Doğurgan kadınların tahakküm altına alınarak, onlardan üretken damızlıklar oluşturmak ise, kısırlık nedeniyle neslin

yok olması tehlikesini bertaraf etmek amacıyla kurulmuş sistemin güçlendirilmesi, rejimin ana hedefidir.

SONUÇ

Karanlığın Sol Eli romanı, yukarıda detaylı şekilde açıklandığı üzere, insanların cinsel özelliklerinin, kemmer denilen döneme girdiklerinde yani salt cinsel ilişki eylemini gerçekleştirdikleri dönemde açığa çıktığı, bilinenin dışında bir evrenin anlatımıdır. Alternatif evrenin anlatıldığı gezegende bireylerin bir aylık döngü sırasında kadınlık özellikleri, bir başka aylık döngüde ise erkeklik özellikleri gösterebilmesi durumu onların kadın veya erkek olarak değil insan olarak tanımlanması sonucunu getirir. Bu durumun açığa çıkardığı bir başka gerçeklik ise, sabit bir cinsel kimlik yoksunluğuna bağlı olarak, belirlenmiş toplumsal cinsiyet özelliklerinin bireylere sosyal inşa yoluyla kazandırıldığının net bir işareti niteliğindedir. Gethen'deki bireylerin biyolojik olarak 'eril' ya da 'dişil' özellikleri keskin çizgilerle ayrılmış bir şekilde göstermemesi, bu cinsiyet özelliklerinin geçici nitelik taşıması ve yaşam döngüsü içinde değişebilir olması, heteronormatif toplumlarda salt toplumsal cinsiyetin değil, biyolojik cinsiyetin de inşa edilen, dayatılan ve performatif olduğu düşüncesinin irdelenmesi gerekliliğini hissettirir. Le Guin, teknolojinin gelişmemiş olduğu ve son derece basit hatta bazı açılardan ilkel yaşamların sürdüğü gezegende, insan ilişkilerini kurgunun merkezine yerleştirmiştir. Heteronormatif toplumda, rol kavramı, cinsiyetlerin varlığı üzerine inşa edilmiştir (Connell, 2017, s. 86). Erkeklik ve kadınlık rolleri ile bu rollerin gereklerini yerine getirme dayatması, bireylerin kendi derinliğini kavrama yetisine sekte vurur. Toplumu oluşturan her birey, kendi iç dinamiğini yaşamına ve yaşama anlayışına yeter derecede aktaramaz. Zorunluluklar ve cinsiyete dayalı sorumluluklar, anlam derinliği taşıyan ilişkilerin yeşermesine zayıflatıcı etki yapar. Özgür ruhlar, yaratıcıdır, sınırsızlık hissiyle belki de sosyal normların geçerli olduğu toplumlarda bir araya gelemeyecek birçok düşünce biçimini yan yana getirerek, başka bir dünyanın yaratımına katkı sunar. Eşitlik anlayışının güçleneceği niteliklere uygun şekilde üretilmiş, eşitlikçi anlayışı temel alan ahlaki normların toplumsal yaşamda etkinliğini artırabilme olgusu ise bir cinsin diğerine üstünlüğünün gelişmesine kalkan

görevi görür. Özetle aralarında gerçek eşitliğin teşkil edildiği insanların oluşturduğu toplumda, derin düşünce, anlamlı ilişkiler ve eşitliği güçlendiren ahlaki değerlerin varlığı, heteronormatif toplumlarda cinsiyet farklılıklarının yarattığı, birçok çelişkiyi de ortadan kaldırmıştır;

Ancak Le Guin'in kurgusundaki gibi cinsiyeti ortadan kaldırmak, insanların biyolojilerini deşışebilir kılarak yaşamlarının farklı dönemlerinde erkek ya da kadın olabilmek özelliği sağlamak, ayrımcılık, güç dengesizliği ve cinsiyetin neden olduğu düşünölen tüm eşitsizliklerin ortadan kalkacağı bir dünya öngörmek, ataerkil olan her şeyin aşındırıldığı anlamına gelebilir mi? Le Guin'in kurgusunda, aile organizasyonu ve cinsiyet eşitliği sorunları tatmin edici şekilde çözülmüş gibi görünse de, güç dengesizliklerinin devam etmesi durumunun cinsel olarak eşit bir dünyada da söz konusu olabilmesi, insan ırkının temelde çatışmayı arzuladığı gerçeğinin bir tezahürü olarak görülmez mi? Cinsiyetin androjenlik yoluyla yıkılması, kurgudaki insanlar arasında erkek/kadın ikili karşıtlığında ifadesini bulan, ilkinin ikincisine üstünlüğu durumunu ortaya çıkarmamıştır ve çift cinsiyetlilik kavramı ile bir bakıma psikolojik ve sosyal bir birlik, bütünlük, denge ve işbirliği alanı Gethenlilerin yaşamına hakim olmuştur. Ancak yukarıda da işaret edildiği gibi bu alanın oluşması insan ırkının çatışma arzusunun, cinsel olarak eşit bir dünyada bile açığa çıkıp çatışma yaratmasını önlememiştir. Le Guin'in "Cinsiyet gerekli mi" başlıklı makalesinde de vurguladığı gibi gezegendeki insanları aynı bizler gibi kavgacı, rekabetçi ve saldırgan gözökmelerine ve kavgalar, cinayetler, suikastler, kan davaları ve yağmalar olmasına rağmen, 13 bin yıllık kayıtlı tarihinde savaş olmamıştır. Ya da Yeni Dünya'daki beyazlar gibi dünyayı keşfetmek ve sahip olunan toprakları genişletmek amacıyla hareket halindeki insanlar tarafından gerçekleştirilen işgaller olmamıştır.

Gethen'lilerde cinsiyetin mutlak bir kategori olmayıp, esnek ve akışkan hali, birçok sosyal ve kültürel anlamda sonuçları içerir. En belirgin olan sonuç ise, sabit cinsiyete dayalı olarak inşa edilen cinsiyet rollerinin var olamamasıdır. R.W. Connell, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* kitabında, cinsiyet farklılıklarına ilişkin bilgilerin muğlak varsayımlarla sunulduğunu ve gözömlenen farklılıkların rol fenomenleriyle açıklanabildiğini belirtir ve birçok toplum teorisinin rol kavramı üzerine inşa edildiğini

vurgular. “Genel olarak rol teorisi, temel kısıtlamalarını kalıplaşmış kişilerarası beklentilere yerleştiren toplumsal yapıya bir yaklaşım biçimidir” (Connell, 2017, s. 85). Connel, bu paradigmanın hemen her tip insan davranışına uygulanmasının yanı sıra, toplumsal cinsiyet ilişkilerine de çeşitli şekillerde uygulama şansından söz eder. Rol kavramlarının toplumsal cinsiyet uyarlamalarının özünü, erkek veya kadın olmanın anlamının, kişinin cinsiyetine paralel belirlenmiş genel bir rolün canlandırılmasının oluşturduğu açıktır ve bu rol ‘cinsiyet rolü’ dür. “Toplumsal cinsiyet anlayışı ve rol kavramı, öncelikle farklı toplumsal beklentilere yanıt verdikleri için, kadının ve erkeğin davranışlarının birbirinden farklı olduğunu vurgulayarak, cinsiyet farklılığına dair biyolojik varsayımlardan kurtulmamıza olanak tanır” (Connell, 2017, s. 86). Diğer taraftan Gethen’lilerin kalıcı bir cinsiyetten yoksun olmaları, kendi cinsiyet normlarını oluşturmalarıyla sonuçlanır ve kendilerine benzemeyen kalıcı olarak erkek ya da kadın olan bireyleri, marjinal olarak görmeleri sonucunu doğurur. Ai’nin kalıcı erkekliği, sapıklık olarak görülür ve bu bakış açısı, heteroseksüel anlayışın Queer bireylere bakış açısı ile paralellik gösteren bir anlayışı temsil ederken, cinsiyet özelliklerinin, bir insanın kimliğinin ayrılmaz parçası değil de, yapay bir ayırımın sonucu olduğunun altını çizer.

Le Guin, romanın kurgusunu oluştururken geliştirmeye çalıştığı “düşünce deneyi”nde cinsiyet olgusunu ortadan kaldırarak geriye ne kalacağını tespitini yapmaya çalışır. Ancak, Gethen’lileri anlatırken erkek cinsiyete özgü kişi zamiri kullanmış olması nedeniyle, okuyucuda, cinsiyetsiz olarak kurguladığı bireylerin erkek olduğu izlenimi bırakmasını önleyemez. Ayrıca, okuyucuların yerleşmiş cinsiyetli bakış açılarının da bu izlenimi kuvvetlendirici etki yaptığı söylenebilir. Okuyucu, Genly Ai’nin anlatımının da etkisiyle, kadın ya da erkek birey olarak, öğretilmiş cinsiyet rollerinin kuvvetli etkisini bir kenara bırakıp, bu fantastik dünyanın bireylerinin gerçek doğasını anlamakta yeter derecede başarılı olamaz. Yaratılan cinsiyetsiz dünyada bir erkek olarak Genly Ai’nin varlığı ve anlatımının da, gezegendeki dünyanın Le Guin’in kurguladığı manada anlaşılmasına engel oluşturduğu da düşünülebilir. Erkeklerin ve kadınların bir metni, cinsiyetlerine paralel bir şekilde içselleştirdikleri bilgileri kullanarak yorumlayacakları gerçeği de buna eklenince (Moran, 2016, s. 250), Gethen’in erkek dünyası hissiyatının, okuyucunun zihnini esir etmesi hiç şaşırtıcı

değildir. Le Guin'in, fantastik dünyasına ait insanları nitelemek için bir cinsiyet zamiri üretmesi fikrinin de, bu izlenimin değişmesinde büyük bir etki yaratmaması çok olasıdır.

Le Guin, *Karanlığın Sol Eli* kitabını yazması için ona ilham verici unsurların neler olduğunu *Cinsiyet Gerekli mi?* başlıklı makalesinde açık bir şekilde tartışır. 1960'ların ortalarında, 'kadın nedir' sorusu yazarın zihninde açığa çıkar. Cinsiyet ayrımının yapılmadığı, entelektüel bir ailesi olan Le Guin, kadını çevreleyen sorunlar üzerinden cinsellik ve cinsiyet üzerine de düşünmeye başlayarak romanının ilk tohumlarını oluşturur. Kadınla erkek arasında fizyolojik farklılıkları aşan sorunların var olup olmadığının izini romanın her aşamasında sürer. Estraven'in kadınların özellikle zihinsel olarak erkeklerden farklı olup olmadığı sorusu, Elçi Ai'nin tereddüt ve utançla karışık bir sıkıntıyla net yanıt verememesi ile sonuçlanır;

“Hayır. Evet. Hayır, elbette, aslında değil. Sanırım bir insanın hayatındaki en önemli şey, tek başına en belirleyici etken erkek veya kadın olarak doğmak. Kadınların neye benzediğini söyleyemiyorum sana. Bunu soyut olarak hiç düşünmemiştim doğrusu ve pratik olarak da unutmuşum bile” (Guin, 2018, s. 240).

Le Guin romanında, kadının neliği sorusuna net yanıtlar sunmasa da, özellikle günlük yaşam işleyişi ve gelenekselleşmiş yaşam anlayışlarını kökten değiştirebilecek alternatif düşüncüler ve yollar açar. İnsan anatomisinde kurguladığı hayali ve radikal değişim anlayışı ile hayal gücünün genişletilmesine katkı sunar fakat oluşmasına katkı sunduğu bakış açısı ile nelerin görülebileceği konusunda hiçbir kesin öneride bulunmaz. Bugünün dünyasını oluşturan toplumların bireyleri; sosyal olarak çok cinsiyetli anlayışa sahip olsaydı, aralarında ekonomik ve sosyal eşitlik sağlanmış olsaydı, erkek ve kadın yaşam alanlarında güç denkliği sağlanmış şekilde yer alabilseydi kuşkusuz başka bir dünya mümkün olabilirdi. Ancak bu dünya sorunsuz bir dünya mı olurdu yoksa sorunların niteliği, biçimi, içeriği ya da büyüklüğü mü değişirdi? Bu değişmiş sorunlar üzerinden çözüm odaklı anlayışın geliştirilip hâkim kılınması ve tersyüz edilmiş ikiliklerin karşıtlar değil birbirini üreten ahenkli zıtlıklar niteliğiyle yeniden teşkil edilmesi ne kadar mümkün olabilirdi? Tüm bu soruların yanıt bulması kuşkusuz cinsiyete(sex) ve cinsel yönelimlere dayalı eşitsizliklerin ortadan kaldırılma yönteminin geliştirilmesiyle olasıdır. Toplumlara kısacına almış olan ataerkil anlayışın geliştirilen

bu yöntemlerle yıkılmasının yolu açıldıktan sonra, gelişecek sorunların salt insan olma bağlamında çözümlenmesi mücadelesi yeni bir toplumsal izlek oluşturacaktır.

Evelyn Fox Keller, modern bilimin toplumsal eleştirmenlerinin, bilimsel dürtünün temelinde denetim ve tahakkümün olduğu yönünde yaygın bir kanıya sahip olduklarını söyler. Bilimsel bilgi ile erkin aynı noktada birleştiğini, bilimin amacının da doğayı denetim ve tahakküm altına almak olduğunu dile getiren Bacon'ın yazılarının içeriği, kendinden önceki bütün gelenekleri reddedici ve saldırgan tutumunu açığa çıkarıcı niteliktedir (Keller, 2016, s. 57). Bacon'un bilimi erkle bir tutması, hatta kurtuluş olarak görmesi, erk gücü elinde bulundurma anlayışının insanların ahlaki sorumluluğuymuş gibi yanıltıcı bir anlayışın geçerlilik kazanmasının yolunu açar. Keller'e göre tarih ilerledikçe, bilim pratiği ile erk ilişkisi derinleşir ve toplumsal güven ile iyimserliğin yerini endişe almaya başlar. Çünkü, kimi bilim eleştirmenleri, bilimsel dürtüdeki saldırgan tutumun insanlığın geleceğini tehlikeye soktuğu yönünde görüşleri savunmaya başlar (Keller, 2016, s. 57). Gerçekten de teknolojik süreçler doğanın ihlal edilmesi ve tahakküm altına alınmasıyla büyük çevre felaketlerini, doğada yaşam süren türlerin tahribata uğramasını, çeşitli salgınlarla toplumsal erozyon oluşmasını ve insanın ait olduğu doğa ile arasına aşılması güç çelişkilerin girmesi durumunu getirmiştir. Atwood'un Damızlık Kızın Öyküsü romanının kurgusu da bu temel üzerine inşa edilmiştir ve doğayı ihlal anlayışının tipik bir sonucudur.

Ekolojik sistemin çökmesi sonucu oluşan kısırlığın neden olduğu nüfus azalması, yeni neslin oluşmaması riskini doğurmuştur. Gilead rejiminin hayata geçirmeye çalıştığı çözüm ise, doğurgan kadınların üreme yeteneğinin kullanılarak, onları nüfusu yeniden oluşturucu kolektif varlıklar haline dönüştürmektir. Üretken olanların ayrıştırılması ve önceliklendirilmesi, görece damızlık kadınlara gizil bir güç kazandırmıştır. Bu gizil gücün kurgunun ilerleyen süreçlerinde çeşitli biçimlerde açığa çıkması, ezilen kadınların, rejimi sarsma yönünde bir direniş mücadelesini, sessizliği çığlığa dönüştürerek örgütlemesi ile sonuçlanmıştır. Gilead toplumunda erkeklerin mutlak gücü, toplumdaki özgürlüğü ortadan kaldırarak kadınları güçsüzleştirip, onları köleleştirerek, bir bakıma kadın doğasındaki direnme gücünün açığa çıkmasına ve hatta bu gücün kendilerinin de hiç beklemedikleri biçimlerde ortaya çıkarak, olanaksız gibi gözükken bir mücadele içine girmelerine neden olur. Bu güç mücadelesi iktidarın sahip

olduğu ve toplum üzerinde çeşitli biçimlerde kullandığı gücüne tepki olarak ortaya çıkmıştır ve kadınların kontrolünü kaybettikleri zihinlerini ve bedenlerini tekrar elde etmenin yollarını bulmanın bir kıvılcımı niteliğine bürünmüştür. Baskı altına alınmış gruplar cezalandırıcı iktidara yönelik reddini ve bazen de isyanını hızlandırabilir. Çünkü diyalektik olarak her tür güç biçimi, kendisine karşı çıkacak bir direnç biçimini de içinde barındırır ve bu direnç ile karşılaşması kaçınılmazdır (Foucault, 1992, s. 73). Foucault'ya göre direncin varlığı disipline edici iktidarı meşru kılar ve baskıcı iktidarın var olması, direncin de ortaya çıkması ve varlığını duyurması anlamına gelir. Direncin olmadığı bir iktidar ilişkisi yoktur ve iktidar ilişkilerinin uygulandığı yerlerde direnç oluşturulur (Foucault, Truth and Power, 1980, s. 109-133). Baskıcı iktidar, disipline edici mekanizmaları ortaya koyduğu sürece, bir direnç noktası oluşur ve karşı çıkma stratejileri baskı altındaki topluluk tarafından kurgulanır.

Damızlık Kızın Öyküsü romanında Atwood'un, okuyucuların yaşadıkları toplumdaki gizli tehlikeler hakkında düşünceleri için bir açılım sağlamış olduğu söylenebilir. Dünyada, dilin gücüyle, toplumu oluşturan bireylerin zihin ve davranışları üzerinde kontrol sağlayıp, tahakküm kuran birçok totaliter yönetim vardır. Atwood, demokratik ve totaliter toplumlar arasında kıyaslama yapıp, olası baskı rejimi tehlikelerinin demokratik bir toplumda ustalıkla üzerinin örtülerek fark edilmeden kalmaya devam etmesinin nelere yol açabileceğine bir ayna tutmuştur. Ayrıca romanın, iktidarı uygulama aracı olarak dilin, nihai güç elde etmek için kullanılması ve güç ile dil arasındaki yakın ilişkideki sınırların aşılmasının yol açacağı hiyerarşik düzendeki çeşitli güç konumlanmalarına dikkat çektiği görülür. Atwood, ayrılmaz bir şekilde ilişkilendirdiği, milliyetçilik, liberalizm, feminizm ve çevrecilik olgularını, imgesel söyleminde bir araya getirir ve güç yapılarının ezme ve ötekileştirme tutumunun birbiriyle ilişkisi ve benzerliği üzerinden mesajını aktarırken aynı zamanda kendi dünya görüşünün ve bakış açısının da ipucunu verir. Gilead öncesi toplumdaki Offred'in kimliği ile yeni düzendeki Offred'in kimliği arasındaki sert dalgalı çatışmaları aşip bu kimlikleri uzlaştırma çabası üzerinden, kadın kimliğinin doğaya paralel sömürülmesi, aşağılanması ve tabi kılınması olguları açığa çıkarılmıştır. *Damızlık Kızın Öyküsü*'nün, teknokratik toplumların getirdiği çevresel bozulmaların, birinci planda kadınları ve

yaşamlarını etkilemesinin çarpıcı hikayesinin, distopik bir kurgu örgüsü içinde anlatımı olduğu söylenebilir.

Gilead rejimi gibi baskıcı rejimlerde ataerkil sistemin her zaman kadını ve bedenini araçsallaştırdığı eserde net bir şekilde açığa çıkar. “Hiyerarşik kutuplaştırma eğiliminin düşünce kalıpları ve pratiğe yansımalarına baktığımızda kadınları sistematik bir şekilde değersizleştiren ve dışlayan geleneğin kadın deneyimiyle hiçbir şekilde uyuşamayacağı, onu tanımlamakta aciz kalacağı ve belki de bu nedenle dışlamayı, yok saymayı tercih edeceği ortadadır” (Koyuncu, 2015, s. 41). Bu rejim kadınların isteklerini, düşüncelerini ve kimliğini yok sayarak nesneleştirir ve onlara boyun erdirir. Kadınların nasıl giyineceği, nasıl davranacağı ve ne şekilde yaşayacağı rejim tarafından belirlenir. Ahlak normları ve dini kurallar üzerinden yapılan dayatmalar kadını güçsüzleştirir ve bu normların doğallaştırılması için gereken süreçler de gene rejim tarafından uygulamaya konur. İnşa edilen hiyerarşik düzene dayalı toplumsal ilişkilerin, toplumsal cinsiyet normlarının üretilmesi ve sürdürülmesi de rejimin sürekliliğini güçlendirici etki yapar. “Hükmedilenler, tahakküm ilişkilerine, hükmedenlerin bakış açısıyla oluşturulmuş kategorilerle bakarlar, bu da bu kategorilerin doğalmış gibi görünmelerine yol açar. Bu onları sistematik bir şekilde kendi kendini değersizleştirmeye, hatta aşağılamaya götürebilir” (Bourdieu, 2015, s. 50).

Cinsiyet bölünümünün yeniden üretilmesine etki eden en önemli kurum devlettir. Ataerkinin koyduğu buyruk ve yasaları onaylayıp katmerlendirir ve büyük ölçüde, kendi yapısının ta içinde eril ve dişil arasındaki arketipsel bölünümü yeniden üretir (Bourdieu, 2015, s. 111). Atwood, kurgusunda rejimin bu sayılan özellikleri çok etkili bir şekilde uygulamaya koyabildiğini kuvvetli bir şekilde ifşa etmiştir.

Daha önceden de belirtildiği gibi, ikili karşıtlıklar egemen terimin, kendi karşıtının varlığı ile varlık kazanması ve geçerlilik oluşturması şeklinde ortaya çıkar (Hegel, 1986, s. 129). Örneğin Totaliterlik/Bireycilik ikili karşıtlığı arasında da organik, birbirini yaratıcı bir ilişki vardır. Toplum olmadan birey olunmaz ve toplumlar bireylerin bir araya gelmesinden oluşur. Atwood, romanıyla, kuramsal olarak, erkeğin egemen ve efendi olarak gücü elinde bulundurup, kadını farklı biçimlerde sindirip ezebileceği bir toplum kurgusunun olası olduğunu ortaya koyar. Hegel’in efendi-köle

ilişkisi biçiminde örneklediği bu durumda, bir yanda ‘esas doğası kendisi için olmak olan bağımsız bilinçlilik’(efendi) vardır; diğer tarafta, ‘esas doğası bir başkası için olmak olan bağımlı bilinçlilik’(köle) vardır. İki biçim de özeldir; ilkin özdeş değil ama karşıt oldukları ve bir birliğe yansımaları henüz ortaya çıkmış olmadığı için, iki karşıt bilinç şekli olarak vardılar (Hegel, 1986, s. 128). Romanda, Hegel’in söz ettiği, biri özü kendi-için-olmak olan bağımsız bilinç olarak rejimi ayakta tutan ‘*baskıcı erkek*’, öteki ise özü bir başkası için yaşamak ya da olmak olan bağımlı bilinç ‘*boyun eğdirilmiş kadın*’ olarak karşımıza çıkar. Birincisi Efendi, İkincisi Köledir. Kadınlara, Gilead toplumunda bu direkt ya da dolaylı boyun eğdirilme olgusunun temel araçları, rejimin ideolojisi, niteliği ve inançlarının altında yatan anlamları açık bir şekilde ortaya çıkarmanın etkili yolu, ikili karşıtlıkların tespit edilmesidir. İkiliklerin üstün tarafında yer almış Gilead erkeklerinin kadınlara bakış açısı, baskı altında tutulan kadınların daha iyi ve özgür bir yaşam alternatiflerinin olmayıp ancak daha kötü ve sınırlanmış bir yaşam olasılığının mümkün olabileceği yönündedir. Rejimi uygulayan yönetici erkeklere göre, kadınlar bunu sessizce kabul etmelidir (Atwood, 2018, s. 274-275). Oysa, Offred’in yatak odasının duvarında bulduğu, bir önceki Damızlık tarafından yazılmış olan cümle, Offred’in zihninde, bu düşüncenin yıkılmasının ilk kıvılcımını çakar. ‘‘O piçlerin seni un ufak etmesine izin verme’’ (Atwood, 2018, s. 234).

Derrida’nın ‘difference’(farklılık) kavramının yolunu açmak, metinde yer alan bu ikili karşıtlıkları geçici olarak tersine çevirerek ve yeniden üretmek mümkün kılınabilir. İkiciliğin sınırlayıcı, esnek olmayan yapısı ve kadınları, üstün görülen erkekten aşağı konumda ve pasif gösterdiği kanıtlanmıştır. Derrida’nın ‘difference’ (farklılık) kavramı (Direk, 2015, s. 96) üzerinden, kadın ve erkeğin özünde insan olması ve sadece biyolojik farklılıklarının olması temelinden bakıldığında, hiyerarşik karşıtlar arasındaki ilişkinin istikrarsız ve sorunlu olması, ikiliklerin ayrıcalıklı tarafına yönelmenin ve bu kısma odaklanarak teori üretmenin eşitsiz sonuçları kaçınılmaz olur. Derrida, ikili karşıtlıkların sınırlılıklarından uzaklaşır, ikilikleri yapı bozuma uğratar ve geliştirdiği Difference (farklılık) kavramıyla ayrıcalıklı ve ayrıcalıksız olanı tersine çevirir. İkiliği oluşturan tarafların farklı olduğu anlayışı, varlığı kabul edilmemiş ötekinin eşit şekilde kabulünü de getirir (Küçükcalp, 2008, s. 248).

Öyküde Offred, zihnine hücum eden anlarına paralel olarak yoğun bir sorgulama içine de girer. Köktendincilerin sistemi nasıl ele geçirmeyi başardığını ve bunda kendisinin insan hakları ihlallerine ve çevre sorunlarına ilgi göstermemiş olmasının etkisini gözden geçirir (Atwood, 2018, s. 226). Geçmişteki bu tavrı bir bakıma kadınların ataerkil bir toplum içinde köktendinciler tarafından yönetilmelerine mi sebep olmuştu? Annesine ve annesinin aktif olarak yer aldığı feminist harekete olan itirazlarını anımsadığında, içinde yaşamak zorunda kaldığı rejimin koşullarını o dönem feministlerin erkek üstünlüğü ve kadınlık rollerini yıkmaya çalışma mücadelesi ile paralel değerlendirdiğinde, her şey daha çok anlamını bulur ve yerine oturur (Atwood, 2018, s. 155). Şu an Offred'in içinde yaşadığı rejim, bir bakıma o dönem mücadelenin önlemeye çalıştığı ve risk gördüğü erkek üstünlüğüne dayalı rejimin temel ideolojisine hizmet etmesi için kadınların baskı altına alındığı yönetim biçimidir.

Feminist mücadele, kadınların susturularak kontrol edilebildiğinin ayırımına, yüzlerce yıllık insanlık tarihini irdeleyerek sayısız kez örneklendiğine tanık olarak varmıştır. Susturularak kontrol altına alınan kadının kimliğini kaybetmesi durumu, Gilead rejiminde açığa çıkmıştır ve totaliter rejimlerin devamlılığını sağlayıcı enstrümanların temel gücünü aldığı bir yöntem olarak teorik ve pratik anlayışlarda yer bulmuştur. Tahakküm altına alınmış kadın olgusu ve bu olgunun yalın gerçekliği, mücadele bilincini geliştirmesi sorumluluğunu tüm kadınlara verir. Kadınların yanı sıra ötekileştirilmiş bireylerin yaşamsal özgürlüklerinin, içinde buldukları toplumun tüm katmanlarında teşkil edilmesi, kurtuluş düşüncesinin kıvılcımlarının kendi farkındalıkları çerçevesinde feminist mücadelenin parçalı yapısı içinde yer bulmasıyla olasıdır. Çünkü bu mücadele, tıpkı kadınlar gibi ötekileştirilmiş tüm kimliklerin toplu mücadelesidir. Bu toplu mücadelenin, parçalı feminist mücadele içinde kendi özgün dinamiklerini karşılayacak şekilde yer bulması, farklılık arz eden mücadele biçimlerinin ortak hedefi olan *totaliter rejim* inşacılarına karşı örülecek mücadeleyi etkili kılacaktır.

Ütopya ve Karşı-ütopya (Distopya) Bağlamında Eserlerin İlişkisi

Yaşadığımız dünyanın geleceğe yönelik siyasal sistem ve sosyal yaşam tasarımlarını, ütopya ve karşı-ütopya şeklinde kurgulamak, bu kurguların çerçevesinde

insanlığın, iyimser-kötümser ikili karşıtlığı bağlamında neleri içinde barındırdığını gözler önüne sermenin etkili bir yöntemi olarak görülebilir. Mutluluk ideali üzerine inşa edilen bir gelecek kurgusunun yapıldığı ütopyalara zıt fikir olarak karşı-ütopyalar, kötücül, kaygı verici ve karanlık bir çerçeve oluşturur. Her ikisi de düşseldir ancak bir o kadar da gerçek olgular üzerine yükselir. İyimser öngörüler ile kötümser tahminler birbirine koşturarak giderken, iyi ve kötü diye isimlendirilebilecek dünyalar, okuyucunun imgelem sınırlarını genişletir.

Ütopya kavramı, süre gelen ve var olan toplumsal düzen içinde bir noktadan bakılarak, toplumu oluşturan tüm bireyler için hayal edilen ancak hiçbir yerde bulunmayan, mükemmel ve kusursuz bir toplum kurgusuna işaret eder. Karşı-ütopya kavramı ise, söz konusu toplumun tüm bireyleri için değil de egemenlik altına alınan ötekileştirilmiş kesim için kötücül, baskıcı ve totaliter rejim kurgusunu ifade eder. İnsanın sınır tanımayan hayal gücü, gerçek ötesi olası dünyaları tasavvur edip hayata geçirmeye çabalamaktan haz duyar, ancak bir bakış açısıyla ütopya olan, diğer bir bakış açısıyla karşı-ütopya olabilir (Bagchi, 2015). Ütopya sözcüğünün geçmişi, hümanizm yanlısı Thomas More'un kralın ekonomik, siyasal ve dinsel uygulamalarını eleştirerek ideal siyasi sistemi, kurguladığı *Ütopia* isimli hayalî ada devletindeki eşitlikçi yaşam anlayışı üzerinden anlattığı romanına uzanır (More, 2017). Daha sonraki dönemlerde ideal toplum tasarımlarını konu alan tüm anlatılarda, 'ideal toplum' anlamında ütopya kavramı kullanılmıştır. Karşı-ütopya (Distopya) terimini ise, 1868 yılında, ilk kez John Stuart Mill, Avam Kamarası'ndaki bir konuşması sırasında muhaliflerine hitap ederken kullanır. Gerçekleşmesi için fazla kötü olan olguları tercih eden ve seven kişiler olarak muhalifleri suçlar ve onları 'distopyacı' olarak niteler. Karşı-ütopya, yapısını baskıcı prensipler üzerine kuran, yöneticisinin diğer alternatif kişiler arasında kendisini en iyi ilan ettiği bir ütopyadır ve distopya yazarları, kurgularında, insani tüm özelliklerin yok sayıldığı korkunç bir geleceğe karşı insanları uyarmak amacını güder (Kul, 2019).

Karanlığın Sol Eli, insanın hayal gücünde çağlar boyunca varlığını sürdüren, ideal ve adaletli bir toplum düşüne tam anlamıyla yanıt veremese de, bu düşe bir tasarım sunma hedefi yönünden derin açılımlar sağlayan bir yapıt olarak görülebilir. Le Guin, cinsellik ve cinsiyet temalarını iç içe irdelleyerek, bu temaların, toplumsal yapıyı etkileme biçimlerini derinine sorgulamış ve eserinde yaratmaya çalıştığı cinsiyetsiz

toplum idealini, alternatif bir gelecek yaratma hayali üzerinden kurgulamıştır. Le Guin bir röportajında, eserinin ütopya olmadığına vurgusunu yapar; ”Bu kesinlikle bir ütopya değil; çağdaş topluma karşılık, uygulanabilir hiçbir seçenek arz etmiyor. Çünkü bu kitap, insan anatomisindeki hayali ve radikal bir değişim üzerine kurulmuştur. Yapmaya çalıştığı tek şey alternatif bakış açısı açmak, hayal gücünü genişletmek ve bunu da hiçbir kesin öneride bulunmadan yapmaktır” (Guin, 2010).

Karanlığın Sol Eli’nde, bireylerin sosyal olarak çok cinsiyetli kurgulanmasının altında yatan neden, erkek ve kadının, kendi sosyal rolleri ve ekonomik varlıkları açısından tam anlamıyla eşit olup, özgürlükleri, sorumlulukları, öz saygıları açısından da aralarında eşitliğin sağlanmış olma durumunda, toplumun daha farklı bir yerde olabileceğinin mesajını vermeye çalışmaktadır. Le Guin sorunsuz bir düzen tasarımında bulunmadığını, ancak oluşabilecek sorunların bugünkünden farklı boyutta olabileceğini belirtirken, ikiliklerin adil ve eşit bir düzeni bozduğuna dikkat çeker: “Görünen o ki, bizim merkezi sorunumuz şimdiki olandan muhtemelen farklı olurdu: istismar sorunu. Kadının, zayıf olanın, yeryüzünün istismarıdır. Bizim lanetimiz yabancılaşmadır, iyi ve kötünden ayrılmadır. Denge ve birleşme için bir arayış yerine egemenlik için bir mücadele var. Bölünmeler üzerine ısrar ediliyor, karşılıklı bağlılık inkâr ediliyor. Bizi ikilikler mahvediyor” (Guin, 2010),

Margaret Atwood’un *Damızlık Kızın Öyküsü* romanında konu edilen Gilead toplumunun sosyal ve toplumsal yapısını, Le Guin’in yukarıda aktarılan tespitinin bir başka zaman diliminde ve bir başka toplumda tezahür etmiş olduğu şeklinde görebiliriz. Her iki eser arasında, ‘Ütopya’ ve ‘Karşı-ütopya’ tanımları arasında kurulan bağlantı türünü karşılayan bir bağ vardır. Ve bu bağ, mevcut sistemin eleştirisini içerip, alternatif bir dünya ortaya koyan ‘Ütopya’ ile ütopyik düşünce ve amaçlarla yola çıktığında ortaya çıkabilecek totaliter ve baskıcı bir toplum düzeni olarak tanımlanan ‘karşı-ütopya’ kavramlarının tanımları arasındaki organik bağın kendisidir.

Karanlığın Sol Eli, çift cinsiyetli bir insanlık fikri üzerine inşa olacak bir toplumdan söz ederken, erkek/kadın ikili cinsiyetin karşıtlık olarak görülmediği ve bu karşıtlığın güç ilişkilerine temel oluşturmadığı bir toplumun olası olabileceği fikrini sunar. Roman, çoklu cinsiyet biçimlerinin varlığının, rollerle belirlenmiş geleneksel aile yapısına tehdit oluşturacağına inanılan ataerkil anlayışın tersine bir anlayışı geçerli

görür. Sunulmaya çalışılan toplum yapısı, çoklu cinsiyet olgusunu, dini ve kültürel yapıların geleneksel olarak kurgulayıp destekledikleri doğum, evlilik, üreme ve ölüm gibi yaşamsal olayların dinamiklerini tehdit edici bir unsur olarak görmez. Heteroseksüellik çatısı altında oluşmuş aile modelinde görülen, toplumsal kurallar ve yargılar tarafından inşa edilmiş erkeklik ve kadınlık rollerinin, bireylerin yaşam çizgisini belirlemediği görülür.

Damızlık Kızın Öyküsü'nde ise, erkek/kadın ikiliğinin etkin olmasıyla, iktidar ve güç ilişkilerinin kadının güçsüzleştirilmesi ve erkeklerin güçlü kılınması üzerine yükselen sistemin tezahürü açıkça görülür. Gilead'daki sosyal sistemde erkekler hangi sosyal statüde olursa olsun, her sosyal konumdaki kadın üzerinde tartışmasız üstünlüğe sahiptir. Gilead öncesi sistemde kadınların sahip olduğu haklar ellerinden alınarak, kendilerine en yakın erkeğe bağımlı kılınmışlardır. Ayrıca heteroseksüellik dışı anlayışlar hoş görülmediği gibi büyük yaptırımlar ve cezalar ile sonuçlanır. Toksik atıklar ve nükleer kirlilik nedeniyle ortaya çıkmış olan kısırlık sonucu negatif yönde seyreden nüfusun dengeli bir artış gösterebilmesi için sağlıklı ve doğurgan kadınlar damızlık olarak yüksek mevkideki ailelere gönderilir ve rollerin etkin olduğu aile modelinin devamlılığının teminatı olan bebek sahibi olma konusu desteklenir. Doğurgan kadınların bir üretim makinesi olarak konumlandırıldığı sistemde, din olgusu üzerinden çeşitli mitler ve anlatılar aracılığıyla sunulan değerler, kadının Gilead toplumundaki statüsünü şekillendirir. Atwood'un kurgusal evreninde yönetimi elinde tutan ve sadece erkek cinsinden oluşan köktenci Hıristiyan liderlerin uygulamasında her statüdeki kadının sessizlik ve teslimiyet halinde olma zorunluluğu somut bir şekilde görülür.

Karanlığın Sol Eli'nde kurgulanmış Gethen gezegeninin bireyleri, cinsel fizyolojileri açısından, bugünün dünyasına yakın çerçevede kurgulanmış olan *Damızlık Kızın Öyküsü* romanında anlatılan Gilead rejimi bireylerinden çok farklıdır. Gethenlilerin belirli bir cinsiyetleri yoktur ve yaşamının bir döneminde baba olan bir kişi başka bir süreçte çocuk doğurabilir. Cinsiyete göre iş bölümünün gerçekleşmemiş olması, cinsiyetlerin birbiri üzerinde üstünlük kurma olgusunu ortadan kaldırmıştır. Gilead rejiminde, damızlıkların sürekli tecavüze uğruyor olmalarına karşılık Gethen gezegeninde tecavüz olgusu gelişmemiştir ve cinsel ilişkinin gerçekleşmesi karşılıklı

rızaya bağlıdır. Gethenlilerin dilinde, savaşın ne olduğu hakkında hiçbir fikirleri olmadığı için savaş sözcüğü yoktur. Oysa Gilead rejiminin kurulduğu dünya bir zamanlar fetih mantığı ile hareket etmiş güçlü ülkelerin genişleme ve yenedünyaları keşfedip sahip olma anlayışlarıyla hareket ettiği dünya düzeninin bir devamı niteliği taşır. Güçlü/zayıf ve egemen/itaatkâr ikiliklerinin gelişmemiş olduğu ütopyik evren Gethen'e karşılık, Gilead bu ikiliklerin en çarpıcı örneğinin yaşandığı karşı-ütopyik bir evrenin anlatımıdır.

Gilead rejiminde azınlık sayılabilecek yönetici kesimin, çevresel sorunlarla bozulmuş dünya yerine, egemen güç olarak kurmaya çalıştığı evren hayali, azınlığın ütopyası iken, toplumun ötekileştirilmiş, baskıcı ve totaliter sistem altında karanlık içinde tuttuğu çoğunluğun karşı-ütopyası olmuştur. Düzeni güçlendiren, güç yapılarını oluşturan, yasaları koyan, kuvvetlendiren ve çığneyen erkekler, eril ilkeyi Gilead rejiminde geçerli kılmıştır. Gethen üzerinde ise dişil ilke ile eril ilkenin oluşturduğu bir denge düzeni hakimdir: merkezileştirmeye karşılık sorumluluğun dağılımı, katılığa karşı esneklik, çizgiselliğe karşılık döngüsellik (Guin, 2010). Cinsiyet olgusunun ortadan kaldırılmasıyla, Gethen gezegenindeki bireylerin tümünü kapsayan kusursuz ve ideal toplum hayali ütopyası ile ikili cinsiyet sisteminin bir cinsiyetin diğerine üstünlüğü şeklinde tezahür eden ve eril ilkenin hakimiyetinin olduğu karşı-ütopyik evren tasarımı, insanlığın gelecek yaşam tasavvurlarına çok yönlü mesaj ve ipucu sunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ostro, J. (2018). Weber, Durkheim, and the Duality of Structure in Modern Society . *The New School for Social Research Fall* .
- Açık Turguter, E., & Karaca Evren, M. (2019) . Sosyal Teoride Dualiteleri Aşma Çabası;Giddens,Bourdieu, Layder. *Universal Journal of History And Culture*, 33-45.
- Adams, C. J. (2017). *Etin Cinsel Politikası- Feminist- Vejetaryen Eleştirel Kuram*. İstanbul Çev:Güray Tezcan-Mehmet Emin Boyacıoğlu: Ayrıntı Yayınları.
- Akcan, E. (2006). Metafiziğin Kalesi Hakkında Düşünmek. *Cogito YKY*, 273-287.
- Akın, M. (2010). *Çağdaş Sosyoloji Teorileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Annas, P. J. (1978). New Worlds New Words: Androgyny in Feminist Science Fiction. *Science Fiction Studies-Vol5-Part 2*, 15-
<https://www.depauw.edu/sfs/backissues/15/annas15art.htm>.
- Aristoteles. (1982). *Metafizik*. İzmir Çev:Ahmet Arslan: Ege Üni. Edebiyat Fak. Yayınları.
- Arslan, H. (2018). *Epistemik Cemaat Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Atwood, M. (2018). *Damızlık Kızın Öyküsü*. İstanbul Çeviri:Sevinç Altınçekiç-Özcan Kabakçioğlu: Doğan Kitap.
- Aydınalp, E. B. (2020). Helene Cixous'ta Dişil Yazı: "Oidipusun Adı-Yasaklanmış Bedenin Şarkısı" Ve Dora'nın Portresi"Adlı Eserlerinin Yapsökümü. *Edebî Eleştiri Dergisi*, 26-37.
- Bagchi, B. (2015). Utopian and Dystopian Literature:A Review Article of New Work by Fokkema; Prakash; Gordin, Tilley, Prakash; and Meisig. *Purdue University Press* , Volume 17 Issue 2 Article 8 <<http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol17/iss2/8>> .
- Beauvar, S. D. (1993). *İkinci Cins*. İstanbul Bertan Onaran: Payel Yayınları.
- Beauvoir, S. D. (2011). *The Second Sex*. Newyork : Vintage Books.

- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Cambridge Edited and Introduced by John B. Thompson: Polity Press.
- Bourdieu, P. (2015). *Erişim Tahakkümü*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Butler, J. (2014). *Bela Bedenler*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Butler, J. (2018). *Cinsiyet Belası-Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Cevizci, A. (2009). *Felsefe Tarihi Thales'ten Baudrillard'a*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cixous, H. (2000). Sorties. D. Lodge, & N. Wood içinde, *Modern Criticizm and Theory* (s. 263-270). London: Pearson Education Limited.
- Cixous, H. (2021, Mart). *The Laugh of the Medusa*. JSTOR: <http://links.jstor.org/sici?sici=0097-9740%28197622%291%3A4%3C875%3ATLOTM%3E2.0.CO%3B2-V> adresinden alınmıştır
- Connell, R. (2017). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çakmak, C. (2012). *İlkçağ Felsefesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Çelik, S. (2012). *Modern Felsefe*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Çelik, S. (2013). *Modern Felsefe 2*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Çüçen, A. (2003). *Heidegger'de Varlık ve Zaman*. Bursa: Asa Kitabevi.
- Demir, M. (2013). Çevre Olarak Konumlandırılmış Kadını Ve Doğayı Birlikte Düşünmek;Ekofeminizm i. *Doğu Batı Dergisi*, 11-44.
- Derrida, J. (2006). Kendime Karşı Savaşayım:Jacques Derrida. (L. Ç.-4. Monde, Röportaj Yapan)
- Derrida, J. (2007). *Nietzscherin Şöleni*. İstanbul Çeviri:Ali Utku-Mukadder Erkan: Otonom Yayıncılık.
- Derrida, J. (2014). *Gramatoloji*. Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Derrida, J. (2014). *Platon'un Eczanesi*. İstanbul Çeviren:Zeynep Direk: Pinhan Yayıncılık .

- Descartes, R. (2013). *Ruhun İhtirasları*. İstanbul Çev:Mahmut Özdil: sayfa yayınları.
- Descartes, R. Ç. (1996). *Söylem,Kurallar,Meditasyonlar*. İstanbul: İdea Yayınları.
- Direk, Z. (2006). Derrida ile Yaşamı Yeniden Düşünürken-Giriş. *Cogito*, 9-17.
- Direk, Z. (2015). *Çağdaş Felsefe 2*. Eskişehir: Anadolu Ünivesitesi Açık Öğretim fakültesi.
- Direnç, D. (2014). *Kadın Yazarlardan Eski Masallar, Yeni Meseller*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Donovan, J. (2016). *Feminist Teori*. İstanbul Çev:Aksu Bora-Meltem A. Gevrek-Fevziye Sayılan: İltişim Yayınları.
- Dölek, İ. (2019). Feminist Kristoloji Bağlamında Yeni Ahit Metinlerindeki Kadınların. *ANTAKIYAT Journal of Social and Theological Studies*, Cilt:2 Sayı:2 Sayfa: 190-208.
- Foucault, M. (1980). Truth and Power. K. C. Gordon içinde, *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings* (s. 109-133). Brighton: Harvester Wheatsheaf.
- Foucault, M. (1992). *Hapisanenin doğuşu*. İstanbul: İmge Kitapevi.
- Frolov, İ. (1991). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul Çev:Aziz Çalışlar: Cem Yayınevi.
- Frye, M. (1992). *Willful Virgin-Essays in Feminism 1976-1992*. U.S.A: The Crossing Press Freedom.
- Gödelek, K. (2012). *Zihin Felsefesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Gökberg, M. (1961). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gökçen, N. (2014). Homo Ludens in Gilead: The Handmaid's Tale Revisited. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 139-155.
- Guin, U. K. (2010). Cinsiyet Gerekli mi? *Felsefelogos dergisi-14.Yıl*, 57.
- Guin, U. K. (2018). *Karanlığın Sol Eli*. İstanbul Çev.Ümit Altuğ: Ayrıntı Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1996). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Haraway, D. (2006). *Siborg Manifestoso-Geç Yirminci Yüzyılda Bilim, Teknoloji ve Sosyalist-Feminizm*. İstanbul Çev:Osman Akınhay: Agora Kitaplığı.
- Hegel, G. (1986). *Tinin Görüngübilimi*. İstanbul Çev:Aziz Yardımlı: İdea Yayınları.
- Heidegger, M. (2001). *Varlık ve Zaman Üzerine*. Ankara Çev:Deniz Kanıt: A Yayınevi.
- Heidegger, M. (2004). *Varlık ve Zaman*. İstanbul Çev:Aziz Yardımlı: İdea Yayınevi.
- Heidegger, M. (2013). *Hümanizm Üzerine*. Ankara Çev:yusuf Örnek: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Hendricks, G. P. (2016). Deconstruction the end of writing: 'Everything is a text, there is nothing outside context'. *Verbum et Ecclesia-ISSN: (Online) 2074-7705, (Print) 1609-9982, 1-9*.
- Holland, J. (2016). *Mizojini-Dünyanın En Eski Önyargısı-Kadından Nefretin Tarihi*. İstanbul Çev:Erdoğan Okyay: İmge Yayınevi.
- Irigaray, L. (2014). *Başlangıçta Kadın Vardı*. İstanbul Çev:İlknur Özallı-Melike Odabaş: Pinhan yayınları.
- Jones, A. R. (1981). Writing the Body-Toward an Understanding of l'Écriture féminine. *Feminist Studies, 247-263*.
- Karkıner, Y. N. (2015). *Modern Sosyoloji Tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Keller, E. F. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve Bilim Üzerine Düşünceler*. İstanbul Çev:Ferit Burak Aydar: Metis Yayınları.
- Kırık, Y. D. (2013). Sinemada Renk Öğesinin Kullanımı:Renk ve Anlatım İlişkisi. *21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 71-83*.
- Kojeve, A. (2001). *Hegel Felsefesine Giriş*. İstanbul Çev:Selahattin Hilav: Yapı Kredi Yayınları.
- Koyuncu, N. Y. (2015). *Karşıtlıkların İmhası;Kadın, Beden, Edebiyat*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Kul, A. (2019). Yüksek Lisans Tezi. *Ütopya ve Distopyalarda Devlet Tahayyülü*. Çorum.

- Kura, O. (2010). *Hegel Estetiği ve Edebiyat Kuramı 1*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Küçükalp, K. (2008). *Batı Metafiziğinin Dekonstrüksiyonu;Heidegger ve Derrida*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Kümbet, P. (2012). Ekofeminizm:Kadın, Kimlik ve Doğa. S. Oppermann içinde, *Ekoeleştirir-Çevre ve Edebiyat* (s. 171-206). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Kümbet, P. (2012). Ekofeminizm:Kadın, Kimlik ve Doğa. S. Opperman içinde, *Ekoeleştiri Çevre ve Edebiyat* (s. 171-207). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Layder, D. (2014). *Sosyal Teoriye Giriş*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Lloyd, G. (2015). *Erkek Akıl-Batı Felsefesinde Erkek Kadın*. İstanbul Çev:Müttalip Özcan: Ayrıntı Yayınları.
- Mies, M. (2012). *Dünya Ölçeğinde Ataerki ve Birikim-Uluslararası İşbölümünde Kadınlar*. Ankara Çev:Yıldız Temürtürkan: Dipnot Yayınları.
- Millet, K. (2000). *Cinsel Politika*. İstanbul: Payel Yayınları.
- Millet, K. (2000). *Sexual Politics*. Newyork: Universty of Illinois Press.
- Moran, B. (2016). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- More, T. (2017). *Ütopya*. İstanbul Çev:Sabahattin Eyüboğlu;Vedat Günyol;Mina Urgan: Kaynak Yayınları.
- Mouffe, C. (1998). *Yapıbozum ve Pragmatizm*. İstanbul Çev:Tuncay Birkan: Sarmal Yayınevi.
- Murfin, R. C. (2021, Mart). *Feminist Criticism*. Eastern Illinois University:
https://www.ux1.eiu.edu/~rlbeebe/what_is_feminist_criticism.pdf adresinden alınmıştır
- Norris, C. (2004). *Deconstruction*. London : Taylor & Francis e-Library.
- Özdağ, U. (2017). *Çevreci Eleştiriye Giriş;Doğa, Kültür, Edebiyat*. Ankara: Ürün Yayınları.

- Öztürk, E. (2013). Sosyolojide Nesnellik Sorunu Bağlamında M.Weber'in Pozitivizm-Hermeneutic İkiliğini Aşma Girişimi. *A.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 196-244.
- Platon. (2015). *Timaios*. İstanbul Çev:Furkan Akdemir: Say yayınları.
- Platon. (tarih yok). *Platon Toplu Diyaloglar*. İstanbul Çev:S. K.Yetkin-H.R.Atademir: Yargı Yayınevi.
- Plumwood, V. (2004). *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek* . İstanbul Çev:Başak Ertür: Metis Yayınları.
- Ryle, G. (2011). *Zihin Kavramı*. İstanbul Çev:Sara Çelik: Doruk Yayınları.
- Ryle, G. Ç. (2011). *Zihin Kavramı*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Shiva, V., & Mies, M. (2018). *Ekofeminizm*. Muğla Çev:İlknur Ulkun Kelso: Sinek Sekiz Yayınları.
- Strauss, L. (1994). *Yaban Düşünce ve Mitolojiler*. İstanbul Tahsin Yücel: Yapı Kredi Yayınları.
- Şavran, T. (2012). *Klasik Sosyoloji Tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Timuroğlu, S. (2011). Kadının Yazma Tarihi Ve Özgün Bir Durak: Dişil Yazı (Ecriture Feminine). *Kurgu, Düşün Sanat Edebiyat*, 20-27.
- Uslu, S. (2012). *İlkçağ Felsefesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Warren, K. J. (2021, Mart). *Ekolojik Feminizmin Gücü ve Vaat Ettikleri*. Ecotopianetwork Çev:Gülden Ortaç: <https://ecotopianetwork.wordpress.com/2009/12/21/ekolojik-feminizm-%E2%80%93-karen-j-warren/> adresinden alınmıştır
- Wave-Particle Duality*. (2021). Encyclopædia Britannica: <https://www.britannica.com/science/wave-particle-duality> adresinden alınmıştır
- Yıldız, N. (2012). *İlkçağ Felsefesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Yılmaz, H. (2012). Queer Ekoleştirir:Queer ve Ekolojinin Potansiyel Etkileşimi. S. Oppermann içinde, *Ekoleştirir Çevre ve Edebiyet* (s. 171-207). Ankara: Phoenix Yayınevi.

ÖZGEÇMİŞ

YILDIZ SINMAZ UZGAN

1983 yılında Çukurova Üniversitesi

Mühendislik Mimarlık Fakültesi Makine Mühendisliği Bölümü'nde lisans öğrenimini tamamladı. Anadolu Üniversitesi İkinci Üniversite programı kapsamında AÖF Felsefe bölümünü 2018 yılında bitirdikten sonra Ege Üniversitesi Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamladı. 1985-2019 yılları arasında kendi firmasında aktif mühendislik çalışmalarını sürdürdü.

Kadın Çalışmaları alanında bazı proje ve 'Toplumsal Cinsiyet Farkındalık Çalışmalarında' yönetici olarak yer aldı. Makina Mühendisleri Odası İzmir Şube Kadın Mühendisler Komisyonu Başkanlığı süresinde 'Mor Söyleşiler' seminer dizisini hazırlayıp yönetti ve seminerler dizisinin içeriklerinin, 'Mutlu Toplum İnşası İçin Toplumsal Cinsiyet' ismiyle kitaplaştırılması çalışmasını yürüttü. MMO İzmir Şube bülteninde çeşitli yazıları yayınlandı. 8 Mart 2021 Kadınlar Gününe bir armağan olarak, "İsyankar Ruhların Aydınlik Yarınları İnşası Düşünürleri ve Aktivistleri ile Feminist Hareket" isimli kitabın derleme çalışmasının yürütücülüğünü yaptı. Feminizm alanında bağımsız araştırmacı olarak çalışmalarını sürdürüyor.